

ΝΙΑΟΥΣΤΑ

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ
ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΣΥΛΛΟΓΟΥ
ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ
ΝΑΟΥΣΗΣ

Ο Μακεδονικός αγώνας στη περιοχή Βεροίας

Τα προικοσύμφωνα στη Νάουσα κατά τη Τουρκοκρατία

Οι ρίζες του ποντιακού
γάμου

Οι αμπελουργοί

Σχολείο και γονείς



Η Παναγιωπούλα

Παροιμίες που λένουντι στη Νιάουστα

Ο τρύγος στ' αμπέλια

Το «βακτηριακό κάψιμο» των μηλοειδών

Φυλάξτε τὰ τεύχη τῆς «Νιάουστας»

Παλαιὰ τεύχη μπορείτε νὰ προμηθευθεῖτε ἀπὸ τὰ γραφεῖα τοῦ Συλλόγου

Ἡ «ΝΙΑΟΥΣΤΑ» στηρίζεται στὴν ἀγάπη καὶ τὸ ἐνδιαφέρον

τῶν συνδρομητῶν τῆς

Παρακαλοῦμε νὰ μεριμνήσετε γιὰ τὴν ἀνανέωση τῆς συνδρομῆς

τοῦ ἐτους 1987

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

1) ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ ΝΑΟΥΣΗΣ

2) ΜΝΗΜΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΤΣΑΜΗ ΚΑΡΑΤΑΣΙΟΥ

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΔΕΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΛΕΙΨΟΥΝ

ΑΠΟ ΚΑΝΕΝΑ ΝΑΟΥΣΑΙ-Ι-ΚΟ ΣΠΙΤΙ

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

Βασ. Φιλίππου 21. Ώρες λειτουργίας απογεύματα Δευτέρα, Τρίτη, Τετάρτη, Πέμπτη.

“ΝΙΑΟΥΣΤΑ”ΕΚΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ - ΑΥΓΟΥΣΤΟΣ - ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 1987

ΕΤΟΣ ΙΑ', ΤΟΜΟΣ Ε', ΤΕΥΧΟΣ 40

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗΟδυσσέας Ντινόπουλος, Ελένη Μήτσαλα
Λευκή Σαμαρά, Χρήστος Μουχάγιερ, Αλ. Οικονόμου**ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ**

Βασ. Φιλίππου 21 592 00 ΝΑΟΥΣΑ

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ

Γιάννης Καρατσιώλης, Γεωπόνος 60.331

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ

«Παναγιωπούλα»

ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΣΙΑ — ΕΚΤΥΠΩΣΗΤυπογραφείο Αντώνη Μαυρογένη
Αντωνίου Κομάρα 3 - τηλ. 260-140
Θεσσαλονίκη**Περιεχόμενα****Ιστορικά — Λαογραφικά — σελ.****Γλωσσολογικά — Αφιέρωμα**

ΧΙΟΝΙΔΗ ΓΕΩΡ. Ο Μακεδονικός αγώνας στη περιοχή της Βέροιας	92
ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΣΤ. Κλεφτοματολικά χρονικά	95
ΚΟΥΚΟΥΡΓΙΑΝΝΗΣ ΒΑΣ. Αφιέρωμα στον Στέλιο Σβαρνόπουλο	99
ΣΒΑΡΝΟΠΟΥΛΟΥ ΣΤ. Οι αμπελουργοί	100
ΔΙΔΑΣΚΑΛΟΥ ΙΦΙΓ. Ο τρύγος στ' αμπέλια	102
ΑΠΟΣΤΟΛΟΥ ΣΤΕΡ. Τα προικοσύμφωνα στη Νάουσα κατά την Τουρκοκρατία	105
ΣΠΑΡΤΣΗ ΝΙΚ. Παροιμίες που λέγονται στη Νάουσα	108
ΜΕΛΕΤΙΔΗ ΓΙΑΝ. Οι ρίζες του Ποντιακού γάμου	110

Επιστημονικά — Λογοτεχνικά —**Παιδαγωγικά — Έρευνες**

ΜΥΛΩΝΑ ΓΙΑΝ. Οι φυσικές επιστήμες στα χρόνια της Τουρκοκρατίας	113
ΖΩΚΟΥ Α. Σχολείο και γονείς	116
ΒΛΑΧΑΔΗ Θ. Σκοπός της αγωγής	121

Γεωργικά — Δεντροκομικά

ΚΟΥΚΟΥΡΓΙΑΝΝΗ ΒΑΣ. Τα ροδάκινα μπορούν να δώσουν περισσότερο συνάλλαγμα	123
ΠΑΛΟΥΚΗ ΣΤΕΛΙΟΥ. Οι ψώρες της Ελιάς	126
ΝΤΙΝΟΠΟΥΛΟΥ ΟΔΥΣ. Το ακτινίδιο - «Βακτηριακό κάψιμο»	128

Στις αρχές του 20ού αιώνα ο μακεδονικός αγώνας βρίσκεται στο αποκορύφωμά του. Ιδιαίτερα στο νομό Ημαθίας και στις γειτονικές περιφέρειες ο Ελληνισμός (υπόδουλος και ελεύθερος) αγωνίζεται εναντίον μύριων εχθρών για να διατηρήσει την «Εθνική ταυτότητα». Ο αναγνώστης θα έχει την ευκαιρία σε δύο συνέχειες του περιοδικού μας να πληροφορηθεί για τα γεγονότα της περιόδου εκείνης.

* * *

Πριν λίγο καιρό χάσαμε όλως ξαφνικά τον αγαπητό Στέλιο. Ο Στέλιος Σβαρνόπουλος γέννημα και θρέμμα της Βέροιας αγάπησε και ύμνησε την γενέτειρά του με ιδιαίτερο πάθος. Ο Σ. Σβαρνόπουλος υπήρξε εκλεκτός συνεργάτης του περιοδικού μας. Η «Νιάουστα» σήμερα τιμά την μνήμη του.

* * *

Τον «παλιό καλό καιρό» ο τρύγος για τις αμπελοοικονομικές περιοχές ήταν ένα «πανηγύρι». Ήταν μια ευκαιρία για ξεφόντωμα και γλέντι. Αείζει ο κόπος να πληροφορηθεί κανείς πώς παρασκευαζόταν, το τραγουδιόμενο και φημισμένο Ναουσαίικο κρασί. Η «Νιάουστα» δίνει την ευκαιρία.

* * *

Πολλές παροιμίες κυκλοφορούν στη χώρα μας. Σήμερα δημοσιεύουμε διάφορες παροιμίες, όπως λέγονται από τους Ναουσαίους με το παραδοσιακό γλωσσικό τους ιδίωμα. Απολαύστε τις.

* * *

Η προίκα είναι ένας παμπάλαιος ριζωμένος θεσμός. Σήμερα δημοσιεύουμε δύο ηρωικοσύμφωνα που για πρώτη φορά βλέπουν το φως της δημοσιότητας. Έχουν συνταχθεί τον περασμένο αιώνα στην Νάουσα στα χρόνια της Τουρκοκρατίας.

* * *

Κατά την αρχαιότητα όπως και σήμερα ο γάμος θεωρούνταν ένας από τους πιο ιερούς θεσμούς. Ο σημερινός γάμος έχει στενή σχέση με τον γάμο των προγόνων μας. Επί του προκειμένου ειδικός συνεργάτης επισμαίνει και καταγράφει τις ρίζες του Ποντιακού γάμου.

* * *

Το πρόβλημα της παιδείας και της μόρφωσης των νέων δεν χάνει καμιά φορά την επικαιρότητα. Στις στήλες του περιοδικού φιλοξενούνται ειδικά άρθρα όπου αναπτύσσονται ενδιαφέρουσες απόψεις σχετικές με το διγόμενο θέμα.

* * *

Απ' όλα τα οπωροφόρα το ροδάκινο κατέχει εξέχουσα θέση στην Εθνική Οικονομία. Η ροδακινοκαλλιέργεια όμως παρουσιάζει ορισμένα χρόνια προβλήματα. Επείκαιρο είναι το δημοσιευόμενο άρθρο που αφορά την αναδιάρθρωση της ροδακινοκαλλιέργειας.

H

Συντακτική Επιτροπή

Ετήσια συνδρομή Ιδιωτών	δρχ. 800
Δήμοι, Κοινότητες, Συν)μοί	δρχ. 2.000
Εξωτερικού Δολλάρια	20

Ο Μακεδονικός αγώνας στην περιοχή της Βέροιας

1. Στο κείμενο τούτο γίνεται προσπάθεια για μία σύντομη αναφορά στα γεγονότα που συνέβησαν και στα πρόσωπα τα οποία έδρασαν στην πόλη και στα περίχωρα της Βέροιας, στις διάφορες φάσεις του Μακεδονικού Αγώνα.

Συνεπώς, δεν εξιστορούνται όσα διαδραματίστηκαν στην περίφημη, τότε, «Λίμνη των Γιαννιτσών» ή στο «Ρουμλούκι» (δηλαδή στην περιοχή του Γιδά, της σημερινής Αλεξάνδρειας κ.τ.λ.), στη Νάουσα και στα χωριά, παρά μόνο περιστασιακά και περιληπτικά.

Για το γράψιμο, όμως της συνοπτικής τούτης εργασίας, έγινε προσπάθεια να ληφθεί υπόψη και να αξιοποιηθεί και η πλούσια, σχετική βιβλιογραφία, ενώ χρησιμοποιήθηκαν και οι ανέκδοτες και άγνωστες, μέχρι τώρα, επιστολές και αναφορές των τότε μητροπολιτών της Βέροιας - Νάουσας, κυρίως προς τον Οικουμενικό πατριάρχη της Κωνσταντινουπόλεως ή προς τον μητροπολίτη της Θεσσαλονίκης (με τελικό, προφανώς, προορισμό τον Έλληνα Πρόξενο της πρωτεύουσας της Μακεδονίας).

Το σχετικό υλικό (για την ιστορία του Μακεδονικού Αγώνα στη Βέροια και σ' ολόκληρη την περιφέρεια του σημερινού νομού της Ημαθίας) είναι: πολυσέλιδο και η πλήρης δημοσίευση και η αξιοποίησή του (σε συνδυασμό με τη γνωστή βιβλιογραφία) θα απαιτούσε τις σελίδες μιας πολυσελίδης, ειδικής μονογραφίας, η οποία θα δημοσιευθεί κάποτε (όπως ελπίζω) και θα στηριχθεί και σε τρεις πλούσιες συλλογές ανέκδοτων εγγράφων και απομνημονευμάτων πρωταγωνιστών Μακεδονομάχων, που έχω τσο αρχείο μου.

2. Η περιοχή της Βέροιας εμφάνιζε, στα τελευταία χρόνια του 19ου και στις αρχές του 20ού αιώνα,

στην εποχή, δηλαδή, των φάσεων του Μακεδονικού Αγώνα, δύο ιδιαιτερότητες:

Α. Η μία ήταν τα εδαφολογικά δεδομένα, τα οποία χαρακτήριζαν, τότε, την πόλη και την περιφέρειά της.

Όπως είναι γνωστό η περιοχή αυτή παρουσιάζε—μέχρι πριν πενήντα χρόνια, περίπου—μία πρωτοτυπία από άποψη εδάφους: Στα δυ-

Του Γεωργ. Χ. Χιονίδη

τικά της εκτεινόταν η οροσειρά του Βερμίου και στα νότια τα Πιέρια, ενώ στα ανατολικά και νότια απλωνόταν ο περίφημος κάμπος, ο οποίος, όμως, δεν είχε, τότε, τη σημερινή έκτασή του, γιατί ένα μεγάλο (το βόρειο και το βορειοδυτικό) τμήμα του κατελάμβανε να μέρος της ονομαζόμενης «Λίμνης των Γιαννιτσών».

Έτσι, και ο Μακεδονικός Αγώνας στην περιφέρεια τούτη διεξήχθη στα δουνά, αλλά και στον κάμπο και στη λίμνη, όπως και στις πόλεις, στις κωμοπόλεις και στα χωριά της περιοχής, γεγονός που χρωμάτιζε ανάλογα τις μάχες που διεξήχθησαν σ' όλα τούτα τα πεδία.

Β. Η άλλη ιδιομορφία ήταν η εθνολογική σύνθεση του πληθυσμού, ή, πιο συγκεκριμένα, το γεγονός ότι (και) η περιοχή της Βέροιας επιλέχτηκε από τη ρουμανική και βουλγαρική προπαγάνδα για να ικανοποιηθούν σοβινιστικές επιδιώξεις και για την επίτευξη ανιστόρητων διεκδικήσεών τους.

Βέβαια, σημαντικό ρόλο έπαιξε και η πλούσια χρηματοδότηση των προσπαθειών αυτών από τη ρουμανική και τη βουλγαρική πλευρά, που ενισχύθηκε μετά την ίδρυση

και αναγνώριση (1870) της Βουλγαρικής Εξarchίας. Η συνθήκη του Αγίου Στεφάνου και το Συνέδριο του Βερολίνου, ύστερα (1878), έθρεψαν τις βλέψεις των Βουλγάρων, οι οποίες εκτεινόταν σ' ολόκληρη τη Δυτική Μακεδονία και συμπεριλαμβανόταν σ' αυτές, ακόμα, και η περιοχή της Βέροιας, όπως διακηρύχθηκε επίσημα. Στο τρίτο συνέδριο της Σόφιας, το ονομαζόμενο «Μακεδονικό» (1896), αναγγέλθηκε η ίδρυση της «Αυτονομίας Επαρχίας της Μακεδονίας», στην οποία συμπεριλαμβανόταν και η περιφέρεια της Βέροιας. Στα πλαίσια αυτού του σκοπού ιδρύθηκε και το περιόδοτο Μακεδονικό (βουλγαρικό) Κομιτάτο.

Εξάλλου, στη Βέροια, και σε μερικά χωριά (Σέλι, Κουμαριά κ.τ.λ.), υπήρχε πολυπληθές βλάχικο στοιχείο. Το μεγαλύτερο μέρος του είχε ελληνική ή ελληνίζουσα συνείδηση, αλλά ένα τμήμα των Βλάχων έπεσε στα πλοκάμια της ρουμανικής, χρυσοφόρας, εκστρατείας, η οποία έδινε πλουσιπάροχα χρήματα και υποσχέσεις στα όργανα των σκοπών της.

Από την άλλη μεριά, δεν πρέπει να λησμονείται ότι σε μερικά χωριά των περιοχών της Νάουσας και της Βέροιας αρκετοί κάτοικοι ήσαν διγλωσσοί, δηλαδή μιλούσαν και σλάβικα.

Έτσι, ο αγώνας του ελληνικού στοιχείου ήταν πολύπλευρος και εξαίρετικά δύσκολος, γιατί είχε να αντιμετωπίσει πολλούς εχθρούς (υπάρχοντες στον τόπο και εισαγόμενους) και να ανταπεξέλθει, ακόμα, και στις διώξεις και στα κυνηγητά των τουρκικών αρχών, οι οποίες έδρισκαν πολύ εύκολα καταδότες - προδότες και οδηγούς τους, τους οποίους ωθούσε ο φανατισμός ή το χρηματικό συμφέρον, με αποτέλε-

σμα να πέφτουν, συχνά, οι ντόπιοι και οι Ελλαδίτες αγωνιστές θύματα των «μισθάρνων οργάνων» της ρουμανικής ή βουλγαρικής προπαγάνδας.

Πρέπει, όμως, να μη λησμονούμε ότι σκοπός της Ιστορίας είναι η αλήθεια, μακριά από οποιοδήποτε σκοπιμότητες και ότι η πιο σωστή εθνικά και επιστημονικά άφογη αντιμετώπιση της παραχαράξεως των γεγονότων είναι η εξιστόρησή τους «χωρίς φόβο και πάθος», γιατί ό,τι είναι αληθινό είναι και εθνικά ορθό, όπως στιχούργησε ο εθνικός μας ποιητής. Συνεπώς, δεν πρέπει να μιμούμαστε τη σοβινιστική νοστροπία άλλων βαλκανικών χωρών, συναγωνιζόμενοι τούτους στην προσπάθεια αποκρύψεως της αλήθειας ή αποκρύβοντας το οποιοδήποτε ποσοστό, τυχόν, συνευθύνης μας ή, ενδεχόμενης, συνυπαίτιότητάς μας, για όσα έκτροπα έγιναν...

Οι εκδικήσεις και οι αντεκδικήσεις ήταν συνηθισμένο φαινόμενο και πολλές δολοφονίες γινόντουσαν, ακόμα και μέρα - μεσημέρι, στη Βέροια, στη Νάουσα και στα χωριά.

Η αποκλειστική ευθύνη, λοιπόν, για τις όποιες συγχώρητες υπερβολές δεν βάραινε, πάντοτε, τους άλλους, μονάχα, όπως έγραφε και ο πανεπιστημιακός καθηγητής της νεοελληνικής ιστορίας Νικόλαος Βλάχος, που διακρινόταν για τον γνήσιο πατριωτισμό του, αλλά και για την επιστημονική ευσυνειδησία και αντικειμενικότητά του.

Όταν υπήρξαν και Έλληνες υπεύθυνοι, ήταν, συνήθως, οι τοπικοί παράγοντες ή έφταξαν και οι βιαστικές πρωτοβουλίες των κατωτέρων αγωνιστών, αφού ο Έλληνας Πρόξενος στη Θεσσαλονίκη Λάμπρος Κορομηλάς είχε συστήσει (έντονα) αυτοσυγκρατημένο, ιδιαίτερα απέναντι στους ρουμανίζοντες Βλάχους, με τούτον δε συμφωνούσαν και οι περισσότεροι καπετάνιοι.

Εξάλλου, ο Κωνσταντίνος Ιω. Μαζαράκης - Αινιάν (ο γνωστός «κα-

πετάν Ακρίτας») αποδίδει ευθύνες και στον ελληνικό πληθυσμό των πόλεων, ο οποίος φερνόταν περιφρονητικά προς τους βλαχόφωνους κτηνοτρόφους και προς τους βουλγαρόφωνους χωρικούς, με συνέπεια αρκετοί απ' αυτούς (όντας οργισμένοι) να πέσουν εύκολα στις αγκάλες της ξένης προπαγάνδας και έτσι να τους χάσει ο Ελληνισμός.

Έλειψε, λοιπόν, η διορατικότητά, ακόμα και από αρχιερείς. Αρκεί να σημειωθεί ότι μητροπολίτης της Βέροιας - Νάουσας, μιλώντας προς το εκκλησίασμα, εκστόμισε την εξής απαράδεκτη προσφώνηση: «Ευλογημένοι Χριστιανοί, και σεις οι... Βλάχοι» [χώρα] (!), όπως γράφει στα απομνημονεύματά του ο πρεσβύτερος πολιτικός της Βέροιας Ιωάννης Παπαδάκης - Στάικος, που πέθανε πρόσφατα.

3. Αν, τώρα, θελήσουμε να δώσουμε σχηματικά τα χρονικά πλαίσια των φάσεων του Μακεδονικού Αγώνα στην περιοχή της Βέροιας, πρέπει να σημειώσουμε ότι (και σ' αυτήν) τα γεγονότα κατατάσσονται χρονικά σε τέσσερις περιόδους, αντί της μιας, δύο ή τριών, στις οποίες διαιρείται, στον κανόνα, η Ιστορία του, γενικά:

α) Η πρώτη φάση του Μακεδονικού Αγώνα τοποθετείται, χρονικά, πριν από τον «ατυχή» πόλεμο του 1987.

β) Έπτερα, αρχίζει η δεύτερη περίοδός του, στα χρόνια 1897 μέχρι το 1904.

γ) Ακολουθεί η τρίτη φάση του Μακεδονικού Αγώνα, στα χρόνια 1904 έως και το 1908 (μέχρι την επανάσταση των Νεότουρκων) και

δ) Τέλος, έχουμε την τελευταία, τέταρτη περίοδό του, στα χρόνια 1908 (έως το Σύνταγμα) μέχρι και το 1912.

4. Θα αναφερθούμε, λοιπόν, τώρα, στα σημαντικότερα γεγονότα της καθεμιάς περιόδου (στην περιοχή αυτή) και θα μνημονεύσουμε

τους πιο αξιόλογους συντελεστές τους, ντόπιους και ξένους, στρατιωτικούς και πολίτες.

Α. Στην πρώτη φάση του Μακεδονικού Αγώνα (στην περιοχή της Βέροιας, πάντοτε) πρέπει να σημειώσουμε τους διωγμούς, οι οποίοι επακολούθησαν την αποτυχία της επαναστάσεως του 1878, στην οποία έλαβε μέρος και το βλάχικο στοιχείο της περιφέρειας, οπότε και έδειξε έντονα ελληνική συνείδηση, στον κανόνα, τουλάχιστο.

α) Μεγάλη γάγγραινα αποτελούσαν οι άτακτοι, και κυρίως οι Αλβανοί, οι οποίοι λήστευαν και σκότωναν ασύδοτα και χωρίς συνέπειες.

Ο τότε μητροπολίτης της Βέροιας - Νάουσας Κοσμάς Ευμορφόπουλος, σε επιστολή του (της 20.6.1992, με το, τότε παλιό ημερολόγιο, με το οποίο δίνονται, και εδώ, όλες οι χρονολογίες των γεγονότων) προς τον μητροπολίτη Θεσσαλονίκης διατραγώνει τη δύσκολη κατάσταση, που δημιουργούσαν στην πόλη οι 200 Αλβανοί πολεμιστές, οι οποίοι άρπαζαν, λήστευαν και διαισπραγούσαν, έχοντας προστατή τον συμπατριώτη τους Χακήμ εφέντη, ο οποίος κατείχε σπουδαία θέση στις οθωμανικές αρχές της Βέροιας. Αλλά και οι Τούρκοι δεν έπεφταν πιο πίσω, αρκεί να σημειωθεί ότι ένας Τούρκος σκότωσε (10.5.1892) τον καφεντζή Δημήτριο Φουντούκα, χωρίς εύλογη αιτία, ενώ ένας άλλος Οθωμανός δολοφόνησε (στην αγορά της πόλεως) τον Έλληνα υπάλληλό του, χτυπώντας τον με ραβδί και με μαστίγιο. Κατόπιν, έξι Τούρκοι φέρθηκαν απάνθρωπα σε Θεσσαλονικέα Χριστιανό, ενώ άλλοι τέσσερις Οθωμανοί συνέλαβαν Έλληνα, του έκοψαν το μoustάκι και τον κτύπησαν μέχρι που έμεινε αναίσθητος. Οι τουρκικές αρχές της Βέροιας έκαμαν πως δεν έδλεπαν ή προσποιούνταν ότι ενεργούσαν, αλλά, βέβαια, τούτο γινόταν... «γιαδός

- γιαβάς».

Αναγκάστηκε, λοιπόν, ο μητροπολίτης (ως πρόεδρος των συλλογικών οργάνων της ελληνικής κοινότητας) να ζητήσει τη βοήθεια των Ελλήνων, Τούρκων και Ισραηλιτών προκρίτων της Βέροιας και σε κοινή συνεδρίαση αποφασίστηκε και στάλθηκε διαμαρτυρία στον νομάρχη της Θεσσαλονίκης. Τότε ήλθαν από τη μακεδονική πρωτεύουσα (στη Βέροια) ο Εδράμ Μουδιρής (μουδιρής), όπως και ο Ισραηλίδης Μεχιαμά Μαλλάχ (ο οποίος ήταν διοικητικός σύμβουλος της νομαρχίας), για να διαπιστώσουν τι συνέβαινε.

Βέβαια, η ανωμαλία συνεχίστηκε μετά από λίγο χρόνο, μόλις κόπασε ο απόηχος των προηγούμενων διαισπραγιών, όπως συνηθιζόταν να συμβαίνει με την πάντοτε μακάρια Οθωμανική Διοίκηση...

β) Αναφέρθηκε ήδη το πρόβλημα, που δημιουργούσε ένα μέρος «βλαχόφωνων», το οποίο είχε παρασυρθεί από τη ρουμανική προπαγάνδα, η οποία πετύχαινε το σκοπό της, καλλιεργώντας με φανατισμό την ιδέα για το (ανύπαρκτο) έθνος των Αρωμιούνων, ρίχνοντας πλούσιο λίπασμα, το οποίο (στην περίπτωση αυτή) ήταν το γνωστό «χρυσίον»...

Στην πόλη και στην περιοχή της Βέροιας είχε περισσέψει το δλάχικο στοιχείο με τη μαζική εγκατάστασή του (γύρω στα 1822) από τα χωριά της Πίνδου, της περιοχής Γρεβενών (Αβδέλλα, Σαμαρίνα, Σμίξη, Βωδούσα, Περιβόλι, Γράμμοστα κ.ά.), όπως γράφει ο ίδιος μητροπολίτης σε επιστολή του (19.1.1893) προς τον Οικουμενικό πατριάρχη (και πληροφορούμαστε τώρα και από τα διεξοδικά απομνημονεύματα του Ελληνόδουλου Γιώτη, Παναγιώτη, Ναούμ, των οποίων δημοσίευσα το πλήρες κείμενό τους, σχολιασμένο και με πλήθος υποσημειώσεις, στον 24ο (1984) τόμο του περιοδικού «Μακεδονικά», σελ. 56 - 97).

Οι «Βλαχόφωνοι» της Βροίας και του Σελίου, της Κουμαριάς, του Ξηρολιθάδου κ.τ.λ. ζούσαν αρμονικά μέχρι το 1882 - 1883 ύστερα, όμως, ένα τρίμηνο τους μολύνθηκε από τον ρουμανικό σοβινισμό. Στα 1891 ίδρυσαν δική τους («ρουμανική») κοινότητα και σχολείο, όπου διδασκόταν η ρουμανική γλώσσα, ενώ εκκλησιαζόντουσαν χωριστά. Οι προσπάθειες του μητροπολίτη έφεραν κάποιο αποτέλεσμα, μόλις το 1905, αλλά η ένταση που επακολούθησε ύστερα, στην τρίτη περίοδο του Μακεδονικού Αγώνα, ανατίναξε όποιες γέφυρες είχαν στηθεί.

Εντωμεταξύ, στην ελληνική κοινότητα της Βέροιας είχε φθάσει το από 23.7.1896 τηλεγράφημα του Οικουμενικού πατριαρχείου, με το οποίο δινόταν η εντολή να γίνουν συστάσεις στους Χριστιανούς της επαρχίας «...όπως μη επηρεάζονται από τις αταξίες των ληστών και να συζώσιν ειρηνικώς μετά των συμπολιτών εαυτών και εφησυχάζωσι[ν] επί των αίσων και φιλολάν αι αισθημάτων της α.α.μ. του 'Ανακτος». Και τούτο, γιατί, το καλοκαίρι του ίδιου χρόνου, έφθασαν στη Μακεδονία τα πρώτα ανταρτικά σώματα, που έστειλε η «Εθνική Εταιρεία», η οποία ιδρύθηκε (στην Αθήνα) το 1894. Το ελληνικό ανταρτικό σώμα αποτελούνταν από 86 άντρες και είχε αρχηγό τον Μακεδόνα οπλαρχηγό Αθανάσιο Μπούφα. Εξάλλου, ιδρύθηκαν ή δραστηριοποιήθηκαν, στην ελληνική πρωτεύουσα, και άλλοι φιλομακεδονικοί, πατριωτικοί σύλλογοι, ενώ στα 1904 ιδρύθηκε και το ελληνικό Μακεδονικό Κομιτάτο.

Ο Μπούφας και οι αντάρτες του αποβιβάστηκαν στη Σκάλα του Ελευθεροχωρίου, τις πρωϊνές ώρες της 7.7.1896. Πορεύθηκαν προς την Ελαφίνα, πέρασαν τον Αλιάκμονα και έφθασαν, τελικά, στο Ξηρολιθάδο (στη θέση «Καρά Τσατ»), όπου (την 9.7.1896) έγινε σφοδρή μάχη (με τουρκικό απόσπα-

σμα, από 150 στρατιώτες), που κράτησε 5 ώρες και στην οποία νίκησαν οι Έλληνες. Σκοτώθηκαν 5 Τούρκοι και 3 Έλληνες. Στάλθηκε, όμως, πολυάριθμος τουρκικός στρατός, από τη Βέροια, τη Νάουσα και τη Θεσσαλονίκη (γιατί η νίκη αυτή εμφύχωσε τους Έλληνες και κατατρόμαξε τους Τούρκους) και έτσι υπερείχαν οι Οθωμανοί κατά τρόπο συντριπτικό.

Οι αντάρτες προχώρησαν στα «Βλάχικα Καλύδια» και στη συνέχεια στο οροπέδιο Καράτάς, έχοντας μαζί τους και 18 Τούρκους αιχμαλώτους, μεταξύ των οποίων ήτο και ένας ανθυπολοχαγός, ο οποίος διαμήνυσε στους ομοεθνείς του ότι, σε ενερχόμενη μάχη, θα σκοτώνονταν πρώτοι οι Οθωμανοί αιχμάλωτοι και έτσι αποφεύχθηκε η καινούργια μάχη. Μετά πολλή συζήτηση και διχογνωμία των οπλαρχηγών επικράτησε η άποψη, που υποστήριξε και ο Μπούφας, δηλαδή να απεθούν ελεύθεροι οι (άσπλοι πια) Τούρκοι, ενώ η άλλη γνώμη ήταν να τους δολοφονήσουν, αφού μάλιστα, υπήρχε έλλειψη ψωμιού και άλλων φαγώσιμων, τα οποία δεν είχαν ούτε και για τους εαυτούς τους. Ο Μπούφας έδωσε στον αξιωματικό τους ιδιόγραφη προκήρυξή του, στην οποία τονιζόταν ότι ο σκοπός, που ήλθαν οι Έλληνες αντάρτες, ήταν να υπερασπίσουν τα ελληνικά δικαιώματα από τους Βούλγαρους καταχραστής και όχι για να πολεμήσουν εναντίον των Τούρκων, τους οποίους αναγκάστηκαν, απλώς, να αποκρούσουν, για να σωθούν.

Στις 11.7.1896 οι Έλληνες, αφού αγόρασαν τρόφιμα από τους Βλάχους τσομπανταλούς, χωρίστηκαν σε δύο σώματα, που ακολούθησαν διαφορετικές κατευθύνσεις. Έτσι, τέλειωσε η πρώτη τούτη φάση του Μακεδονικού Αγώνα στην περιοχή.

(Συνεχίζεται)

Κλεφταρματολικά χρονικά

(Η δράση αρματολών και κλεφτοληστών σύμφωνα με το αρχειακό υλικό των τουρκικών ιεροδικείων Βέροιας - Νάουσας και Θεσσαλονίκης)

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ Του Στέργιου Σπ. Αποστόλου

Γ' 1711-1718

Εν τώ μεταξύ στο προσκήνιο επανεμφανίζονται οι Αλβανοί ληστές οι οποίοι με μιά θεαματική πολεμική τους ενέργεια δημιουργούν κλίμα έντονης ανησυχίας στους κύκλους της Υψηλής Πύλης.

Συγκεκριμένα πρόκειται για μιά μαζική και κεραυνοβόλα επίθεση που πραγματοποιούν κατά της πόλης του Μοναστηρίου με την οποία αιφνιδιάζουν την φρουρά της, την εξουδετερώνουν και καταλαμβάνουν την πόλη. Η επίθεση των Αλβανών εκδηλώνεται λίγο μετά την σύλληψη του αρχιληστή Μπελούκ μπασή (προφανώς Αλβανού στην καταγωγή) που δρούσε στην περιοχή Μοναστηρίου και σε χρόνο που όλα έδειχναν ότι είχε εμπιστευθεί η έννομη τάξη.

Χίλιοι περίπου Αλβανοί επαναστάτες από το Μάτι με επί κεφαλής τους συμπατριώτες τους αρχιληστές Αλαμάν Ογλού Χουσεϊν, Ζώγου Ογλού και Τεός Ογλού Κούρτ κι' ύστερα από σχετικές διευκολύνσεις που έτυχαν στο έργο τους από τον μουτεσελίμη της Αχρίδας, κατορθώνουν και καταλαμβάνουν την πόλη του Μοναστηρίου την οποία κυριολεκτικά λεηλατούν. Οι Αλβανοί αποχωρούν ανεισώχλητοι συναποκομίζοντας σαν λεία χρήματα, υποζύγια, τρόφιμα και άλλα κινητά περιουσιακά στοιχεία των κατοίκων του Μοναστηρίου και των γύρω χωριών. Κι' ενώ όλοι διακατέχονται από τρόμο και πανικό και οι τοπικές τουρκικές αρχές με τις στρατιωτικές δυνάμεις και τα αρματολικά σώματα που έχουν στην διάθεσή τους αδυνατούν να προστατεύσουν την πόλη και την περιοχή της, ακριβώς μετά είκοσι μέρες, οι ίδιοι Αλβανοί επανέρχονται και προβαίνουν στην κατάληψη της πόλης για δεύτερη φορά. Αυτή την φορά δεν αρκούνται μόνο στην λεηλασία της πόλης και των γύρω χωριών, αλλά αξιώνουν απ' τους Τούρκους να τους διορίσουν σαν αρματολούς και να τους χορηγήσουν τα σχετικά θεράτια με τα οποία θα αναγνωρίζεται η ιδιότητά τους αυτή. Επειδή, προφανώς, στην αξίωση αυτή των Αλβανών αντέδρασαν οι Τούρκοι πρόκριτοι της πόλης, οι Αλβανοί δεν διστάζουν να σκοτώσουν πέντε απ' αυτούς.

Στη συνέχεια, καταλαμβάνοντας τα ντερενία, διακόπτουν τις συγκοινωνίες, παραλύουν κυριολεκτικά τον μηχανισμό εισπραξης των δημόσιων εσόδων και συλλαμβάνουν πολλούς ομήρους. Στη δεύτερη επίθεση κατά του Μοναστηρίου συμμετέχουν και Αλβανοί ληστές από το Καρατζά Ντάγ.

Οι Αλβανοί αποσύρονται και πάλι, αλλά η Υψηλή Πύλη ανησυχεί σοβαρά γιατί υπάρχουν βάσιμες ενδείξεις ότι σκοπεύουν να επιτεθούν και για τρίτη φορά κατά της πόλης. Με σχετική φημάνι που αποστέλλεται στον εντεταλμένο για την επίδραση των αρματολών στην περιφέρεια Αγράφων αξιωματούχο των ανασκτόρων Οσμάν, στους ιεροδικαστές Μοναστηρίου και Φλώρινας, στον αρχιαρματολό των ντερενίων Φλώρινας, Καστοριάς, Οστρόδου, Εδέσσης, Μοναστηρίου και των διλαετιών Θεσσαλονίκης και Σκοπίων Καρα Αλή, στους πρόκριτους και λοιπούς παράγοντες, διαβιβάζεται η εντολή ότι όλες οι στρα-

τιωτικές δυνάμεις και τα αρματολικά σώματα που σταθμίζουν στις περιφέρειές τους πρέπει να βρίσκονται σε πλήρη πολεμική ετοιμότητα προκειμένου να θαδίσουν κατά των Αλβανών επιδρομών. Ταυτόχρονα με το ίδιο σουλτανικό φημάνι διατάσσεται ο μπέης του διλαετίου Έλδασαν Ζεϊνέλ, καθώς και οι πρόκριτοι των διλαετιών Αχρίδας, Ελδασάν, Αυλώνας και Σκοπίων να συνεκστρατεύσουν και αυτοί κατά των Αλβανών. Σαν συντονιστή των επιθετικών ενεργειών κατά την εκστρατεία αυτή η Υψηλή Πύλη ορίζει τον αξιωματικό των ανακτόρων Νούχ. Όλες οι παραπάνω στρατιωτικές δυνάμεις, σύμφωνα με την ρητή εντολή που τους έχει δοθεί, πρέπει να θαδίσουν χωρίς χρονοτριβή προς τα κρυσφύγετα όπου έχουν καταφύγει οι Αλβανοί επιδρομείς και να προσπαθήσουν με κάθε τρόπο να τους αποδεκατίσουν.

Πληροφορίες σχετικές με τα αποτελέσματα της εκστρατείας αυτής των Τούρκων κατά των Αλβανών του Μάτι και του Καρατζά Ντάγ δεν μας παρέχονται από τα τουρκικά αρχεία. (Τέλη Ρετζέπ έτους 1123: 12 Σεπτεμβρίου 1711. ABN 144 σελ. 117 - 118).

Για τον διορισμένο όμως απ' τους Τούρκους αρχιαρματολό Καρα Αλή (εικάζεται ότι κι' αυτός είναι αλβανικής καταγωγής) και την δράση του κατά την διάρκεια της εκστρατείας αυτής μας παρέχονται από μιά αναφορά που υπέβαλαν στην Υψηλή Πύλη οι μουσουλμάνοι και φόρου υποτελείς κάτοικοι των καζάδων Ανασελίτσας, Καστοριάς και Χρούπιστας. Στην αναφορά αυτή ο αρχιαρματολός Καρα Αλή κατηγορείται ότι, όχι μόνο δεν ασχολείται με την καταδίωξη και εξόντωση των Αλβανών όπως έχει διαταχθεί, αντίθετα, έχει καταρτίσει πολυμελές ένοπλο σώμα απ' αυτούς από διακόσιους περίπου άνδρες και ότι περιφέρεται από χωριό σε χωριό στους παραπάνω καζάδες αρπάζοντας τρόφιμα, ληστεύοντας και λεηλατώντας τις περιουσίες των χωρικών. Παράλληλα, απαιτεί απ' αυτούς εκδαστικά να του καταβάλλουν και μετρητά με την πρόφαση ότι προορίζονται για αρματολικά δικαιώματα. Ειδικά στο χωριό Νοτζέλ της Ανασελίτσας δεν αρκείται μόνο στην διαρπαγή και λεηλασία της περιουσίας τασάδων μουσουλμάνων κατοίκων αλλά, ταυτόχρονα, καταστρέφει και τα σπίτια τους.

Θα πρέπει να αναφερθεί ότι ο Καρα Αλή, πρώην τσκακάρης των ανακτόρων, είχε διορισθεί από τους Τούρκους σαν αρχιαρματολός εντεταλμένος για την φύλαξη των ντερενίων των σαντζακίων Θεσσαλονίκης και Σκοπίων σε αντικατάσταση του προκατόχου του Χιμπεντουαλάχ που είχε σκοτωθεί, χωρίς να γίνεται μνεία στο τουρκικό κείμενο πού και πώς. Κι' ενώ στο σχετικό θεράτιο του διορισμού του Καρα Αλή αναφέρονται περιοριστικά οι καζάδες οι οποίοι υπάγονται στην δικαιοδοσία του, αυτός, συνοδευόμενος πάντοτε από τους Αλβανούς ληστές που έχει συγκεντρώσει και τεθεί επί κεφαλής τους, πραγματοποιεί επιδρομές στους δήμους της Θεσσαλονίκης, Αδρέτ Χισάρ, Βαρδαρίου και Λαγκαδά κι' εκτός των άλλων εισπράττει από τους κατοίκους των περιοχών αυτών και χρήματα με το πρόσχημα, πάντοτε, των αρματολικών δικαιωμάτων.

Η Υψηλή Πύλη, με φημάνι της, διατάσσει τους ιεροδικαστές των σαντζακίων Θεσσαλονίκης και Σκοπίων καθώς και

τους συναδέλφους τους της Φλώρινας, Καστοριάς, Οστρούδου, Μοναστηρίου, Ανασελίτσας και Χρούπιστας να «...εξετάσουν μετά του αποστελλομένου υπαλλήλου πόσους αρματολούς διώρισεν ο Καρά Αλή δια την φύλαξιν των στενών άτινα ανετέθησαν εις αυτόν, πόσων ατόμων έξοδα παραλαμβάνει από το βιλαέτιον και λεπτομερείας δια την υπ' αυτού και των οπαδών του ασκουμένην βίαν και τυραννίαν αναφέροντες επακριβώς τα γεγονότα». (Τέλη Ζιλ Χατζέ έτους 1123: 7 Φεβρουαρίου 1712. ΑΘ 81 σελ. 98 - 100).

Αξιόλογη, επίσης, δραστηριότητα άλλων ληστοσυμμοριών παρατηρείται και στις περιφέρειες των καζάδων Γεννιτσών και Αδρέτ Χισάρ του σαντζακίου Θεσσαλονίκης. Όπως μας πληροφορεί το σχετικό τουρκικό κείμενο οι ληστές αυτοί που επί είκοσι χρόνια λυμαίνονται τις περιφέρειες των παραπάνω καζάδων χωρίς να έχει καταστεί δυνατή η πλήρης εξόντωσή τους, έχουν επαναδραστηριοποιηθεί και διαπράττουν ληστείες, φόνους και απαγωγές με σκοπό την καταβολή λύτρων από τους ομήρους, χωρίς να κάνουν διάκριση μουσουλμάνων ή ραγιάδων. Ο αξιωματικός των γενιτσάρων Χαλήλ Τσαούς, από το Τίκβες όπου ευρίσκεται, διατάσσεται να κινηθεί κατά των ληστών αυτών με την εντολή να τους συλλάβει ή να τους εξοντώσει. Επίσης, τους προκρίτους και τους τσιφλικάδες που τυχόν θα επιχειρήσουν να προστατεύσουν τους ληστές μ' οποιοδήποτε τρόπο παρεμβάλλοντας διάφορα εμπόδια στο έργο της σύλληψης ή εξόντωσής τους να τους συλλάβει χωρίς δισταγμό και να τους φυλακίσει στο φρούριο της Θεσσαλονίκης. (Τέλη... έτους 1124: Άρχεται από 9ης Φεβρουαρίου 1712. ΑΘ 82 σελ. 100 - 101).

Είναι φανερό ότι το πρόβλημα της αποτελεσματικής αντιμετώπισης της ληστείας στις περιφέρειες των διαφόρων καζάδων οι κάτοικοι των οποίων διακατέχονται από αίσθημα ανασφάλειας για την τύχη των ιδίων και των περιουσιών τους, για την Υψηλή Πύλη εξακολουθεί να αποτελεί το πρώτιστο μέλημα. Κι' όχι αδικαιολόγητα, δέβαια, γιατί παρά τα δραστηκά μέτρα που έχουν ληφθεί, ο αντικειμενικός στόχος που είναι η καταστολή της ληστείας δεν φαίνεται να έχει επιτευχθεί.

Ειδικότερα οι Αλβανοί ληστές όχι μόνον δεν έχουν εξουδετερωθεί, αλλά με την πάροδο του χρόνου αποθρασύνονται ολοένα και περισσότερο. Μετά την επίθεση και κατάληψη της πόλης του Μοναστηρίου απ' τους Αλβανούς ληστές του Μάτι και του Καρτζά Ντάγ οι ομοεθνείς τους αρχιληγές στην Ήπειρο Χατζή Ζήνο και Κιουτσονή Μουράτ από το Μαργαρίτι κι' οι Χασάν Λούκας κι' ο αδελφός του Μεχμέτ απ' το χωριό Τότζη (Κότς;), επί κεφαλής διακοσίων Αλβανών πραγματοποιούν επιδρομές στα χωριά των καζάδων Άρτας και Πρέβεζας. Σε μιά απ' τις επιθέσεις αυτές καταλαμβάνουν και πυρπολούν το δημόσιο ιχθυοτροφείο Μαρόνα που βρίσκεται κοντά στην Πρέβεζα, αιχμαλωτίζουν το προσωπικό του και αφαιρούν απ' αυτό εβδομήντα πέντε χιλιάδες άσπρα. Στη συνέχεια επιτίθενται σε πέντε χωριά, λεηλατούν περιουσίες, αρπάζουν τρείς χιλιάδες πρόβατα και μη αρκούμενοι σ' αυτά βάζουν φωτιά στα χωριά και τα καίνε.

Εναντίον των Αλβανών αυτών οι Τούρκοι κινητοποιούν μεγάλη στρατιωτική δύναμη ανερχόμενη σε τρείς χιλιάδες άνδρες.

Οι Αλβανοί ληστές, μπροστά στην μεγάλη αυτή αριθμητική υπεροχή των Τούρκων, προσποιούνται ότι δέχονται να μην διαπράττουν εις το μέλλον ληστείες, λεηλασίες κι' άλλες αδικπραγίες και να καταβάλλουν στους τελευταίους σαν αποζημίωση δέκα πέντε χιλιάδες γρόσια κι' όλα τα έξοδα που απαιτήθηκαν για την κινητοποίηση των τριών χιλιάδων

στρατιωτών. Για την τήρηση των όρων αυτών, οι Τούρκοι υποχρεώνουν τους Αλβανούς να τους υπογράψουν και σχετικό δικαστικό υποσχετικό. Ύστερα απ' αυτό, για ένα χρονικό διάστημα φαίνεται ότι οι Αλβανοί έχουν συνετισθεί κι' έχει αποκατασταθεί η τάξη. Όμως η κατάσταση αυτή δεν θα κρατήσει για πολύ καιρό.

Οι ίδιοι Αλβανοί αρχιληγές στους οποίους προστέθηκαν και οι Σαχίν, Φαζλή Ογλού, Χασάν, Γιουσούφ κι' άλλοι αγνώστου ονόματος, επωφελούμενοι απ' την απουσία του μπεη-λέρμπε της Ρούμελης Μουσταφά που είχε διαταχθεί να επιβλέψει στην επισκευή του φρουρίου Χοτίν, επί κεφαλής τετρακοσίων Αλβανών ληστών την φορά αυτή, επαναλαμβάνουν τις επιδρομές τους στα χωριά του καζά Λούρου της Πρέβεζας.

Κατά το τουρκικό κείμενο, η δεύτερη επιδρομή των Αλβανών ληστών είχε σαν σκοπό την διαρπαγή και λεηλασία των περιουσιών, την αφαίρεση ζώων και την ολοκληρωτική καταστροφή των χωριών και των τσιφλικάδων. Οι τοπικές τουρκικές αρχές ζητούν επειγόντως ενίσχυση απ' τους γειτονικούς καζάδες Ιωαννίνων, Καρλή Ιλή, Τρικάλων κι' από το βιλαέτι Ναυπάκτου (Αγρίνιο, Καρπενήσι κ.λπ.), προκειμένου να αντιμετωπίσουν τους Αλβανούς. Από Τούρκο ιεροδικαστή γίνεται πρόταση στους Αλβανούς «...να παριτηθούν του σκοπού των...ίνα αποφυχθή η ανθρωποσφαγή μεταξύ μουσουλμάνων».

Οι Αλβανοί δεν συγκινούνται από το γεγονός ότι οι Τούρκοι επικαλούνται το «ομόδρησκο», απορρίπτουν περιφρονητικά τις προτάσεις τους κι' αρχίζουν τις εχθροπραξίες μ' αυτούς.

Παρά το γεγονός ότι έχει φθάσει ήδη τουρκική ενίσχυση αποτελούμενη από πεντακόσιους άνδρες, οι Αλβανοί προβάλλουν πεισματική αντίσταση κι' όχι μόνο δεν κάμπτονται στις δέκα πέντε ολόκληρες μέρες που διαρκούν οι εχθροπραξίες αλλ' εξακολουθούν να είναι συγκεντρωμένοι κι' απτόητοι, σκορπώντας τον τρόπο και τον πανικό σε Τούρκους και ραγιάδες που βρίσκονται μέσα ή κοντά στο χώρο που διεξάγονται οι μάχες.

Πολλοί κάτοικοι του Καζά Λούρου, συνεχίζει να μας πληροφορεί το τουρκικό κείμενο, «...κατήντησαν αξιοθρήνητοι μεταναστεύσαντες εις τους πέριξ καζάδες, πλείστοι εξ αυτών έφυγον εις την Λευκάδα, εις επίμετρον δε τα ιχθυοτροφεία του δημοσίου άτινα ενοικιάζοντο κατά Μάρτιον εκάστου έτους, παρέμειναν άχρηστα, μη υπάρχουσής ουδεμιάς προσφοράς».

Οι ιεροδικαστές, ναίτηδες, ουλεμάδες, ιμάμηδες και χατίηδες των καζάδων Ιωαννίνων, Άρτας, Πρέβεζας, Κερασόδου, Γαρδικίου και Μουζακίου ζητούν από την Υψηλή Πύλη να λάβει μέτρα για την επαναφορά της τάξης που διασαλεύτηκε απ' τη δράση των Αλβανών ληστών.

Ο εντεταλμένος για την επίδραση των αρματολών της Ρούμελης αξιωματούχος των ανακτόρων Οσμάν, διατάσσεται να συγκεντρώσει όλους τους αρματολούς κι' οι προαναφερόμενοι ιεροδικαστές και λοιποί όλους τους άνδρες που μπορούν να φέρουν όπλα κι' όλοι μαζί, αφού προετοιμασθούν και εξοπλισθούν κατάλληλα, να επιτεθούν κατά των ληστών του Μαργαριτίου, να διασκορπίσουν τις συμμορίες τους και όσους απ' αυτούς συλλάβουν να τους τιμωρήσουν παραδειγματικά, ιδιαίτερα τους αρχηγούς τους. (Αρχή Τζεμάζη Ουλ Εβέλ έτους 1126: 14 Μαΐου 1714. ΑΒΝ 146 σελ. 119 - 121).

Προβληματική, επίσης, εξακολουθεί να παραμένει η κατάσταση απ' τη δράση ληστών στους καζάδες Γεννιτσών και Έδεσσας, παρά το γεγονός ότι έχουν περάσει περισσότερα από δύο χρόνια από τότε που ο αξιωματικός των γενιτσάρων Χαλήλ Τσαούς εκτελώντας σχετική εντολή της Υψηλής Πό-

λης είχε επιχειρήσει να τους εξοντώσει. Στα δυνά, εκτός απ' τους ληστές, έχουν καταφύγει τώρα και αρματολοί. Ληστές και αρματολοί συγκροτούν ένοπλα σώματα από εβδομήντα ως ογδόντα άνδρες, καταλαμβάνουν τα ντερβένια, φράζουν τους δρόμους, ληστεύουν τους κατοίκους των χωριών και τους οδοιπόρους, λεηλατούν τις περιουσίες τους και προξενούν κι' άλλες σοβαρές καταστροφές. Οι ιεροδικαστές, ο μουντεσελίμης, οι κεχαγιάδες, οι αρχηγοί των γενιτσάρων κι' οι λοιποί αξιωματικοί του στρατού που εδρεύουν στις περιφέρειες του βιλαετίου Θεσσαλονίκης διατάσσονται να σχηματίσουν αποσπάσματα δίωξης και να κινηθούν κατά των αρματολών και ληστών δημιουργώντας κλειό γύρω από το ορεινό κρυσφύγετο όπου έχουν καταφύγει οι τελευταίοι. Κατά την εντολή που τους έχει δοθεί, σκοπός της εκστρατείας αυτής είναι η σύλληψη ή εξόντωση των λησταρματολών με παράλληλη προειδοποίηση να αποφευχθούν έκτροπα σε βάρος φιλήσυχων ραγιάδων. (Αρχή Τζεμάζι Ούλ Αχέρ έτους 1126: 13 Ιουνίου 1714. ABN 148 σελ. 122 - 123).

Παράλληλα, στη Βέροια, ο πρώην Τούρκος ιεροδικαστής Τρικάλων Μαχμούτ (που είχε εκπέσει απ' το αξίωμα αυτό και είχε εξοριστεί απ' την τουρκική διοίκηση στην πόλη αυτή χωρίς όμως να απογυμνωθεί κι' απ' την ιδιότητα του προκρίτου) γίνεται πρόξενος ταραχών και αναστατώσεων στην πόλη αυτή και στο βιλαέτι της Θεσσαλονίκης. Ο Μαχμούτ που έχει καταφέρει να προσεταιρισθεί μερικούς ταραξίες ατόικους της Βέροιας, αναμιγνύεται στις υποθέσεις του ιεροδικαστηρίου της πόλης και εμποδίζει την εκτέλεση σπουδαίων έργων στο βιλαέτι της Θεσσαλονίκης. Στο τουρκικό κείμενο δεν αναφέρονται οι λόγοι για τους οποίους ο πρώην ιεροδικής έχει μεταβληθεί σε ταραχοποιό στοιχείο. Και παρ' όλο ότι στο παρελθόν για τη δράση του αυτή έχει εξοριστεί πολλές φορές και έχει προειδοποιηθεί ότι θα εκτοπισθεί σε άλλη περιοχή σε περίπτωση που δεν συνεισφέρει, αυτός συνεχίζει με τους ταραξίες που τον ακολουθούν να προκαλεί «...δι-αταραχήν εις την ομαλήν λειτουργίαν των υποθέσεων του βιλαετίου...».

Επίσης, το ίδιο κείμενο δεν διευκρινίζει εάν οι ταραξίες κάτοικοι της Βέροιας επί κεφαλής των οποίων έχει τεθεί ο Μαχμούτ είναι ραγιάδες ή μουσουλμάνοι κακοποιοί. Ο βαλής του βιλαετίου της Θεσσαλονίκης Οσμάν πασάς διατάσσεται να βάλει τέρμα στις έκνομες δραστηριότητες του Μαχμούτ συλλαμβάνοντας και απομακρύνοντάς τον σε άλλη περιοχή. (Τέλη Σεβάλ έτους 1126: 6 Νοεμβρίου 1714. ABN 149 σελ. 123 - 124).

Εν τω μεταξύ βρισκόμαστε στα πρόθυρα μεγάλης εκστρατείας των Τούρκων κατά των Ενετών που εξακολουθούν να κατέχουν ισχυρά φρούρια στην Πελοπόννησο. Οι Ενετοί έχουν καταφέρει να καλλιεργήσουν σχέσεις φιλίας με επαναστάτες του Μαυροβουνίου και με διάφορα πολεμικά στοιχεία από την Βοσνία και την Αλβανία, προσπαθώντας με τον τρόπο αυτό να εμποδίσουν την ομαλή προσέλευση γενιτσάρων κι' άλλων στρατιωτών απ' τις περιοχές αυτές στη στρατιά που σχηματίζεται και ετοιμάζεται να βαδίσει νότια με σκοπό να συνενωθεί με τα υπόλοιπα τουρκικά στρατεύματα που βρίσκονται στην πεδιάδα της Λάρισας. Είναι περισσότερο από βέβαιο ότι οι Ενετοί έχουν επιτύχει να δημιουργήσουν κλίμα δυσφορίας, ίσως και ηττοπάθειας, σε πολλά στρατιωτικά τμήματα των Τούρκων και ιδιαίτερα στους γενιτσάρους που κατ'άγονται απ' τις περιοχές αυτές κι' η δυσφορία αυτή, όπως θα ιδούμε αμέσως παρακάτω, εκδηλώνεται έμπρακτα. (Αρχαί Ζιλ Χετζέ έτους 1126: 8 Δεκεμβρίου 1714. ΑΘ. 86. σελ. 105 - 108).

Κι' ενώ συνεχίζονται εντατικά οι πολεμικές προετοιμασίες των Τούρκων, εκτός απ' τη δράση των ληστών, που συνεχίζεται με αμείωτη ένταση σε διάφορες περιοχές, ανακύπτει καινούργιο πρόβλημα ταραχών και αναστατώσεων εξ αιτίας σοβαρών κρουσμάτων λιποταξίας που σημειώνονται στα γενιτσαρικά τάγματα.

Πολλοί γενιτσαροί προερχόμενοι απ' τη Ρούμελη και την Ανατολή που συμμετέχουν στην εκστρατεία των Τούρκων κατά των Ενετών στην Πελοπόννησο, παρεκκλίνουν απ' τις δημόσιες οδούς και τα στρατόπεδά τους, διασκορπίζονται στους καζάδες της Θεσσαλονίκης, Γενιτσών, Έδεσσας και Βέροιας, σχηματίζουν ομάδες από τριάντα ως σαράντα άνδρες και επιδίδονται συστηματικά στη ληστεία.

Οι ληστρικές ομάδες των λιποτακτών γενιτσάρων εισβάλλουν σε πόλεις και χωριά, αρπάζουν τα τρόφιμα, τυραννούν, βασανίζουν και προσβάλλουν τις οικογένειες των φτωχών ραγιάδων και αδιαφορούν στις διαταγές της τουρκικής στρατιωτικής διοίκησης να επιστρέψουν στις μονάδες τους.

Ο εντεταλμένος για την φρούρηση της Θεσσαλονίκης αξιωματικός των γενιτσάρων Γιουσούφ διατάσσεται να διορίσει ειδικούς τσαούσηδες στους καζάδες τους οποίους λυμαίνονται οι ληστές γενιτσαροί επιφορτισμέντάς τους με την ευθύνη της αποκατάστασης της τάξης σ' αυτούς.

Οι λιποτάκτες γενιτσαροί - ληστές καλούνται να σπεύσουν να εκτελέσουν τα στρατιωτικά τους καθήκοντα και να παύσουν να επιδίδονται στη ληστεία. Όσοι απ' αυτούς δεν συμμορφωθούν, ειδοποιούνται ότι θα παύσουν να έχουν οποιαδήποτε σχέση με τον γενιτσαρισμό, θα διαγραφούν απ' τους σχετικούς καταλόγους, θα αλλάξουν στολή, θα επανεγγραφούν στα βιβλία των ραγιάδων και δεν θα έχουν δικαίωμα σε καμιά πρόσοδο απ' τον γενιτσαρισμό. (Μέσα Τζεμάζι Ούλ Εβέλ έτους 1127: 19 Μαΐου 1715. ABN 150 σελ. 124 - 125).

Παράλληλα, κι' ενώ ο προαναφερθείς αξιωματικός των γενιτσάρων καταβάλλει προσπάθειες προς την κατεύθυνση της επαναφοράς της τάξης και της ομαλότητας στις περιοχές όπου βρίσκονται διασκορπισμένοι οι αποτάκτες γενιτσαροί, η κατάσταση δυσχεραίνεται ακόμα περισσότερο από την ταυτόχρονη δράση ληστών που επωφελούντας από την κατάσταση αναρχίας που έχουν δημιουργήσει οι πρώτοι.

Οι Αλβανοί αρχιληστές Κιάβε Ντίνα απ' τον καζά Κιοπρουλού, Πανόρ απ' τον καζά Γενιτσών, Κούρτ Σαμακόβ απ' τον καζά Έδεσσας, Τσολάκ Μπαλντονίτσαλη απ' τον καζά Μοναστηρίου κι' οι Πάτσο Σερκαπίνα και Ιντζέ Καρά απ' την Καρατζόδα, συνενώνουν τις δυνάμεις που διαθέτει ο καθένας απ' αυτούς, σχηματίζουν μία ισχυρή συμμορία ληστών από διακόσιους και πάνω άνδρες και εισβάλλουν στην περιφέρεια Περλεπέ. Μπλοκάρνοντας τις δημόσιες οδούς κοντά στο ντερβένι του Περλεπέ ληστεύουν τους διασώτες, σκοτώνουν μερικούς απ' αυτούς, άλλους απάγουν σαν όμηρους στα δυνά και στα χωριά που εισβάλλουν, λεηλατούν τις περιουσίες των ραγιάδων.

Οι Αλβανοί ληστές συντονίζουν και κατευθύνουν τις επιθέσεις τους, ιδιαίτερα, κατά Τούρκων αξιωματούχων, κατοίκων της περιοχής στην οποία έχουν εισβάλει. Συγκεκριμένα επιτίθενται και δάζουν φωτιά στις αποθήκες σιτηρών του ανακτορικού υπαλλήλου και κατοίκου Περλεπέ Μουρτεζά μπέη, των χατίπηδων Χασάν εφέντη και Αλή εφέντη και των τσιφλικάδων Μουσταφά και Ντουράκ. Παράλληλα με τις αποθήκες σιτηρών, δάζουν φωτιά και στις άλλες κτιριακές εγκαταστάσεις που βρίσκονται κοντά τους, Μάλιστα στην επίθεσή τους κατά του γενιτσάρου των ανακτόρων Σουλεϊμάν μπέη, εκτός των άλλων σφάζουν άλογα, βόδια και πρόβατα

που βρίσκουν στο τσιφλίκι του.

Οι επιθέσεις των Αλβανών συνεχίζονται. Ακολουθεί εισβολή στα χωριά Καλέν, Γραδνίτσα, Πολίτσα και Τσερμάχ του ΠΕΡΛΕΠΕ. Τα χωριά πυρπολούνται, δέκα από τους κατοίκους τους σκοτώνονται, την ίδια τύχη έχει κι' ο τσιφλικάς Χουσεϊν Σιπαχί στο τσιφλίκι του που βρίσκεται σ' ένα απ' τα παραπάνω χωριά, ενώ ο Μεχμέτ Σιπαχί άλλος τσιφλικάς και συγγενής, προφανώς, του πρώτου, απάγεται σαν όμηρος στα βουνά. Στο χωριό και ντερβένι Ίσθορ όπου επίσης εισβάλλουν, συλλαμβάνουν τρεις εμπόρους, σκοτώνουν τον ένα απ' αυτούς και κρατούν σαν όμηρους τους άλλους δύο.

Μιά εφοδιοπομπή από ραγιάδες που μετέφερε αγορασμένα δημητριακά για τις ανάγκες του τουρκικού στρατού δέχεται την επίθεση των Αλβανών ληστών σε δημόσιο δρόμο. Η εφοδιοπομπή διασκορπίζεται, τα δημητριακά λεηλατούνται και πολλοί συλλαμβάνονται σαν όμηροι και απάγονται στα βουνά. Τέλος, οι Αλβανοί εισβάλλουν και στο χωριό Ραδοβίτσι, κατασφάζουν τους κατοίκους και πυρπολούν τα σπίτια, χωρίς ωστόσο το τουρκικό κείμενο να μας παρέχει περισσότερες πληροφορίες για τα αίτια της σφαγής.

Για τα γεγονότα που διαδραματίζονται στην περιφέρεια Περλεπέ από την παρουσία και δράση των Αλβανών ληστών ενημερώνονται κατάλληλα οι ιεροδικαστές Θεσσαλονίκης και οι συνάδελφοί τους των καζάδων Δοϊράνης, Στρώμνιτσας, Ιστίπ, Τίκβες, Κιουπρουλού, Σκοπίων, Καλκαντελέν, Κιρτσάδου, Δίδρας, Αχρίδας, Πρεσπών, Καστοριάς, Φλώρινας, Τζουμά Παζαρή, Σαρή Γκιόλ, Βέροιας, Γενιτσών, Έδεσσας, Οστρούδου και Μοναστηρίου, για το ενδεχόμενο επίθεσης των Αλβανών και στις περιφέρειές τους.

Παράλληλα, η Υψηλή Πύλη αποστέλλει τον ανακτορικό υπάλληλο Μεχμέτ στις περιοχές όπου έχουν εισβάλει οι Αλβανοί, επιφορτισμένο με την εντολή να λάβει όλα τα αναγκαία μέτρα για την αντιμετώπιση και εκδίωξη τους, σε περίπτωση που δεν θα καταστεί δυνατή η πλήρης εξόντωσή τους. Ήδη οι Αλβανοί έχουν καταφύγει σε διάφορα κρυψώγια, κυρίως ορεινά και ο Μεχμέτ, κατά τις εντολές που έχει, πρέπει να ζητήσει και την συνδρομή των τοπικών αρματολικών σωμάτων εκτός απ' τις άλλες στρατιωτικές δυνάμεις που έχουν τεθεί στην διάθεσή του. (Τέλη Τζεμάζι Ούλ Εβέλ έτους 1127: 3 Ιουνίου 1715. ΑΒΝ 151 σελ. 125 - 126).

Εν τω μεταξύ, παρά τα μέτρα που έχει λάβει η Υψηλή Πύλη για την επαναφορά της πειθαρχίας στις τάξεις των γενιτσάρων, πολλοί απ' αυτούς εξακολουθούν ακόμα να επιδίδονται στην ληστεία και να αρνούνται να επιστρέψουν στα τμήματα απ' όπου έχουν λιποτακτήσει. Το γεγονός αυτό υποκινώνει την Υψηλή Πύλη να εγκαταλήψει την τακτική των εκκλήσεων και των αυστηρών προειδοποιήσεων προς τους γενιτσάρους ληστές και να προχωρήσει στην λήψη δραστηκότερων μέτρων. Μερικοί απ' τους αρχηγούς των γενιτσάρων ληστών που έχουν συλληφθεί τιμωρούνται παραδειγματικά, ενώ άλλοι υποχρεώνονται να αλλάξουν στολή, καθαιρούνται απ' την στρατιωτική τους ιδιότητα, υποβιβάζονται στην τάξη των ραγιάδων, καταβάλουν φόρους υποτέλειας και παύουν να έχουν οποιαδήποτε σχέση με τον γενιτσαρισμό. (Αρχαί Ρετζέπ έτους 1127: 3 Ιουλίου 1715. ΑΒΝ 152 σελ. 227).

Από τα κρούσματα λιποταξίας των γενιτσάρων, το μεγαλύτερο - έξι χιλιάδες άνδρες - σημειώνεται, ενώ οι γενιτσαροί επέστρεφαν μέσω του Ισθμού της Κορίνθου. Στην συνέχεια, από το Ιζδίν και την Λειβαδιά όπου κατέφυγαν, διασκορπίζονται στις περιφέρειες Λάρισας και Θεσσαλονίκης. Μερικοί μάλιστα απ' αυτούς έχουν καταφέρει να διεισδύσουν και στην περιφέρεια Σερρών. Η δράση των λιποτακτών γε-

νιτσάρων στις παραπάνω περιφέρειες ενσπείρει τον φόβο και τον τρόμο στους κατοίκους που έχουν περιέλθει, κυριολεκτικά, σε αξιοθρήνητη κατάσταση. Το αυτοκρατορικό στρατηγείο θέτει σε συναγερμό όλες τις στρατιωτικές και πολιτικές διοικήσεις που εδρεύουν στις περιφέρειες αυτές. Οι γενιτσαροί που εξακολουθούν να προξενούν μεγάλες καταστροφές με τις ληστρικές τους επιθέσεις σε πόλεις και χωριά, αποτάσσονται από το στράτευμα, όσοι συλλαμβάνονται φυλακίζονται σε φρούρια και πολλοί απ' αυτούς, που έχουν χαρακτηριστεί σαν ιδιαίτερα επικίνδυνοι, θανατώνονται. (Τέλη Ρετζέπ έτους 1127: 1 Αυγούστου 1715. ΑΘ. 89 σελ. 111 - 113).

Σοβαρά προβλήματα, επίσης αντιμετωπίζουν οι Τούρκοι και στο έργο της είσπραξης των δημόσιων εσόδων και ειδικότερα του κεφαλικού φόρου σε μερικές περιφέρειες του διλαετίου Θεσσαλονίκης, όπου, σε δέκα χωριά σημειώνεται δυναμική αντίδραση των κατοίκων κατά του εντεταλμένου φοροεισπράκτορα Μουσταφά. Μερικοί τολμηροί ραγιάδες, μεταξύ των οποίων κι' ο παπάς του χωριού Μεσημέρι Καρά Παπάζ, ξεσηκώνουν τους κατοίκους των χωριών αυτών και ματαιώνουν την είσπραξη του φόρου, απομακρύνοντας με την βία τον Τούρκο φοροεισπράκτορα και την συνοδεία του.

Το γεγονός αυτό περιέρχεται σε γνώση της Υψηλής Πύλης η οποία διατάσσει τους ιεροδικαστές των περιοχών όπου σημειώνονται τα έκτροπα, να συλλάβουν τους πρωταίτιους και να τους φυλακίσουν στο φρούριο της Καραμαριάς. (21 Ζιλ Καντέ έτους 1127: 18 Νοεμβρίου 1715. ΑΘ. 93 σελ. 123 - 124).

Μερικούς μήνες αργότερα, μέσα στην πόλη της Θεσσαλονίκης, εκτραχηλισμένοι γενιτσαροί - με σκοπό προφανώς την ληστεία - συλλαμβάνουν και κακοποιούν τον ιερέα του Γαλλικού προξενείου Πιερί.

Ο Γάλλος πρεσβευτής στην Κωνσταντινούπολη μαρκήσιος Δεσαλορέ διαμαρτύρεται έντονα για το γεγονός, ενώ η Υψηλή Πύλη προσπαθεί να καθησυχάσει τον πρεσβευτή, διαβεβαιώνοντάς τον ότι δεν πρόκειται στο μέλλον να επαναληφθεί παρόμοιο κρούσμα. (Αρχαί Ζιλ Καντέ έτους 1128: 18 Οκτωβρίου 1716. ΑΘ. 96 σελ. 127 - 128).

Όπως φαίνεται, η κακοποιός δράση των γενιτσάρων κατά των Γάλλων στην Θεσσαλονίκη δεν περιορίζεται μόνο στους κληρικούς, αλλά επεκτείνεται και στους διπλωματικούς υπαλλήλους του προξενείου της χώρας αυτής καθώς και σε εμπόρους, διερμηνείς κι' άλλους υπηκόους της Γαλλίας, με κίνητρο πάντοτε την ληστεία. Ο νέος πρεσβευτής της Γαλλίας στην Κωνσταντινούπολη που αντικατέστησε τον μαρκήσιο Δεσαλορέ, επίσης μαρκήσιος, Δέ Μπονιάκ, προβαίνει σε έντονη διαμαρτυρία και εφιστά την προσοχή της Υψηλής Πύλης να σέβεται τις συνθήκες που έχει συνάψει με την χώρα του. Η Υψηλή Πύλη που ενδιαφέρεται για την συνέχιση των ομαλών διπλωματικών σχέσεων που έχει αποκαταστήσει με την Γαλλία εκδίδει και αποστέλει ειδικό φερμάνι προς τον ιεροδικαστή της Θεσσαλονίκης στον οποίο παραγγέλει ότι «Ουδεμία επέμβασις ή ενόχλησις επιτρέπεται να γίνει κατά του εν Θεσσαλονίκη προξένου και των εμπόρων και διερμηνέων και λοιπών υπηκόων της Γαλλίας κατά παράβασιν της αυτοκρατορικής συνθήκης...». (Αρχαί Μουχαρέμ έτους 1129: 16 Δεκεμβρίου 1716. ΑΘ. 97 σελ. 128 - 129).

Εν τω μεταξύ στην Νάουσα την γνωστή για τις επαναστατικές της δραστηριότητες και δυναμικές αντιδράσεις κατά των Τούρκων πόλη της Μακεδονίας, σημειώνεται νέο κρούσμα ανταρσίας των κατοίκων της κατά της τοπικής τουρ-

(Συνέχεια στην σελίδα 104)

Αφιέρωμα στο Στέλλιο Σβαρνόπουλο

Στέλλιο,

Λίγες μέρες πριν μας αφήσεις, σ' αντάμωσα σ' ένα από τα γνωρίματά στέκια και με ρώτησες, πως πάνε τα καφάσια - εννοούσε τα φρούτα - και σ' απάντησα, Στέλλιο έχασες που δεν ήρθες μαζί μου στην εκδρομή για να δείς καφάσια με λογής - λογής φρούτα στις έξω αγορές, κουνώντας το κεφάλι ψιθύριζες, μου ήταν αδύνατο.

Στέλλιο ήσουν γεννημένος δουλεύτης για προσφορά, έγραφες με πάθος για το χθεσ, σχολιάζες το σήμερα και σχεδίαζες το αύριο με απλότητα και φαντασία, ήσουν θιρότονόζης λαογράφος. Στην Ένωση Γεωργικών Συνεταιρισμών Βέροιας, όπου ανέλυσες όλη τη ζωή σου, ξεχώρησες για την εργατικότητα, τάξη, μεθοδικότητα, απλότητα και καλωσύνη. Τους συνεταιριστές - αγροτοπατέρες - τον πυρήνα της αγροτιάς, τους δίδαξες την συνεταιριστική ιδέα, την συνεργασία, την αγάπη. Όλοι οι συνεργάτες που ήταν φίλοι σου, έρχονταν στο γραφείο - γκισέ - για να σε πούν το πρόβλημά τους, που ήθελαν λύση την ίδια μέρα. Κερνούσες καφέ και όλοι ήσελαν να σε πούν κάτι από το χθεσ, από το σήμερα, ήθελαν να σε συμβουλευουν κάτι από τα παλιά. Η αφεντιά σου τους περιδιάβαζε φευγαλέα και έσκυβε στα χαρτιά, που σένα περίμεναν για να τελειώσεις τη δουλειά τους.

Η παρουσίαση στην Ε.Γ.Σ. άφησε ανεπίτηλη την φυσιογνωμία σου, «Στέλλιος Σβαρνόπουλος» ήσουν ο μεγάλος δάσκαλος με μεγάλη καρδιά, ο πρὸς σκαπανέας με προσφορά για τον φίλο αγρότη, που τον ένοιωθες σαν ένα κομμάτι από το είναι σου. Μισή μέρα η ασχολία σου ήταν ισολογισμοί, δάνεια, συμβουλές, παραινήσεις, την άλλη μισή μέρα ταξίδευες νοερά και η πέννα σου έγραφε - έγραφε ατέλειωτα με ίεχω-

ρη αγάπη: για την Βέροια, τις θρύσες της, τα ποτάμια, τ' αμπέλια, τα ιωνόφια, τους καρπούς της γης... ατέλειωτα σέματα. Η ποίησή σου είναι μια μπαλάντα αγάπης και αφοσίωσης για την πόλη και τους ανσρώπους της.

Κάθε Σάββατο και αργότερα κάθε Παρασκευή διαβάζαμε στη πρό-

Του
Βασ. Κουκουργιάννη
Γεωπόνου Δ) νσης Γεωργ.
Ν. Ημαθίας

τη σελίδα της εφημερίδας «ΒΕΡΟΙΑ» την επιφυλλίδα του Στέλλιο, που ήταν η σφραγίδα της.

Γράφοντας ένοιωθες μια ξεχωριστή ικανοποίηση. Η προσφορά σου μακροχρόνια, τα δε θέματα που έγραφες πάμπολλα. Κάθε καίμενό σου είχε το δικό του χρώμα και ενδιαφέρον. Τί να πρωτοθυμηθεί κανείς από το μεγάλο και ανεπανάληπτο έργο σου. Έγραφες με μεράκι και με προσήλωση στη παράδοση. Έφερες στη μνήμη των νεωτέρων σου πολλά γεγονότα, ήθη, έθιμα και ξεχασμένες παραδόσεις της παλιάς εκείνης εποχής, τότε που ο χρόνος και η μοίρα μας κυλούσαν χωρίς άγχο. Όλοι θαυμάζαμε τη μνήμη σου, την πέννα σου. Έγραφες για το μακρινό χθεσ με ασυνήθιστη λεπτομέρεια, με απλές Βεροιώτικες κουδέντες και για τις γεωργικές ασχολίες των κατοίκων, όπως για το καλαμπόκι, για τ' αμπέλια κ.ά.

Φίλε Στέλλιο μας άφησες σε μιή εποχή που άνθρωποι του αναστήματό σου σπανίζουν.

Χρόνια, πολλά χρόνια στο μεροκάματο και στη πέννα, δεν μπόρεσες όμως να χαρείς τη ζωή. Συνταξιούχος πιά, η προσφορά σου θα ήταν πιο τρανή, πιο μεγάλη, έκανες όμως ένα μικρό σφάλμα, δεν φρόντισες όπως έπρεπε την υγεία σου,



προκάλεσες την μοίρα σου. Και αυτή ξαφνικά την πό ζεστή μέρα του φετινού καλοκαιρού σ' έκοψε το νήμα της ζωής. Έρθες στον μάταιο κόσμο, έλαμψες σαν λαμπρό αστέρι και ύστερα έσθηςες και χάθηκες. Κοινή η μοίρα των θνητών. Το έργο σου και το όνομά σου θα μείνουν πνευματικό στολίδι της Βέροιας.

Η «Νιόουστα» έχασε ένα μεγάλο φίλο και συνεργάτη. Το όνομά σου θα μείνει στη μνήμη των αναγνωστών της. Σαν ελάχιστο φόρο τιμής, ευγνωμοσύνης και αγάπης για την μεγάλη προσφορά σου αναδημοσιεύει ένα από τα εκλεκτά καίμενά σου.

Φίλε Στέλλιο από τη συλλογή «ΒΕΡΟΙΩΤΙΚΗ ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ» οι αμπελουργοί, θα σε θυμούμαστε παντοταινά.

Ο Δήμος Βέροιας
τιμά τον Στ. Σβαρνόπουλο

Το Δημοτικό Συμβούλιο της Βέροιας σε συνεδρίασή του αποφάσισε, ύστερα από εισήγηση της αρμόδιας επιτροπής πολιτιστικών θεμάτων, να τιμηθεί από το Δήμο ο αξέχαστος λογοτέχνης και τακτικός συ-

(Συνέχεια στη σελίδα 104)

Το αμπέλι καλλιεργήθηκε πάντοτε και παντού σ' όλους τους τόπους και σ' όλες τις εποχές κι' είναι τόσο παλιό και γνώριμο όσο κι' ο άνθρωπος πάνω στη γη.

Στη «Γένεση» αναφέρεται ότι μετά τον κατακλυσμό ο Νώε καλλιεργήσε κλημα αμπελιού κι' όταν το χυμό των σταφυλιών μέθυσε.

Ο Όμηρος αναφέρει για το κρασί που πίνανε οι Αρχαίοι, για το μεθυστικό κρασί με το οποίο ο Οδυσσεύς εξουδετέρωσε τον Κύκλωπα κι' απελευθερώθηκε μαζί με τους συντρόφους του, ομιλεί για την πολυστάφυλη Ιστιαία κλπ.

Με κρασί κάνανε σπονδές οι αρχαίοι και οι ειδωλολάτρες, τον χυμό του σταφυλιού ευλόγησε η Εκκλησία μας και πολλές φορές αναφέρεται στα ιερά βιβλία. Ο οίνος του γάμου της Κανά, «οίνος ευφραίνει καρδίαν ανθρώπου», «οίνου ολίγου χρώ» κ.ά. και τέλος ο οίνος συμβολίζει το τίμιο αίμα του Ιησού Χριστού.

Το αμπέλι για τους περιφήμους αρπύς του, τα σταφύλια, αλλά περισσότερο για το χυμό του οι αρχαίοι λαοί το έχουν θεοποιήσει. Στην Ινδία υπάρχει ένας Θεός, ο Σόμα, που αποτελεί την προσωποποίηση του χυμού των σταφυλιών.

Ένα από τα κοσμητικά επίθετα αυτού του Θεού είναι Βίνας που θα πει στα ινδικά αγαπητός.

Φαίνεται λοιπόν ότι λέξη οίνος κατέγεται απ' αυτό το θεϊκό επίθετο κι' ήρθε στην Ευρώπη μαζί με τους Άριους. Παράλληλα, στην αρχαία Ελληνική μυθολογία υπάρχει ο δικός μας Θεός του οίνου ο Διόνυσος ή Βάκχος που οπωσδήποτε είναι ινδικής καταγωγής και πρωτοζάδεφρος του «αγαπητού» Βίνα Σόμα.

Στη Βέροια, πάντοτε η αμπελουργία είχε μεγάλη ανάπτυξη μέχρι το 1935 που η φυλλοξέρα κατέστρεψε όλα τ' αμπέλια που είχαν τα ντόπια κλήματα.

Οι γύρω λόφοι και οι πλαγιές ήταν κατ'άφυτες από κλήματα κοντόρριζα, τα πούτσουρα ή κουτσουρέλια που ξδιναν τα περίφημα κρασοστάφυλα δάφες, ποπύλικα, ταμπίνες (λευκόσαρκα με στουπούτα (= πικνόρρογα) τσαμπούρια (= τσαμπιά) καθώς και τα λαχταριστά επιτραπέζια τους τραγανούς κολοκυθάδες, τα πολιτικά, τις κορνίτσες αι πολλές άλλες δευτερεύουσες ποικιλίες γκάν - νουάρ, σίδια, παμίδια, μοσχάτα κ.π.ά.

Όλες οι προσήλιες πλαγιές αποτε-

λούσαν ιδεώδη τόπο για καλλιέργεια αμπελιού όπως η Γκαλιγκά, η Καλογριά, η Βάντα, η Παναγία Ντοβρά, ο Προφήτης Ηλίας κλπ.

Η καλλιέργεια αυτή αποτελούσε μιὰ καλή πηγή εισοδήματος γιατί ο κάθε καλλιεργητής εξασφάλιζε με το αμπέλακι του τα σταφύλια για την οικογένειά του και τους φίλους και το περίφημο μαύρο κρασί και το διαλεχτό τσίπουρο για όλη τη χρονιά.

Ξέχωρα όμως απ' αυτό η αμπελοκαλλιέργεια αποτελούσε μιάν ωραία απασχόληση, ένα γοητευτικό πάρεργο γιατί ήταν μιὰ δουλειά που ήθελε κέφι και μεράκι.

Θέλει πολλή δουλειά για να γίνη α-

Του Στέλιου Σβαρνόπουλου

μπέλι ένας δράχος, ένα λυκόπι, ή μιὰ σπουργιά, μούσγκα και να δώση τους διαλεχτούς κι' ευλογημένους καρπούς του.

Η χέρσα γη πρέπει να δεχτή ανάλογες φροντίδες και κόπους του καλλιεργητή για να δώση πλουσιοπάροχα τ' αγαθά της.

Ας επιχειρήσουμε να καταγράψουμε όλες τις δουλειές του αμπελιού από τη γέννησή του μέχρι την καρποφορία του και τον τρύγο.

Στην αρχή γίνεται το στρεμμάτισμα, δηλαδή βαθύ και πυκνό σκάψιμο με κασμά και φκέλλι του χερσότοπου να καθαριστή τέλεια από θάμνους, ρίζες και χόρτα και να σκορπίση απόλυτα το χώμα να γίνη αφράτο και να κρατάη νύτη για να πιάνουν τα νέα κλήματα.

Αυτά φυτεύονται σε συμμετρικές αράδες με τη χρησιμοποίηση ενός ειδικού εργαλείου — σαν πρωτόγονο γεωτρήπανο — της φυτιυτήρας (η φυτευτήρα).

Με τη «φυτιυτήρα» ανοίγουμε τρύπες - υποδοχές των «άγριων» κλημάτων και τα ποτίζουμε ώπου να «πιάνουν» και ν' αμπολιαστούν με «κεντριά» που έχουμε διαλέξει. Έτσι δημιουργείται το νέο αμπέλι («φτιά» (φυτεύω - φυτεία - φυτεία - φτιά).

Με τις ανοιξιάτικες και χιονοπωριάτικες φροντίδες κάθε χρόνο, σκάψιμο, κλάδιμα, ράντισμα, τειάφουμα, βλαστοουλόημα, ξιλά'σμα, στο δεύτερο - τρίτο χρόνο αρχίζει και δίνει το αμπέλι παραγωγή για να φτάση στην πλήρη απόδοση απ' τον τέταρτο χρόνο και μετά.

Τα εργαλεία του αμπελουργού ήταν η τσάπα, ο κασμάς, το πατόφκιαρο ή λισγκόρι, το φκέλλι (δικέλλα), η φαλκίδα, το κλαδευτήρι, ο σθανάς και διάφορα βοηθητικά υλικά όπως παλούκια (πάσσαλοι), χόρτο, σύρμα, σπάγγος κλπ., απαραίτητα ήταν η φυτοφαρμακευτική περιβαλψη για να προστατευθή το αμπέλι από μπάστρα, φυλλόπτωση κι' άλλες αρρώστειες. Έτσι ραντίζονταν με γαλαξόπετρα και τειαφώνονταν στις εποχές που έπρεπε χώρια απ' το ξιδουάνισμα το καθαρίσμα δηλαδή της αγριάδας που δύσκολα καταπολεμούνταν καθώς και το βλαστολόημα (το αραιώμα των πολλών τσαμπιών και το κορφολόημα των βλασταριών). Πολλές φορές έριχναν και χωνεμένη κοπριά για να δυναμώσουν τα κλήματα και να «χοντρίνουν» τα σταφύλια.

Η λάτρα του αμπελιού γινόταν συνήθως απ' το νοικοκύρη και τα μέλη της οικογένειάς του πολλές φορές όμως मि-σθώνονταν εργάτες για το σκάψιμο, οι σκαφτιάδες κι' αργατίνας για του βλαστοουλόημα. Σχεδόν όλες τις μέρες του χρόνου εκτός απ' το χειμώνα το αμπέλι είχε τις απαιτήσεις του μικρές ή μεγάλες. Έτσι ο αμπελουργός όταν δεν είχε να κάνει άλλη παραγωγική δουλειά έπαιρνε το γαζιόλι (γαϊδουράκι) το ταπεινό του υποζύγιο και πρωί - πρωί με τη δροσιά βρισκόταν στο αμπέλι του για να διορθώση τους τράφους (αποχετευτικά αυλάκια στις άκρες για προστασία απ' τις νεροσυρμές, τράφους = αναγραμματισμός της λέξης τάφρου), να ρίξη κανένα παληούρι στο φράχτη, να κόψη καμιά κληματσίδα ή να δγάλη καμιά αγριάδα κλπ.

Θεωρώ σκόπιμο ν' ανοίξω μιὰ παρένθεση, κάνοντας μιάν αναδρομή στα χρόνια της τούρκικης σκλαβιάς. Αυτή η μετάδοση των ταπεινών ραγιαδών στ' αμπέλια τους ήταν μιὰ πρόφαση φυγής απ' την καταπίεση και τον φόβο του δυνάστη. Εκεί στις λεύτερες κοντινές ραχοϋλες του Βέρμιου, οι Βεροιώτες «ξεδίνανε» αναπνέοντας τον άδολο κι' αμόλευτο αγέρα του δουνού, εκεί μάθαιναν τα «χαμπέρια» τα καλά και τα «μαντάτα», εκεί χάλκευαν σιγά - σιγά τα ψυχικά και ηθικά όπλα της αντίστασης και της αποτίναξης της δουλειάς. Σε πολλές περιπτώσεις εκεί στ' αμπέλια γινόντουσαν πραγματικές εθνικές γιορτές με πρόγραμμα τον πηγαίο αυθορμητισμό κι' ασχολούσαν τα δυνά από τραγούδια της λευτεριάς, ενώ ο χορός στη-

νότανε λεβέντικος μακριά απ' τα δέβη-
λα μάτια και τις αρπαχτικές διαθέσεις
των Τούρκων αφεντάδων.

Αλλ' ας ξαναγυρίσουμε στο παλιό το
αμπελάκι, ο καιρός ήρθε και τα σταφύ-
λια «χίρσαν να παρδαλίζουν» (= άρ-
χισαν να παίρνουν το χρώμα της ωρί-
μανσης). Καινούργιες φροντίδες φανερώ-
νονται. Η επισκευή της καλύδας με ρα-
γάκι του δάλτου, (= δούρα) και βού-
λιαρη (= σόργον αγροστόδες φυτό), το
στήσιμο «σκιάχτρων» και η φροντίδα για
τη φύλαξη που γίνονταν προσωπικά ή με
μισθωμένο φύλακα, τον ντραγάτη.

«Έφτασαν» πειά για καλά τα στα-
φύλια (ωρίμασαν) και κάθε μέρα το κα-
λαθάκι γιομάτο κολυκθάδες και μοσχά-
τα και κάνα δυο αράδες γλυκά φρέσκα
«αμπιλίσια» σύκα ή εκείνα τα μικρά κι-
τρινόσαρκα τα «μιντιλίσια» σκεπασμένα
με δροσερά κληματόφυλλα πρόσφερε χαρά
και γεύση στην οικογένεια ολόκληρη, αλ-
λά και στους «αστούς» γείτονες.

Κι' όσο το καλοκαίρι προχωρεί και
ζυγώνει η εποχή του τρύγου οι έγνωιες
του αμπελουργού κι' όλης της οικογέ-
νειας του μεγαλώνουν.

Πρέπει τα «καδιά» του τρύγου να ε-
πισκευαστούν στον «φτεσλά» (= βαρε-
λοποιός, περίφημος τεχνίτης υπήρξε ο
Μηλουγκούρας) (καδιά = ξύλινοι κάδοι
ειδικοί για τη μεταφορά με υποζύγια ά-
λογα ή μουλάρια των σταφυλιών στενοί
στον πάτο και φαρδίοι προς τα πάνω
χωρίς κάλλυμα και με κοιλιά πλατειά),
να ζεματιστή η «κάδα» (μεγάλος κάδος
χωρητικότητας μέχρι 1000 οκ.), για να
γίνη το «πάτ'μα» και να τραβηχτή ο
μούστος που πρέπει να μη στις βαρέλ-
λες που κι' αυτές πρέπει να λεγχοθούν
και να διορθωθούν οι δόγεις, τα στεφά-
νια, οι πάτοι, τα σφούνια και να βρα-
χούν καλά για να φουσκώσουν και να
μην είναι «φυρές» (να στεγανοποιηθούν
απόλυτα).

Στ' αμπέλια γέλια - χαρές, τραγού-
δια άντρες - γυναίκες, παλληκάρια, κο-
πέλλες όλοι στον τρύγο και στο γιομά-
τισμα κανένα σφαχτάρι ψημένο με περ-
σινές μυρωδάτες κληματόδεργες. Στο
σπίτι όμως άνω - κάτω η αυλή με τα
καδιά, τα τσίπουρα, τη μυρωδιά της
πρώτης ζύμωσης και σύννεφο τα «μισί-
στια» (= μικρές σκνίπες).

Η «κάδα» (= ο ληνός, το πατητήρι)
γέμισε. Τα σταφύλια θέλουν πάτημα. Η
δουλειά αυτή γίνεται υπεύθυνα απ' τον
αρχηγό της οικογένειας που ανεβαίνει
με τη σκάλα στην κάδα και με τον πα-
τητή, ένα μεγάλο ξύλινο κοντάρι, «λια-
νίζει» (= συθλίζει) τον καρπό για να

τραβήξή τον μούστο και να ξαναρρίξη
στην κάδα καινούργια «φορτιά» (= τα
μεταφερόμενα απ' το αμπέλι κρασοστά-
φυλα). Ο χώρος όπου βρίσκεται η κάδα
αποτελεί «άδατον» για τους μικρούς
για λόγους προστασίας από τις... με-
θυστικές αναθυμιάσεις, αλλά και για να
μη σκορφαλώση κανένας «πίδουλας» πά-
νω στην κάδα και πνιγεί μέσα στο κρα-
σί. Γι' αυτό η κάδα κατά κανόνα ήταν
τοποθετημένη στο κελλάρι που κλείδωνε.

Το κρασί «τραβήχτηκε», μπήκε στις
βαρέλλες, αλλού ο μούστος ο γλυκός με
τον οποίο θα γίνουν οι περιφημες «μιστό-
πιτες», τα «σιουτζιούκια», το «πιτμέζι»,
αλλού το «μπρούσκο», αλλού το γλυκό ή
«γυνικίτ' κου» όπως τόλεγαν λόγω προ-
τίμησης.

Μιά καινούργια διαδικασία αρχίζει
για το «βράσιμο» της ρακής που θα
βγει απ' τα τσίπουρα (τα στέμφυλα).
«Λίντε να πάρουμε αράδα στο «καμίνι»
«αμβυκες απόσταξης», να μεταφέρουμε
καυσόξυλα, να προμηθευτούμε «γλυκάν-
τισο» και μαστίχα, να πλύνουμε τα «πιν-
τάρκα» και τα «βάζα» (μεγάλα γυάλι-
να δοχεία φιάλες, νταμιζάνες) για να
βάλουμε τ' ρακή (η ρακή).

Στο καμίνι σωστή ιεροτελεστία. Να
ριχτούν τα τσίπουρα με το γλυκάντισο
κι' ανάλογη ποσότητα νερού για να μην
«τσακώσουν» και τσικνώσει η ρακή, να
«βουλώσουν» (να σφραγίσουν) καλά το
καζάνι με κόκκινη λάσπη (πηλό), να «σι-
μπίσουν» τη φωτιά και ν' αρχίσει ο βρα-
σμός και η απόσταξη. Οι πρώτες στα-
γόνες σαν μαργαριτάρια στάζουν και με-
τά κι' άλλες κι' άλλες και φτιάχνουν το
πρώτο δυνατό ρακί ώπου να «στρώση».
Φυσικά σ' όλο αυτό το χρονικό διάστη-
μα γίνονται αρκετές δοκιμές γευστικά,
όλοι γίνονται ειδικοί γευστιγνώστες κι'
ώπου να προσδιοριστή το «πόσαν γρα-
δών» και φτάσουμε στο «πορδοράκι» και
«τ' απουράκια» οι δοκιμαστές ελαφρο-
καπνίζονται... με συμπλήρωμα κανένα
κοψίδι στα κάρθουνα ή κανένα αρμυρό
«αλασσάρι» ή χέλι κατά την πατροπα-
ράδοτη συνήθεια των καμινιών που «δρά-
ζουν» (αποστάζουν) τ' ρακή.

«Βούλωσε» το σπίτι (γέμισε ενεργε-
τικά) από καλούδια (αγαθά) για όλο το
χρόνο. Κρασί γλυκό και μπρούσκο για
το τραπέζι, αλλά πολλές φορές και για
«πρόγιουμα» (πρωινό) ή «δείπνου» ζε-
σταμένο στη χόβολη μέσα στο σβανί
(πηλίνο θερμαντήρι) για να γίνη η πε-
ρίφημη «κρασευπάπαρα» (φρυγανιές με
ζεστό κρασί και ελιές, κρεμμύδι, μπά-
τσιο (άπαχο τυρί) κλπ.

Το κρασί αυτό θα προσφερθή σε «φλι-

ές» (= συμπόσια), θα δωρηθή και πολ-
λές φορές ανάλογα με την παραγωγή ή
τις ανάγκες θα πουληθή.

Στο ειδικό μπουκάλι με τη «μάννα»
(μαγιά ξυδιού) θα παρασκευάσουμε το
νόστιμο κρασόξυδο που θα μας χρησι-
μεύση για τις σαλάτες, τις ξυδοπάπα-
ρες, τη δροσιτική κι' απολαυστική
«σκορδάρη» του καλοκαιριού (σκόρδο κο-
πανιστό - αλάτι, ξύδι - αγιάσμους - λά-
δι και δροσερό νερό κατά... δούληση).

Η ρακή εν τω μεταξύ «θ' αργάξη» (θα
στρώνη) μες στα «γυαλιά» (φιάλες) για
να εξυπηρετήση πάρα πολλές φορές όλη
την οικογένεια και τους συγγενείς και
φίλους θα την κεράσουν (προσφέρουν)
τα «πισνόημια» (= επίσημες μέρες)
και τις γιορτές σ' επισκέπτες σε κεί-
νες τις μικρές, αλλά επικίνδυνες «δαχτυ-
λήθρες» (μικρά ποτηράκια) με μπιμπλιά
(= στραγάλια) με δουκούμι, θα την πι-
αούν στα μουσμπέτια (διασκεδάσεις), θα
τους χρησιμεύση πολλές φορές σα φάρ-
μακο και πανάκεια για κάθε αρρώστεια
και πηθηση:

— «σί πουνάει η ψ' κή;» (= έχεις
στομαχόπονο;) — ρακή,

— «έχ'ς δάγκουμα στ' μπουμπουκα;»
(πονεί η κοιλιά σου;) — ρακή,

— κρουλόγησες; — ρακή, τρίψιμο με
ρακή, βεντούζες με μετάδραση (δυο φο-
ρές αποσταγμένη ρακή), ρακή για το
λαιμό, «ρακοπιργιές» (= επιθέματα, έμ-
πλαστρα), ρακή όταν πονάει τ' αυτάκι
του μωρού και χίλια άλλα δυο κακά που
όλα τασκορπάει (διαλύει).

Τέλος η καλή νοικοκυρά θα φροντίξη
πάντα το «τσαρτσάρι» (ειδικό φιαλίδιο
με επιστόμιο) να είναι γιομάτο πάνω
στο «τζιάκι» για να «ξιαπουσταίνη»
ο νοικοκύρης του σπιτιού όταν γυρίξη
απ' τη δουλειά γιατί «είνι μαθ' μένους
του χειμώνα που ντουρή του καλοκαίρι
τούν ψαρή» (παροιμώδης έκφραση το
χρώμα του ντορή συμβολίζει το κρασί
το μαύρο, ενώ του ψαρή (γκρίζου το ρα-
κί).

Ο καλός όμως και προνοητικός αμπε-
λουργός έχει ακόμα κι' άλλες δουλειές
να κάνει στο αμπέλι του: Να μαζέψη τα
«τσαμπουλόδια» (μένοντες μετά τον τρύ-
γο καρποί), να μεταφέρει τα δεμάτια με
τα κλήματα, να φράξη τις «πουριές» (τα
περάσματα του φράχτη) για να μη μπού
νε κοπάδια και κάνουν ζημιές και τέλος
να μαζέψη τα «ύπριγα» (= εργαλεία)
που θα τον χρειαστούν στην καινούργια
καλλιεργητική χρονιά για νάχη πάλι κα-
λή παραγωγή «κι' τ' χρόν' πλειότιρα
κι' η θετός να τ' αρτιρνή».

Ο ΤΡΥΓΟΣ ΣΤ' ΑΜΠΕΛΙΑ

Σε πολλές περιοχές της Μακεδονίας ο τρύγος στ' αμπέλια άρχιζε στο τέλος του Σεπτεμβρίου, απ' αυτό και τ' όνομά του «Τρυγομηνάς».

Στη Καστοριά ένα καιρό την αρχή του τρύγου έκανε γνωστή στους καστοριανούς ο τελάλης του Δήμου που έδγαινε και φώναζε:

— Ακούσιτι πουλίτιιιιις. Την Τετράδη να πάτε όλοι στ' αμπέλια σας για τον τρύγο.

Η προετοιμασία, ωστόσο, για το χαρούμενο πανηγύρι του τρύγου άρχιζε μέσα στο σπίτι πολλές μέρες πριν.

Από την μάμα-Σούλα του Σπάρτη, άκουσα για τον τρύγο στην Νάουσα, την Πατρίδα της. Μού τα είπε στην ντοπιολαλιά της κι έτσι τα γράφω.

— Στα σπίτια μας, μιά 'φρας, απού δέκα ως δεκαπέντε μέρες αμπρουστά απού τούν τρύγο τοίμαζαν τ' αγιά: τα θαένια, τις κάδις, τα σταφυλουκάδια και όλα τ' άλλα.

Κάτου στού γιαλό στην άμμου, κάνουν τα καθούρια γάμου κι παντρεύουν τη Μαλάμου. Κί τη δίνουν κι την τάζουν τέντζ. ριν χωρίς καπάκι, χαλκουτσούκι δίχους πάτον πυρουστιά μ' ένα πουδάδι. Ένα αμπέλι στού Κουκούλι κούττουρου δεν απατάζει. Έχει μιά συκιά στη μέση που ταράζεται να πέσει. Κάμει σύκα σαν σφουντίλια σκουληκιάρικα κι ουλίγα. Δα τρυγήσουμε τ' αμπέλια, δα γιουμίσουμε τα θαρέλια.

Κι έπαιρναν την απάντηση:

Ού μπάκακας απάδησιν απού του παραθύρι
κι η μάνα του τούν ήλιγιν, πού πάς, αμπρέ Ζαφείρη;
— Έχου αμπέλι στού γιαλό κι πάου να του τρυγήσου
να δώσου λίγα στού λαγό κι ουλίγα στούν δραγάτη.

Τα τραγούδια ακούγονταν απ' τη Χουντρουσούγκλα ως του Κουκούλι κι απ' του Νταλαμάρι ως τη Τζουμέλα και του Στύλου. Μελίσσια, θαρρείς, ήταν τ' αμπέλια απού ανθρώ-

Έ! Τσουκαλουμήνας, σοί λέει. Έκουφταν φουκάλια απού τούν Γκουσόγκλαδου, τάδαναν απού μέσα στούν κάτω τούν τύλο και μ' ένα σχοινί, που έδγαινε έξω, τόδεναν σ' ένα καρφι καρφουμένο στην κάδα, ή τόδεναν στο στεφάνι του καθιού.

Α' τη Σμίξη κι ως του Μισουδέντρου, απ' του Γάστρου ως του Γκύμνουδου κι ως την Καραάδα, γιόμουζαν τ' αμπέλια κόκκινις φούστις. Έταν οι «μύμησις - οι μαζώχτρες» - απού τ' Αρκουδουχώρι, του Τσιόρνου δου του Σούμπουτσκού, με τις κόκκινις φούστις, τ' άσπρα, τα γαλατένια πουκάμισα κι τα τσίπινα τ' άσπρα μί τα λουλούδια κι τις ιτριές. Έταν κι οι άλλοις απού την Έδεσσα και την Γουμέντσα.

Κινούσαν χαράη - χαράη κι γιόμουζαν τ' αμπέλια φωνές και τραγούδια. Δούλευαν με κέφι, με γέλια και με πειράγματα. Για να πειράξουν τις γυναίκες οι άντρες, τραγουδούσαν:

... απού καδιά, απού τρυγουκάλαθα κι άλλουγα.
Τα κουρίτσα όλο γέλια και τραγούδι:

Χαρά μεγάλη είχαμε να κοιμηθούμε όλοι στ' αμπέλι. Έθλιπις φουτιές τρυγιούρου κι άκουγις τραγούδια ως τα μισάνυχτα. Οι γκάιντις ένα παίναν κι όλοι αραδιασμένοι τρυγιούρου στη φωτιά γελούσαν και τραγουδούσαν κι ήλιγαν λουγιών - λουγιών αστεία.

Αυτά γέγονταν στ' αμπέλια. Αμ'

Της Ιφιγένειας Διδασκάλου

Κί μέσα στη Νιάουστα; Σ' όλους τους δρόμους που ανέδηναν οι κυρατζήδες, έδγιναν οι γύφτοι κι γύριαν:

— Ά, κί του χρόνου, μπάρμπα. Φέρε κανένα σταφύλι. Εδουνάμι, θυμιούμι, μί τόνα του χέρι ημείς κι ού Θεός μας έδουνι μί τα δυό και τα «καλά της γής». Τώρα, δουξασιμένου τ' όνομά του, χαλασάμι όλοι.

Για να μουλώνει του μικρό πιδί κί να φκιάνουμι ήσυχες τη δουλειά μας, τούλιγάμι:

Άϊ, σύρι στη νάνα, να σοί φκιάσει μιά «μπουκουδάλα».

Κι η νάνα - θεός σχωρέστην - έπιρνε μιά φιλίτσα φουμί κι ουλίγη ούρδα απού του μαγειριό κι κάθουνταν στ' ανουγούδ'. Λιάνιζιν φίχις - φίχις του φουμί ά, κί ψίχαλα ούρδα μέσα να γένιτι κίρκ - αμπάρι. Έπιρνε ύστερα τη συρδιέτα, του σφαλούσι: μέσα κί μί του ζιρδι του χέρι κί μί του δεξι του χτυπούσι: μπουχανιές κί τραγ' δούσι:

Μπούκου - Μπούκουδάλα
μιά μισούρα γάλα
γι απού κατ' τη σκάλα.

Άρπαξι τού πιδί στού χέρι την Μπουκουδάλα, πρασκαλούσι κι ουλίγου νιρό απ' όξου κι έτριχι στού δρόμου να παίξει μί τ' άλλα τα πιδιά.

Ήσυχς τότες ημείς οι μάνις, ε-

Λευκαίνει η κόρη το πανί στην άκρα στο νιρό τους κυριατζήδες που πιρνούν μί τα καδιά λαλούσι μήν του πατήστι, μπρέ πιδιά, θιρμουπαρακαλούσι γιατί θέλου πουκάμισα να ράψου του γαμπορού.

δραζάμι του μούστου κι εφωκιανά-
με λουγιών τι λουγιών καλούδι-
Πάει τώρα, πέρασαν εκείνα του
τρύγου. Άλλαξαν οι συνήθειες, άλ-
λαξαν και οι άνθρωποι.

Οι Μακεδόνισσες νοικοκυρές τα
χρόνια εκείνα, τραβούσαν μούστο α-
πό τα πατημένα σταφύλια και τον
φύλαγαν στα πήλινα κιούπια για
τον χειμώνα. Έκαναν πατιμέζι και
ρετσέλια, μουσταλευριές και σου-
τζούκια.

Για να κάνουν την μουσταλευριά
ή «μουστόπιτα» - όπως την έλεγαν,
με ένα άσπρο χώμα «έκοθαν» τον
μούστο, οπότε γίνονταν γλυκός. Τον
έδραζαν κατόπι και τον «έδεσαν»,
δηλαδή τον έπηζαν με νισεστέ και
η «μουσταλευριά» ήταν έτοιμη. Την
πασπάλιζαν με κοπανισμένη κανέλ-
λα και την στόλιζαν με ασπρισμένα
αμύγδαλα.

Για να κάνουν τα «σουτζούκια»,
περνούσαν σε κλωστή μισά - μισά
τα καθαρισμένα καρύδια, τα δου-
τούσαν στον πηχτό με τον νισεστέ
μούστο μιά φορά, κατόπι δεύτερη
και τρίτη, ώπου να σχηματιστεί
χοντρό το σουτζούκι - ίδιο με χον-
τρό σαλάμι, αλλά γλυκό, νόστιμο
κι ευωδιαστό. Πολλά σουτζούκια
μαζί τα κρεμούσαν από το κοντάρι
για να στεγνώσουν κι ύστερα τα φύ-
λαγαν στο ερμάρι για τις χειμωνιά-
τικες θεγγέρες. Ήταν ένα πολύ γευ-
στικό γλύκισμα σπιτικό.

Στα ρετσέλια που έδραζαν από
τον μούστο των σταφυλιών έριχναν
μέσα φέτες από κυδώνια, από μελι-
τζάνες και από κολοκύθι άσπρο -

σαλιμά - αφού πρώτα τις αφήνανε
μέσα σε αθεστώμερο κάπου δυό ώ-
ρες, επίσης σύκα, σουρδα κ.ά.

Για να κάνουν την «σταφυλαρ-
μιά», διάλεγαν μαύρα σταφύλια τα
αράδιαζαν μέσα σε πυθάρι πήλινο,
το γέμιζαν με μούστο, έριχναν και
λίγο σινάπι και ύστερα από μέρες
γίνονταν η ορεχτική «σταφυλαρ-
μιά» και τόσο δροσιστική στις χει-
μωνιάτικες θεγγέρες και τα νυχτέ-
ρια.

Ευλογία ήταν για το σπίτι το
σταφύλι. Χίλιων λογιών γλυκά έκα-
ναν με τον γλυκό τους χυμό κι άλ-
λα τόσα κρασιά, μπρούσικα, λιαστά
και «πασαλιμάνι» κι από τα τσίπου-
ρα κατόπι το λεμονάτι, το μαστιχά-
το και το πορτοκαλάτο τσίπουρο, τη
μοσχομύριστη ρακή και τη «μετα-
θγαλμένη», οι νοικοκυρές τα χρό-
νια εκείνα από τα τρυγημένα στα-
φύλια των αμπελιών τους.

Κάθε νοικοκύρης τότε είχε το σπί-
τι του, είχε και το αμπέλι του. Η
πατρίδα μας είναι γιομάτη αμπέ-
λια. Και για τον γευστικό, τον ευ-
λογημένο τους καρπό, που μας δί-
νει το ευωδιαστό κρασί, έχουμε κα-
θιερώσει και δημιουργήσει, από τα
παλιά χρόνια μέχρι σήμερα, ένα σω-
ρό γιορτές και πανηγύρια. Όμως
η πιο ζωντανή ώρα χαράς, το πιο
τρανό πανηγύρι, η πιο χαρούμενη
γιορτή μας είναι το πανηγύρι του
τρύγου. Η ώρα εκείνη που ξεκινού-
σαμε καθάλα στα μουλάρια ή πεζή
για το αμπέλι και μπαίναμε μέσα
σ' αυτό με το τραγούδι:

Μπαίνω μεσ' στ' αμπέλι σαν νοικοκυρά
να κι ο νοικοκύρης από μακριά.
Άιντε νοικοκύρη, να τρυγήσουμε
κόκκινα σταφύλια να πατήσουμε
να πάμε στη Φραγκιά να τα πουλήσουμε
γρόσια και φλουριά να καζαντήσουμε.

Μικροί - μεγάλοι ρίχνονταν στη
δουλειά. Καθένας τους έπαιρνε κι
από μιά σειρά, από ένα κομμάτι α-
μπελιού. Με το μαχαίρι κόβανε τα
ώριμα τσαμπιά από τα θαρσορω-
μένα κλήματα, γιόμιζαν τα καλά-

θια και κατόπι τα σώριαζαν σε μιά
γωνιά να γιομίζουν τα κοφίνια τους
οι κυρατζήδες και με τα μουλάρια
να τα μεταφέρουν στο σπίτι.

— Αφήνετε πού και πού καμιά
«λιτσιτσάνα», για τους φτωχούς και

για τα πουλιά του ουρανού. Ο Θεός
στέλνει τα καλά του για όλο τον
κόσμο, φώναζεν ο νοικοκύρης προς
τις μαζώχτρες των σταφυλιών.

Όσο πήγαινε η μέρα άλλο τόσο
οι κυρατζήδες πήγαιναν κι έρχον-
ταν, μιά «στράτα», δυό «στράτες»
και τρεις. Στο μεταξύ όλο και ξα-
λάφρωνε και το αμπέλι από το θά-
ρος του.

Με τη δύση του ήλιου σταματού-
σε ο τρυγητός. Οι μαζώχτρες γιό-
μιζαν ένα καλάθι με σταφύλια για
τους σπιτικούς τους κι επέστρεφαν
στα σπίτια τους. Επέστρεφαν στο
σπίτι και τα μικρά παιδιά. Κι επει-
δή είχε κι άλλος θιός ακόμα στο α-
μπέλι ένας ή δυό από τους σπιτι-
κούς ξενοχτούσαν στο αμπέλι φυλά-
γοντά του. Άναθαν φωτιά γιατί η
φύχρα έτσουζε και δίπλα από το σω-
ρό των σταφυλιών «λαγοκοιμούν-
ταν» καθώς ησύχαζαν όλα: πουλιά,
ζουζούνια και φωνές. Βράδυ τρύγου
στο αμπέλι ήταν από τα μοναδικά
σε ομορφιά και γοητεία!

Η λατρεία του μαγικού σταφυλο-
χυμού χάνεται στα βάθη των αιώ-
νων. Σύμφωνα με μιά αρχαία παρά-
δοση, κάποια μέρα ο θεός του Ολύ-
μπου, ο Δίας, λυπήθηκε το λαό των
θνητών και είπε:

Εμείς έχουμε το νέκταρ και ευ-
φραίνεται η θαϊκιά ψυχή μας, ας
στείλουμε και στους «βρωτούς» ένα
δώρο που να ομορφαίνει τη ζωή
τους.

Κατέδθηκε τότε από τα ουράνια
του παλάτια στη γή και τράδηξε
κατευθείαν στη Θήβα, στα παλάτια
του Κάδμου. Εκεί βρήκε την όμορ-
φη βασιλοπούλου τη Σεμέλη κι ά-
φησε στα σπλάχνα της τον θείο καρ-
πό του, που από κείνον θάδινε ο
νέος θεός της αμπελούς και του κρα-
σιού.

Η Ήρα όμως, που δεν συγχωρού
σε τα «σαλιμπουρδίσματα» του άν-
τρα της, πήγε να δολοφονήσει με
τον κεραυνό την ετοιμόγεννη Σεμέ-
λη, αλλά την πρόλαβε ο Δίας και

(Συνέχεια στη σελίδα 104)

Κλεφταρματολικά χρονικά

(Συνέχεια από τη σελίδα 98)

κικής διοίκησης. Οι διορισμένοι απ' τους Ναουσαίους για την φύλαξη της πόλης τους πρώην κλέφτες, συνεννοημένοι και με τα όργανα της τοπικής αυτοδιοίκησης (προέδρους κλπ.), επαναστατούν και με την υποστήριξη των κατοίκων της πόλης επιτίθενται κατά του ιεροδικαστηρίου αιφνιδιαστικά, μεσάνυχτα, την ώρα που ο ιεροδικαστής Μεχμέτ κοιμόταν, εξουδετερώνουν την αντίσταση των φρουρών του και εισβάλλουν σ' αυτό.

Ακολουθεί στη συνέχεια διαρπαγή και λεηλασία της κινητής περιουσίας του ιεροδικαστηρίου καθώς, επίσης και απαγωγή ενός δούλου. Ο ιεροδικαστής Μεχμέτ που καταφέρνει να διασωθεί, υποβάλλει σχετική αναφορά προς την Υψηλή Πύλη που έχει πικρή εμπειρία από παλαιότερη ανταρσία των Ναουσαίων όταν οι τελευταίοι, πριν δεκατρία χρόνια, με επί κεφαλής τον οπλαρχηγό Ζήση Καραδήμο επανεστάτησαν και ματαίωσαν δυναμικά την στρατολογία γενιτσάρων στην πόλη τους, διατάσσει την λήψη των απαραίτητων μέτρων για την αποκατάσταση της τάξης στην Νάουσα.

Με σχετικό φερμάνι που εκδίδει και αποστέλλει σε όλους τους αρμόδιους διοικητικούς και στρατιωτικούς παράγοντες στην δικαιοδοσία των οποίων υπάγεται η Νάουσα, διαβιβάζει την εντολή να συλληφθούν αμέσως όλοι οι πρωταίτιοι της ανταρσίας κλέφτες, κοινοτάρχες και σπασιαστές πολίτες και να προσαχθούν στην Θεσσαλονίκη για την επιβολή της σχετικής τιμωρίας σύμφωνα με τους νόμους του ιερού δικαίου,

γιατί «...είναι αναρίθμητοι αι ληστεΐαι και τα κακουργήματα, τα οποία οὔτοι, ως εκ της συνθηΐας των, διαπράττουν».

Στο ίδιο φερμάνι, για πρώτη φορά, γίνεται μνεία ότι η Νάουσα περιβάλλεται με τοίχο (όχι τείχος) απ' τις τέσσερις πλευρές που διαθέτει διπλές πόρτες οι οποίες κλείνουν την νύχτα και είναι αδύνατη η είσοδος ή έξοδος κατά τις ώρες αυτές.

Σύμφωνα με το τουρκικό κείμενο η ανταρσία των Ναουσαίων σημειώθηκε όταν ο ιεροδικαστής της πόλης συνέστησε στους κοινοτάρχες και τους διορισμένους απ' αυτούς για την φύλαξη της πόλης πρώην κλέφτες να μην προβαίνουν σε ληστείες και εκδισμούς.

Οι Ναουσαίοι αρνήθηκαν να υπακούσουν στις συστάσεις του ιεροδικαστή κι' όπως χαρακτηριστικά αναφέρεται στο κείμενο, αυτοί «... εκδικούμενοι και τρέφοντες εχθρότητα... εισέβαλον ...και ελήστευσαν το δικαστικόν κατάστημα...».

Για τους λόγους της εχθρότητας καθώς και για την επιθυμία των Ναουσαίων να εκδικηθούν τους Τούρκους με την ανταρσία τους αυτή, το τουρκικό κείμενο αποφεύγει να αναφερθεί σε ειδικότερες λεπτομέρειες, εκτός από την μομφή που προσάπτεται σ' αυτούς ότι είναι ληστές, εκδισαστές και κακούργοι. (I K. Βασδραβέλλη «ΑΡΜΑΤΟΛΟΙ ΚΑΙ ΚΛΕΦΤΕΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΝ» Παράρτ. 28 σελ. 112 - 113. Τέλη Ραμαζάν έτους 1130: 27 Αυγούστου 1718).

(Συνεχίζεται)

Ο Τρύγος στ' αμπέλια (Συνέχεια από την σελίδα 103)

γλύτωσε το έμβρυο. Έσκισε τον μη-μικρό θεό και σε όλους τους θνητό του - έτσι λέει η παράδοση - και μέσα εκεί έκρυψε τον καρπό των ερώτων του με την άτυχη βασιλοπούλα.

Το έμβρυο μεγάλωσε κι όταν συμπλήρωσε τον κύκλο των μηνών, ο βασιλιάς των Θεών, έκοψε τα ράμματα και χαριτωμένος ξεπήδησαν ο μικρός θεός.

Αμέσως το νεογέννητο το στείλανε στις Μούσες και τον Σειληνό που το ανάθρεψαν σαν θεό και σαν άνθρωπο. Απ' όπου, λοιπόν περνούσε ο μικρός εκείνος θεός, κάτω από τα βήματά του βλάσταιναν κληματόβεργες φορτωμένες με γλυκά σταφύλια. Κι όπως γράφουν τα διδάλια, πέρασε από Ανατολή και Δύση ο

τρός μάθαινε την καλλιέργεια του καινούργιου φυτού.

Ήπιαν τον θεϊκό του χυμό οι θνητοί και κατενθουσιασμένοι αναφώνησαν: Ας είναι ευλογημένος ο γυιός της Σειμέλης. Έχουμε κι εμείς το νέκταρ μας. Τι όμορφη που έγινε η ζωή!!

Οι αιώνες πέρασαν. Οι θεοί γιγρε μίστηκαν από τον Όλυμπο. Ο καινούργιος θεός πάλι ευλόγησε την άμπελο και τον μαγικό της χυμό.

Ο λαός μας αγάπησε τον θάμνο αυτόν και «βασιλιά» των φρούτων ονομάζει τον γλυκόχυμο καρπό του, το σταφύλι: το ευλογημένο.

Γεύεται το κρασάκι του και τραγουδάει:

Με τόνα χέρι την Αννιώ, με τ' άλλο την κανάτα
μιά την κανάττα να φιλώ και μιά την μαυρομάτα!

Αφιέρωμα στον

Στέλ. Σβαρνόπουλο

(Συνέχεια από τη σελίδα 99)

νεργάτης της «Βέροιας» Στέλιος Σβαρνόπουλος, για την πνευματική προσφορά του στην πόλη.

Συγκεκριμένα το Δημ. Συμβούλιο αποφάσισε:

1. Να δοθεί το όνομα του Στ. Σβαρνόπουλου σε μία οδό της Βέροιας
2. Να γίνει ειδική γιορτή στη μνήμη κατά τη διάρκεια της οποίας να διαβαστούν μερικά από τα καλύτερα κείμενά του
3. Να συγκεντρωθεί όλο το έργο του.



Τα προικοσύμφωνα στη Νάουσα κατά τη Τουρκοκρατία

(1873—1880)

(Δύο άγνωστα ντοκουμέντα από το εθνικό δίκαιο)

ΛΟΓΟΓΡΑΦΙΚΗ - ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ Του Στέργιου Σπ. Αποστόλου

Από τα δημοσιευμένα στην παρούσα έρευνα κείμενα δύο προικοσυμφώνων - όπως ακριβώς έχουν - που έχουν συνταχθεί στην Νάουσα την δεύτερη πεντηκονταετία του περασμένου αιώνα (χορονολογίες σύνταξης 18 Ιανουαρίου 1873 και 19 Ιανουαρίου 1880 αντίστοιχα) μας παρέχονται ενδιαφέρουσες πληροφορίες σχετικές με τον τρόπο σύνταξής τους, τα προικώς είδη, την αξία τους αναλυτικά και στο σύνολο, καθώς και η δυνατότητα συναγωγής ενδιαφερόντων συμπερασμάτων με επίκεντρο την πράγματι κοπιώδη προσπάθεια που κατέβαλαν όλα τα μέλη μίας οικογένειας για την αντιμετώπιση των εξόδων της προίκας για το κορίτσι - μέλος της οικογένειας που ήταν σε ηλικία γάμου. Μάλιστα, λαμβάνοντας υπόψη και το γεγονός ότι η γυναίκα κατείχε διακριτική θέση στους κόλπους της ναουσαϊκής οικογένειας και κοινωνίας, διαμετρικά αντίθετη με αυτήν των γυναικών των χωριών της περιοχής της κατανοούμε απόλυτα τον λόγο γιατί η αξία της χορηγούμενης προίκας δεν ήταν διόλου ευκαταφρόνητη ακόμα και στις μεσαίες και κατώτερες λαϊκές τάξεις. Από τις πληροφορίες που συνέλεξα με την έρευνα που πραγματοποιήσα σε συσχετισμό και με την μελέτη των κειμένων των δύο προικοσυμφώνων κατέληξα στα ακόλουθα πορίσματα:

1) Καταγραφή, εκτίμηση προίκας και σύνταξη προικοσυμφώνου.

Η καταγραφή, εκτίμηση της προίκας και η σύνταξη του προικοσυμφώνου ενεργούνταν από τρίτα πρόσωπα. Επίσης, παρευρίσκονταν και εκπρόσωποι του γαμπρού και της νύφης για την παροχή διευκρινιστικών πληροφοριών. Σε πολλές περιπτώσεις - ίσως στις περισσότερες - παρευρίσκονταν και εκπρόσωπος της εκκλησίας. Μετά την καταγραφή και εκτίμηση των προικιών ειδών η επιτροπή η επιφορτισμένη με τα

— εργασία ενός ατόμου (10740:25 =	μήνες 430 ή χρόνια (περίπου)	36
— » δυο ατόμων	» 215 » » »	18
— » τριών ατόμων	» 143 » » »	12
— » τεσσάρων ατόμων	» 107 » » »	9
— » πέντε ατόμων	» 86 » » »	7

(αναφέρονται σε πενταμελή οικογένεια συμπεριλαμβανόμενης και της προικοδοτούμενης).

— εργασία ενός ατόμου (11595:25) =	μήνες 464 ή χρόνια (περίπου)	39
— » δύο ατόμων	» 232 » » »	19
— » τριών ατόμων	» 155 » » »	13
— » τεσσάρων ατόμων	» 116 » » »	10
— » πέντε ατόμων	» 93 » » »	8

(επίσης η αναφορά αφορά σε πενταμελή οικογένεια)

Εδώ θα πρέπει να διευκρινισθεί ότι στην περίπτωση που υπήρχαν και έσοδα προερχόμενα από άλλες πηγές (άσκηση εμπορικού επαγγέλματος, εκμετάλλευση αγρών κ.λ.π.), τότε ο χρόνος συγκέντρωσης του απαιτούμενου για την πρίκα πο-

καθήκοντα αυτά, απομονωμένη στο δωμάτιο όπου εκτίθετο η προίκα, προέβαινε στην σύνταξη του προικοσυμφώνου, στο οποίο τα μέλη της έβεταν την υπογραφή τους για το αληθές του περιεχομένου.

2) Εσωτερική διάγνωση των ειδών της προίκας

Από συγκριτική μελέτη στατιστικού χαρακτήρα πάνω στα κείμενα των δύο προικοσυμφώνων προκύπτουν τα ακόλουθα:

α) Για το προικοσύμφωνο του έτους 1873
Είδη ένδυσης γρ. 5840 (54%), κοσμήματα γρ. 950 (9%), είδη οικιακής γρ. 650 (6%), ακίνητα γρ. 2800 (26%) και μετρητά γρ. 500 (5%). Συνολική αξία προίκας γρ. 10740.
β) Για το προικοσύμφωνο του έτους 1880

Είδη ένδυσης 8585 (74%), κοσμήματα γρ. 570 (5%), είδη οικιακής γρ. 940 (8%), ακίνητα γρ. 1175 (10%) και μετρητά γρ. 325 (3%). Συνολική αξία προίκας γρ. 11595.

Από την σύγκριση των επί μέρους στοιχείων των δύο προικοσυμφώνων προκύπτει - μεταξύ άλλων - ότι σ' αυτό του έτους 1873 κυριαρχούν πρακτικότερες σκέψεις στους προικοδοτούντες οι οποίοι επέρριψαν περισσότερη βαρύτητα στα προσοδοφόρα ακίνητα (αγρός) και ολιγότερη στα είδη ένδυσης.

3) Απαιτούμενος χρόνος εργασίας για την αντιμετώπιση των εξόδων της προίκας

Κατά την περίοδο σύνταξης των προικοσυμφώνων (1873 - 1880) μαρτυρίες από γενεά σε γενεά μας παρέχουν την πληροφορία ότι το μέσο ολοήμερο (από την ανατολή μέχρι την δύση του ηλίου) ημερομίσθιο ανέρχονταν σε 3 - 4 μεταλλίδια (στην ναουσαϊκή διάλεκτο: μιτιλίδια). Ένα μιτιλίκι ισοδυναμούσε με 10 παράδες. Ένα γρόσι είχε 40 παράδες, άρα 4 μιτιλίδια και μία λίρα Τουρκίας 100 γρόσια. Υπολογίζοντας το μέσο ημερομίσθιο με 4 μιτιλίδια ή (το αυτό) 1 γρόσι καταλήγουμε στα παρακάτω συμπεράσματα:

α) Για την αξία του προικοσυμφώνου του έτους 1873

— εργασία ενός ατόμου (10740:25 =	μήνες 430 ή χρόνια (περίπου)	36
— » δυο ατόμων	» 215 » » »	18
— » τριών ατόμων	» 143 » » »	12
— » τεσσάρων ατόμων	» 107 » » »	9
— » πέντε ατόμων	» 86 » » »	7

β) Για την αξία του προικοσυμφώνου του έτους 1880

— εργασία ενός ατόμου (11595:25) =	μήνες 464 ή χρόνια (περίπου)	39
— » δύο ατόμων	» 232 » » »	19
— » τριών ατόμων	» 155 » » »	13
— » τεσσάρων ατόμων	» 116 » » »	10
— » πέντε ατόμων	» 93 » » »	8

σού σμικρύνονταν ανάλογα. Η αναφορά μας αφορά στο κατώτερο εισόδημα.

Ακολουθεί η παράθεση των κειμένων των δύο προικοσυμφώνων, όπως ακριβώς έχουν στο πρωτότυπο:

Α'. ΠΡΟΙΚΟΣΥΜΦΩΝΟ 18ης ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ ΕΤΟΥΣ 1873'

Εκτμήσεις της προικίζουσας Μαριγώς όσα δίδον τα αρέφια της προσαντήν.

1 : μία Μπούτα καλή. Με χρυσά	Γρ: 800
1 : ένα Μακρολέμπατον Με χρυσά	Γρ: 650
1 : μία Σκορτέλα Με ποντίκια	Γρ: 250
1 : μία Σάλτα Με χρυσά καλή	Γρ: 200
1 : μία Με φλάμπα και χρυσά	Γρ: 100
1 : ένα ατλάζενιο λεμπατί	Γρ.: 040

	2040
1 : Γηλέκι	Γρ: 40
1 : ένα φοστάνη Σηλιμπί Με χρυσά	Γρ: 500
1 : ένα δεύτερο κοτηνή διένης	Γρ. 230
1 : τρίτον τσικμενί	Γρ: 230
1 : ένα Μεσομέταξον	Γρ: 180

	3220
1 : ένα φανέλα	Γρ: 120
3 : τρία φοστάνια Μπασμάδες και πέλα	Γρ: 230
3 : τρίς καπιζέλις Με χρυσά μία κατότιρι	Γρ: 200
1 : μία μποδιά σελιμπί Με χρυσά	Γρ: 60
6 : έξη δεύτερις ποδές	Γρ: 150

	3980
4 : τέσιρα υποκάμησα κεσμηργιά	Γρ: 550
10 : Μεσοκάμησα πανένια	Γρ: 600
10 : δέκα έτηρα	Γρ: 300
1 : καλί τραχηλιά Με χρυσά	Γρ: 70
6 : έξη τραχηλές δεύτερις	Γρ: 60

	5560
1 : Ζόστρα	Γρ: 20
7 : επτά χηρομάνδιλα μετα(ξωτά)	Γρ: 50
1 : ένα τραπεζομάντηλο	Γρ: 50
5 : πέντε μανδύλια	Γρ: 10
14 : ζεύγη τσοράπια	Γρ: 200

	5890
1 : κολάνι σιρματιρό	Γρ: 500
1 : ένα κιορτάνι ομίος σιρματιρό	Γρ: 200
1 : ένα ζευδ. σκολαρίκια ομίος σιρματιρά	Γρ: 75
1 : ένα ζιβ. φιτισιέδεις	Γρ: 150
1 : ένα ζιβ. σκολαρίκια	Γρ: 25

	6840
1 : ζηλή με τέσιρα φίλα	Γρ: 400
2 : διδ ζηλιά κοχιάρικα	Γρ: 200
1 : μπαχτσέ στο δάντο	Γρ: 2800
5 : πέντε Μαμουτιέδεις	Γρ: 500

	10740
1873 : Ιανουαρίου 18	
» Δημ. παπα κονσταντίνου	Ζαφίρις .Γ. τρόμπακας
» Χρίστος νικολάου	Αναστάσιος .λ. Γκούτας
» Κωνσταντίνος γεωργίου	
» Γεώργιος θεοδόρου	
» Αναστάσις Δήμου	
» δημήτριος αθανασίου	
» Κωνσταντίνος Δ ηλίας	

Β'. ΠΡΟΙΚΟΣΥΜΦΩΝΟ 19ης ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΥ ΕΤΟΥΣ 1880'

Καταγραφή και εκτμήσεις της προικός της θεοφανούς θυγατρός Φιλίππου (3) 1880: Ιανουαρίου 19 Νάουσα

1 : έν Μακρολέμπατον Με χρυσά	Γρ: 750
1 : μία Μπούντα με χρυσά και Νούρης	Γρ: 750
1 : μία σκουρτέλα με Γούνα	Γρ: 350
1 : μία σάλτα καλή Με χρυσά	Γρ: 250
1 : μία σάλτα με φλάμπαλα	Γρ: 130

	2230
1 : μία » ατλάζ με χρυσάφη	Γρ: 130
1 : φοστάνη πρότον σιλιμπί	Γρ: 500
1 : ένα φοστά(νη) κοτηνή διένης χρυσά	Γρ: 400
1 : φοστάνη κηζή τρίτον	Γρ: 280
1 : ένα φοστάνη τσικμενί	Γρ: 280

	3820
1 : ένα φοστάνη στόφη	Γρ: 200
1 : φοστάνη στόφη	Γρ: 200
3 : τρία φοστάνια μπασμάς	Γρ: 240
1 : μία καπιζέλα καλή με χρυσά	Γρ: 140
3 : τρίς καπιζέλις δεύτερις διδ με χρυσά	Γρ: 250

	4850
2 : διδ ποδές όμιες μεταξοτές με χρυσά	Γρ: 250
4 : τέσιρες ποδές δεύτερις	Γρ: 150
3 : τρίς ποδές σπιτίσις	Γρ: 30
1 : ένα γηλέκι ρούχηνου με χρυσά	Γρ.: 50
6 : έξη ποκάμισα κεσμερή	Γρ.: 900

	6230
9 : ενέα ποκάμισα πανήτηκα	Γρ.: 540
11 : ένδεκα έτερα	Γρ: 440
2 : διδ τραχηλές πρότις με χρυσά	Γρ: 220
7 : επτά τραχηλές δεύτερις	Γρ: 150
1 : ένα μανήκια κεσμερή	Γρ: 40

	7620
7 : επτά χηρομάνδηλα	Γρ: 70
1 : ένα χηρομέσαλο	Γρ: 60
1 : ένα σηντόνι τσιαρτασιάφη	Γρ: 130
10 : δέκα σηνδέτις μαφέσια	Γρ: 30
1 : ζόστρα μάληνη	Γρ: 35

	7945
2 : διδ φούστες μία μάληνη	Γρ: 120
10 : δέκα ζεύγη τσοράπια σκοφούνια	Γρ: 140
1 : ένα ζευγάρη κολάνη σιρματιρά	Γρ: 600
1 : ένα γκιορτάνη σιρματιρό κομάτια	Γρ: 200
1 : ένα ζευγάρη βραχιόλια σιρματιρά	Γρ: 250
1 : ένα ζευγάρη σκολαρίκια	Γρ: 50

	9305
1 : ένα ζεβ. σκολαρίκια με στάχια	Γρ: 70
1 : ένα ζελή μεγάλο διδ κοχιάρικα	Γρ: 600
5 : πέντε Μαζηλάρια αδήμετα σπιτηκά	Γρ: 120
	10095
εξακολουθεί	
μεταφέρω άπισθεν	10095

1 : ένα αμπέλη στην Καραγήδα από στρέματα	
ένα και τρία τέταρτα 1 : 3/4	Γρ: 1175

Τέλος, παρατίθεται και πλήρες λεξιλόγιο για τις άγνωστες λέξεις:

Λεξιλόγιο⁴

A

αδήμετᾱ (μαξιλάριᾱ): μαξιλάριᾱ από υφαντὸ με διπλῆς πατῆ-
τρες

ατλαζένιο: το κατὰσκευασμένο από ατλάζι

ατλάζη: ολομέταξο ὕφασμα χρυσοκεντημένο ἢ διακοσμημένο με
ἀνθη

B

βάντος: αγροτική περιοχή της Νάουσας

Γ

γηλέκι: γιλέκο

γκιορτάνη: περιδέραιο ἢ ἄλλο κόσμημα για τον λαιμό

Δ

δίδον (όσα): ὅσα δίνουν

E

εισαμετρίτᾱ: σε μετρητᾱ

εξακολουθῆ: ακολουθεῖ, συνεχιζει

έτηρα: γυναικείες κυλζτες

Z

ζελή: ζιλί, κιλίμι

ζηλή: (βλέπε ζελή)

ζόστρα: φορδειᾱ ζώνη με κρόσια

ζόστρα: (βλέπε ζόστρα)

K

καπηζέλνς (λα): καπέλα γυναικείᾱ (τα τιπιλούκια εἶναι μετα-
γενέστερα)

Καραγῆδα: αγροτική περιοχή της Νάουσας

κατότιρι: κατώτερης ποιότητας

κεσμερή (ργιᾱ): λεπτὸ ὕφασμα από φυσικὸ μετάξι

κηζή: εἶδος μεταξωτοῦ ὕφασματος

κιορτάνη: (βλέπε γκιορτάνη)

κολάνη (νι): οἱ μεταλλικὲς πόρτες της ζώνης χρυσοποίκιλ-
τε ἢ μὴ

κοτηνή: βαμβάκερὸ

κοχιάρικᾱ (κο): μικρᾱ ζιλιᾱ που στρώνονται ἐκατέρωθεν του
τζακιού

Λ

λεμπατί: ζακέτα κοντῇ με μανίκια

M

Μακρολέμπατον: εἶδος επαναφοριῦ χρυσοκεντημένο

Μαμουτιέδης: οθωμανικὲς λίρες κοπῆς ἐπὶ σουλτάνου Μαχμούτ
Β΄

Μεποντίκια (σκορτέλα): σκουρτέλα με γούνες από το γνωστὸ
τρωκτικὸ μίγκ

μσομέτασον: ημιμέταξο

μπασμάδης (ἄς): τσίτσια, ὕφασμα δευτέρας ποιότητας

μπαχτές: αγρός

μποδιᾱ: ποδιᾱ

Μπούντα (και Μπούτα): εἶδος επαναφοριῦ χρυσοκεντημένο με
λουλούδια (το πιὸ ακριβὸ)

N

Νούρης: ομορφιές/καλλιτεχνήματα

O

ομίος: επίσης, το ἴδιο

Π

πανένᾱ: πᾶνινα

πανήτηκα: (βλέπε πανένᾱ)

πέλα: αλατζιάς (βαμβάκερὸ ὕφασμα)

ποδές: ποδιές (βλ. μποδιᾱ)

ποκάμισᾱ: πουκάμισᾱ

προικίζοσας (τής): ἐννοεῖ, προφανῶς: της προικιζόμενης
προσαυτῆν: σ΄ αὐτῆν

P

ρούχηνου: τσόχινο (ἐπὶ γιλέκων)

Σ

Σάλτα (ἢ σαλταμάρκα): νυφικὸ λεμπαντί με χρυσὲς κλωστῆς
σηλιμπί: εἶδος αριστοκρατικῦ, ἀρίστου ὕφασματος
σηρβέτις μαφέσια: πολὺχρῶμες πετσέτες φαγητοῦ (μαφέσια
σημαίνει καί: πολὺχρῶμα μαντήλια)

σιλιμπί: (βλέπε σιλιμπί)

σιρματιρά: κατασκευασμένα από χρυσὸ σύρμα

σκολαρίκια: σκουλαρίκια

σκορτέλα: μακρὸ επαναφόρι με ἢ χωρὶς γούνα

σκουρτέλα: (βλέπε σκορτέλα)

σκοφούνια: κάλτσες

σπιτίσις: σπιτικές

στόφη: εἶδος μεταξωτοῦ ὕφασματος

T

τραχελές (λιᾱ): εἶδος μπλαστρόν που κάλυπτε το ἄνοιγμα του
φορέματος στο στήθος

τσιαρτσιάφη: σεντόνι

τσικμενί (ές): ὕφασμα λινόμέταξο/λινό

τσοράπια: κάλτσες

Φ

φανέλα: ὕφασμα (φανελέ(νιο)

φίλα: φύλλα

φιτισιέδης: φιλντισιένᾱ (ἐπὶ σκουλαρικιῶν)

φλάμπαλα: πιετᾱκία, βολάν

φλόμπαρα: (βλέπε φλάμπαλα)

φουστάνη: φουστάνη

X

χηρομάνδηλο: μαντήλι χεριού

χηρομέσαλο: μακρόστενη ομαδικῇ πετσέτα φαγητοῦ που στρώ-
νονταν στα γόνατα των συνδαιτημόνων

Παρατηρήσεις - Σχόλια

(οἱ αὐξοντες ἀριθμοὶ ἀφοροῦν στις παραπομπές του εἰ-
μένου)

(1) Φωτοτυπία από το πρωτότυπο ὑπάρχει στο ἀρχεῖο μου

(2) ὁ.π.

(3) Παραλείπεται ἡ παράθεση του επωνύμου ὕστερα από σχε-
τικῇ ἐπιθυμία του κατόχου των πρωτοτύπων των δύο προι-
κοσμημάτων τον οποίο και ευχαριστῶ για την καλῶσύνη
του να τα παραχωρήσει για την ἐρευνα αὐτῇ.

(4) Τα λήματα τίθηκαν ὥπως ακριβῶς ἔχουν στα κείμενα
χωρὶς ορθογραφικῇ ἢ συντακτικῇ διόρθωση και με αναλ-
λοῖωτα τα στοιχεία της φωνητικῆς.



Παροιμίες που λέχουντι στη Νιάουστα

«Οι παροιμίες είναι ο καθρέφτης του τρόπου σκέψης ενός Έθνους»

J. G. HERDER

(Α')

Παροιμία είναι κάθε γνωμικό που προέρχεται από το λαό σαν καταστάλαγμα της πείρας του.

Παρά σημαίνει κοντά - οίμος σημαίνει δρόμος, άρα παροιμία είναι κάτι που γίνεται κοντά στο δρόμο.

Οι παροιμίες κυκλοφορούσαν στις συναντήσεις, στους δρόμους της αγοράς, της γειτονιάς. Βγαίνουν από την πείρα της ζωής, μέσα στην καθημερινή βιοπάλη, στον κάμπο, το βουνό, τη θάλασσα, το γιαιπί, το εργοστάσιο και αλλού, στον αγώνα της ζωής που είναι ένας δρόμος για τον καθένα.

Οι παροιμίες είναι σχετικά σύντομες φράσεις που δηλώνουν, συνήθως αλληγορικά και σκωπτικά, διάφορες αλήθειες που βγαίνουν από τις εμπειρίες της ζωής.

Οι περισσότερες παροιμίες είναι απευθείας κληρονομιά της λαϊκής μας παράδοσης, ενώ οι υπόλοιπες που ενσωματώθηκαν σ' αυτές, είναι ρήσεις, γνωμικά και αποφθέγματα από τα έργα των μεγάλων μας αρχαίων συγγραφέων, ποιητών και φιλοσόφων.

Στην πολιτιστική του πορεία ο λαός μας μορφοποιεί την πείρα της ζωής σε παροιμίες που στέκονται οδηγοί σε σύγχρονες και σε μελούμενες γενιές όπως κυκλοφορούν από στόμα σε στόμα. Τις πλάθει κατάλληλες για το σκοπό που προορίζονται. Λιγόλογες, πλούσιες σε περιεχόμενο, απλές και λαγάρές, βαθιά φιλοσοφημένες γιατί αποτελούν καταστάλαγμα πείρας δουλεμένης στο αμύδι της ζωής.

Με τις παροιμίες προβάλλουμε ζωντανά μια περασμένη εποχή, τον κόσμο των συναισθημάτων, τον τρόπο σκέψης και τη στάση των ανθρώπων της απέναντι σε πράγματα και καταστάσεις της ζωής, δηλαδή όλα εκείνα για τα οποία λέμε «πνεύμα εποχής» κι ακόμα, ίσως, επειδή ορισμένες ιδέες και σκέψεις του παρελθόντος, διατηρώντας ένα μέρος από την ισχύ τους, έχουν επίδραση και στις μέρες μας.

Με την παροιμία, σαν ένα σύντομο γλωσσικό κρυπτογράφημα, μπορούμε να χαρακτηρίσουμε εύστοχα ένα πρόσωπο, να παραλληλίσουμε μια κατάσταση, να υπονοήσουμε κάτι ή και να δώσουμε το ερέθισμα για το ξύπνημα κάποιου συνειρμού.

Εικόνες της καθημερινής μας ζωής, οι πιο πολλές, είναι μονόστοιχα ή δίστοιχα ποιηματάκια με μέτρο, ή ομοιοκαταληξία, άλλες είναι γεμάτες χρώμα και ζωντάνια με τις εικόνες τους τονισμένες από τις αντιθέσεις τους και άλλες φρονιματίζουν με το βάρος της σοφίας τους. Άλλες κερδίζουν με τη σάτυρά τους, άλλες κρατούν απ' τα παλαιά χρόνια κι' άλλες είναι δεμ-

Του

Νίκου Σπάρτσου

νες με τη νεώτερη ιστορία μας και συνέχεια νέες δημιουργούνται. Αγκαλιάζουν όλα τα είδη του έντεχνου λόγου.

Στη Νιάουστα υπάρχει μεγάλος πλούτος από τέτοιες παροιμίες.

Α. Παροιμίες για λουγιόν ντι-λουγιόν ανθρώπους κι χούια.

Ου ουκνός πάνει μακριά κι ου τσιμ-πής χάνει πουλά.

Όντας ουκνεύουμι χειρότερα πιδεύουμέστι κι όντας αφίγγουμι πλειότηρου τις παράδεις μας χάνουμι πλειότηρα.

Γκόγκους πήγεις Μίχους ήρθεις.

Πήγεις σα Γιώργους κι ήρθεις σα Μιχάλης, δεν έφκιασεις καν τίπουτας ό-πους πήγεις έτσι ήρθεις στα πιστρό-φκια.

Δεν αρτιρνάει απ' του Σιάρκου να φάει κι ου Καραμάνης.

Του λαιμαργού σκυλιού Σιάρκου δεν αφήνει να φάει ου Καραμάνης. Έ-ται φκιάνουν κι οι λαιμαργοι ανθρώ-ποι δαν αφήνουν για τους άλλους καν τίπουτας.

Άντρας μι μουστάκια κι η γυναίκα μι βυζιά.

Τράνηψαν κι' έβαλαν μνιαλό δεν εί-νι μικροί, θέλει νάνι γνωμικοί.

Ούτι μικρός είσι κι ούτι ουλίγου τρως.

Τράνηψεις δεν είσι μικρός νάσει πλειότιρου ντουρούζης.

Του μήλου δα πέσει απού κάτω απ' τη μηλιά.

Τα πιντιγιά συμνοιάζουν τους γουνι-ούς τους λιγότηρου ή πλειότηρου. Ό-πους λεν κατά μάνα κατά κύρη έφκια-

σαν κι γιό Ζαφείρη.

Η μάνα ζαλιζήτι κι η κούρβα στου-λίζήτι.

Η μάνα αντραλιζήτι κι φέρνει ντι-βριλίγκα του σπiti κι η κουρασιά φκι-σιδώνητι στου γιαλί, δεν φκιάνει καν τίπουτας.

Όλοι όλοι αντάμα κι' ου Κασίδας αχώργια.

Όλοινοι φκιάνουν παρέα κι κάθοντι μαζί κι ου μουνόχνουτους είνει αχώρ-για ου ιδότρουπους που θέλει νάνι μου ναχός του. Τουν κασιντιγάρη, δεν τουν θέλει καν κανέναν.

Σα οι λεν καλά χουρεύεις αχρινάς να ουκαθίζεις.

Όντας αχρίσουν να σι πινούν που-λύ αχρινάς να πνεύσει κι να του πα-ραφκιάνεις να του βγάζεις απ' του νι-σάφι όπους λεν κι να δείχνεις: ιγώ εί-μι κι κανέναν άλλους.

Χαιδημένους παπάς στην ικκλησιά κλάνει.

Τα μικρά πιντιγιά όντας παραχαϊδη-φτούν ή κι οι παραχαϊδημένοι ανθρω-ποι, τότε του βγάζουν απ' του νισάφι του παραφκιάνουν δε συμαζώνουντι.

Μικρόν κόλουν δεν έδειρεις τρανόν μη φουβιρίζεις.

Αν δεν μάθεις τα μικρά απ' την αρ-χή νάνει υπάκουα όντας τρανέψουν δεν συμπαρείς να τα φκιάσεις ζάπι μη φου-βέρεις.

Του πουλύ του κυργιαλέσουν του βαργιέτι κι ου παπάς.

Τα ίντιγια κι τα ίντιγια όντας λέει κα-νέναν έναν κιριμέν όλοι τουν βαργι-ούντι.

Πότε αρχόντινεις κυρά μου τώρα τώ-ρα αγλήγουρας.

Αυτός που πλούτινεν τώρα τιλιυ-ταία κι φκιάνει του καμπόσου κι ό-πους λεν δε γέννητι ζάπι, ου νιόπλου-τους.

Κριμάστε ισις τουν άντρα μου για-τι ιγώ αντραλιζουμι.

Ας φκιάσουν άλλοινοι τη δουλειά, ας πουν άλλοι τα λόγια, ας μαλώσουν άλ-λοινοι κι όχι ιγώ, ας γένουν άλλοι κα-κοί όπους λεν στη Νιάουστα.

Να οι λεν κυρά μιγκίνα να ψουφάς απού την πείνα.

Να φένησει μιγάλους κι τρανός αμα να μην έχεις να φας, να μην έχεις ού-τι ένα μυτηλίκι για την ικκλησιά.

Να σι κάψου Γιάννη να σ' αλείψου
μίσα να γειάνει.

Να σι φκιάσου του χατά κι' ύσταρνας
να πιμανέσου κι να αχρήσου να σι
καλουχηάνου.

Μάκινα χουρίς στασιόνι κι τοικρίκι
δίχους κόρδα.

Μηχανή απου τραίνου δίχους στα-
θμόν κι τοικρίκι που γυρνάει χουρίς να
γνέθει, δεν είνει για συνέρισμα ένας
τέτχιους άνθρωπος.

Απ' τις αλαφριές Ζυγιάζει.

Είνι αλαφρουκάνταρου όπουσ λεν έ-
χει φύρα στα μνιαλά του, δεν είνι που-
λύ χαζός.

Τα κρούσταλα που τάφαγεις ιδώ δα
τα ξιράσεις.

Δα πληρώσεις για τους χατάδεις που
έφκιάσεις, για τα μουζαβιρλούκια πό-
βαλεις κι για τις αμαρτίεις σου.

Έμαθειν ξιβράκουτους κι τουν κα-
κουφαίνητι μη βρακί.

Έμαθει γκόλιους κι τουν κακουφαί-
νητει αντιμένουν, έμαθειν γκουλόγκλα-
βους κι τουν κακουφαίνητι μη καπέλου.
Δεν αμπουρεί να μάθει σι κινούργια
πράγματα.

Του γουρούνι όπου κι αν του βάλεις
δα σκουνίσεις.

Όπουσ λεν «ου λύκουσ την τρίχα
του αλλάζει αμά του τουμάρι του δεν
τ' αλλάζει». Έναν που δε φέρηνητι κα-
λά ούπου κι να πάνει δα φκιάσει του
δικό του.

Ντιγίό γαϊδάροι μάλουναν σι ξένη α-
χρώνα.

Σι ξένου σπίτι, σι ξένου μπαξέν
δεν είνει καλά να μαλώνουν ντιγίό. Να
μη γυρέβουν να φκιάσουν δικό τους
μαλώνοντας ένα ξένου πράγμα.

Δικό του ψουμί τρώγει ξένου γκαη-
λέν τραβάει.

Ανακατώνουντι σι ξένεις δουλειές κι
για ξένους γκαηλέδεις κι' αφήνουν τις
δικές τους τις υπουθέσεις.

Ου ψεύτης κι' ου κλέφτης τουν πρώ-
του χρόνου χαίρηται.

Μη τουν κινό όλα βγαίνουν στου φα-
νηρό, τα ψέματα, οι κλιψιές κι' τ' α-
κρυφό δα φανηρουθεί, δα βγει στου
μιγντάνι.

Να όψει ου αίτιους.

Να όψει εν ημέρα κρίσεως. Δα τουν
τιμωρήσει ου Θειός. Απ' του Θειό δα
του βρει. Του λέμει κι για καλό σι ό-
ποιουν γένητι ιτία για μνια καλουπέρο-
ση, για ένα καλό πράγμα.

Βγάλ' τη σκούφκια σου να μη βαρέ-
σεις.

Δεν είσει καλύττρους απ' τη μένα,
έχεις κι ου τις αμαρτίεις σου.

Σηκώθηκαν τα πουδάργια να χτυπή-

σουν του κιφάλι.

Τα πουδάργια βρίσκουντι κάτω κι
του κιφάλι υψηλά' η παροιμία λέγητι
για τους παρακατχιανούς όντας τα βά-
ζουν μι τους μιγάλους για τα μικρά πι-
ντιγιά που φκιάνουν τουν καμπόσου
στους τρανύττρους.

Αν δεν κλάψει του πιδί η μάνα δεν
του δίνει να φάει.

Τα βρέφα όντας κλαίν τις πλειότη-
ρεις βουλές πινούν κι θέλουν βύζαγμα,
έτσι αμά δεν φκιάσει παράπουνα κανέ-
νας, δεν πιτυχαίνει, δεν τουν ακούν
για ούτι κι αν γυρέψει.

Καλύττρας να σι βρίζουν παρά να
σ' αλυχιούντι.

Να έχεις ψηλά του κιφάλι σου να
μηγ καταδέχησαι να σι πουν κακουμοίρη.

Άντρας πέρπιρας γαμπρός της αχι-
λώνας.

Η αχιλώνα νάχει γαμπρόν δε γένητι'
η παροιμία λέγητι για ότουμου αδύνα-
του, φουβιτασίρικου, κουντό, μικρόσου-
μου κι όχι για παλικαράν κι νταβραντι-
σμένους. Για κισυτήν που θέλει να κά-
μει τουν παλικαρά.

Τέτχιου κιφάλι τέτχια σκούφκια.

Σι κάθι κιφάλι δεν τιργιάζουν όλεις
σι σκούφκεις. Καλά να πάθου, λέμι κα-
μνιάφρας καλά μι γένητι, είθιλα κι τά
παθα, σι τέτοιου κιφάλι τέτχια σκού-
φκια τιριάζει.

Να μην τόχει η κόσσα να κατηβάζει
ψίρεις.

Όντας ένας τόχει Ζανάτι να φκιά-
νει αμαρτίεις δύσκουλα Ειμαθαίνει,
φκιάνει του ίντιγιο Ζαράρι πουλλές βου-
λές όπουσ η κόσσα της ψιριάρους να
κατηβάζει ψίρεις εικίν' τα χρόνια.

Έκλασειν η νύφη σκόλασειν η χα-
ρά (ου γάμους).

Δεν ηρέπει, κι' είνει τρανή αμαρτία
να κλάνει η νύφη στη χαρά της. Όλα
μπιτιζουν άμα ένας πει κακόν λόγουν
σι μνιά παρέα, τότε σκουρπάει η παρέα,
όπουσ λέμει στη Νιάουστα άμα χαλα-
στούμι.

Μικρό νινί δεν είχαμι τουν πούρ-
ταιου χορηβάμι.

Σι όσους ταϊφάδεις δεν έχουν μι-
κρό πιδί πουλλές βουλές φέρουντι σα
σι νινί, σι πιδί που τράνηψειν κι δεν
είνι βρέφου άμα γίνηκειν γκουτζιμίτι
πούρταιους, τράνηψειν.

Δα μι πεις παπά σπασμένι δα σι πω
κατουρημένι.

Δα μι πεις έναν αχαμνόν λόγουν,
δα σι πω κι γω, δα μι βρίσεις δα σι
βρίσου, αυτά τραβούν σαν αλυσοίδα σι
καυγάδεις.

Ου λύκουσ έχει χουντρόν του οβέρ-
κου του γιατί φκιάνει μοναχός τη δου-

λειά του.

Όπουσ λεν όσα Ξέρει ου νοικοκυ-
ρης δεν τα Ξέρει ου μουσαφίρης, κα-
λύττρας να φκιάνει μοναχός τις δου-
λειές σου κι να μη ρουτχίσει σι καν
κανένα γιατί μούγκι εισύ Ξέρεις τα
πλειότιρα μυστικά της δουλειάς σου.

Του μούτικου του βιουλι ταχιά δ' α-
κουστέι.

Μούτικου βιουλι είνει αυτό που παί-
ζει του δουξάρι κι δεν ακούγιτε φουνή.
Μούτικου βιουλι είνει αυτός που δε λέ-
ει, δε δείχνει τί φκιάνει όπουσ λέμει
είνι «μουτουγκάιας» αμα μνιάφρας φεί-
νουντι αυτά που φκιάνει κι φαίνουντι
ύσταρνας απού καμπόσεις μέρεις.

Απουλνάει του νιρό απού κάτ' τη ψάθα

Αυτός που χουρίς να φαίνητι έχει
του Ζανότι να βάνει διαβόλματα για άλ-
λους. Τα λέει σπακρυφά χουρίς να
τουν καταλαβαίνουν.

Δα απηδήσου μπαμπά, δα σι δω πι-
δί μου.

Αυτοινόι που παίρνουν μνια απόφαση
κι νταλντούν σι μνια δουλειά αμά πριν
τη φκιάσουν τη σκέπτουντι κι την κου-
βιντιάζουν. Κι του πιδί που νταλντάει
να φκιάσει μνιά δουλειά κι' ου μπα-
μπάς καρτιράει να δει τί δα γένει.

Απού χίλιεις μιριές αρμέγει.

Όπουσ ου τζιουμπάνους κιχαϊάς αρ-
μέγει απού πουλλά πρόβτα έτσι λεν
κι για τ' αυτόν πόχει πουλλά παρσί-
ματα κι παίρνει απού παντού.

Τσιρασί μιμούρης.

Όλην την ημέρα τρουγιουρνάει στου
παζάρι ή κι σι' άλλα μέργια χουρίς να
φκιάνει καν τίπουτας.

Αμπόλι στ' αμπόλι

Εικείν' τα χρόνια όσα δέντρα αμ-
πουλιάζονταν αθανάς απουνουθειό στ'
αμπόλι έφκιαναν μμά χουντρά ουπουρι-
κά γιατί αμπουδιζονταν σι χυμοί να
κατηβούν στις ριζεις απ' τα κουψίμα-
τα. Έτσι λεν για τους έξυπνους ανθρώ-
πους για πιντιγιά απου ντιγίό έξυπνοιας
γονιούς.

Φκιάνει κι την πουρδί του δύναμη.

Βάνει όλην τη δύναμή του σι μνιά
δουλειά, τσιαλαστάει κιαιμέτι, αφουσιώ-
νητι μη ζέση μι ότι καταπιάνητι.

Ούπου γάμους κι χαρά τρέχα Γιάννη
μασκαρά.

Πογαίνει παντού, σθαίνει παντού
ούπου κι αν ακόμα κι' απρουσκάλιστους,
ούπου ακούει νταραβέρι, γλέντι ή αν-
τάμουση, δεν έχει νε αντρουπή νε ρι-
ζάν που λεν. Δεν αντιριέτει ντιπ για
ντιπ.

(Συνέχεια στο επόμενο τεύχος)

Οι ρίζες του Ποντιακού γάμου

Οι αρχαίοι μας πρόγονοι, θεωρούσαν το γάμο σαν ένα από τους πιο ιερούς θεσμούς. Τον έθεταν υπό την προστασία των θεών και ιδιαίτερα της θεάς Ήρας. «Κλείδας γάμου φυλάττει». Ακόμα, καλούσαν τη θεά «Τελεία» και είχε τον τίτλο της «Πρυτάνσεως των γάμων».

Το ίδιο και οι Πόντιοι. Θεωρούσαν το γάμο («χαρά») ένα από τα μεγαλύτερα μυστήρια κι από την πρώτη στιγμή τον έθεταν υπό την προστασία των Αγίων και κυρίως της Παναγίας.

Οι αρχαίοι γάμοι γίνονταν πάντα με συνοικέσια. Τη φροντίδα την

πό τον πατέρα το έργο της σύναψης γάμων το αναλάβαιναν με αμοιβή κι ορισμένες γυναίκες, που τις ονόμαζαν «προμνήστριες» ή «προμνηστρίδες».

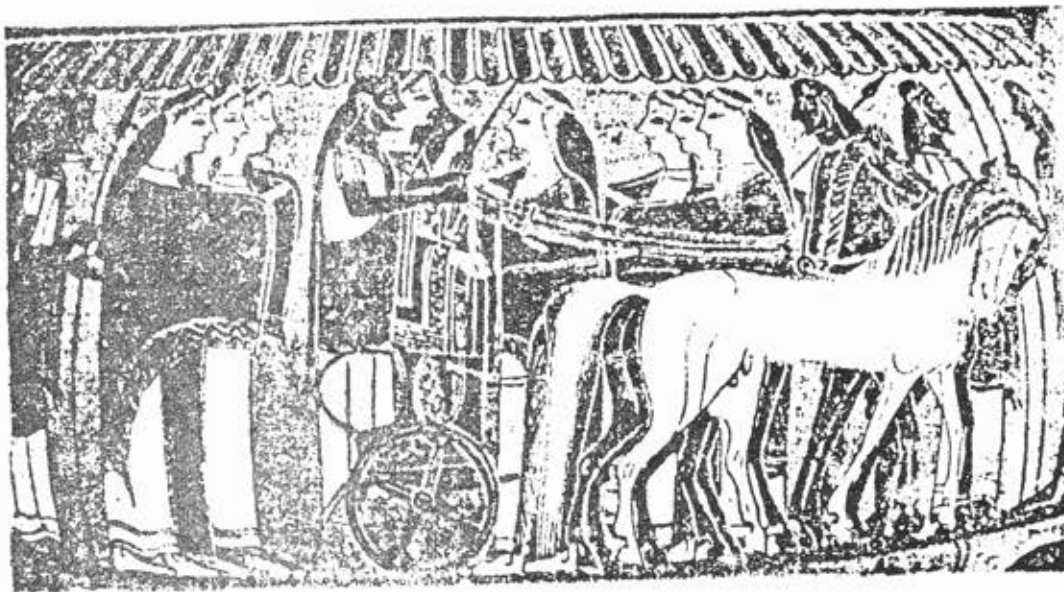
Υπήρχαν θέβαια και περιπτώσεις που ο ίδιος ο νέος έκανε την εκλογή της μέλλουσας συζύγου του.

**Του Γιάννη Μελετίδη
Δημ.Υπαλ.-Οικονομολόγου**

Πάντως, οι περιπτώσεις αυτές ήταν ελάχιστες, όπως αναφέρει ο Ξενοφών στα απομνημονεύματά του.

αναλάβαιναν κι ιδικές γυναίκες, οι «Προξενέτρες», με κάποια θέβαια αμοιβή, όπως ένα ζευγάρ' ορτάρα» (κάλτσες), μια τιμητική θέση στο γάμο κλπ.

Δεν έλειπαν θέβαια και τα πλατωνικά ειδύλλια, που δημιουργούσαν όμως τις περισσότερες φορές προβλήματα, λόγω της άρνησης των γονέων να δώσουν τη συγκατάθεσή τους. Σ' αυτές τις περιπτώσεις συνηθίζονταν η απαγωγή («φυγά - δίαμιαν» - «σύρσιμο»). Συνηθισμένες φράσεις απαγωγής ήταν: «Σύρω το κορίτσ'» ή «κλέφτω το κορίτσ'», ή σ' κώνω την κουτσονή».



Γαμήλια πομπή. Κορινθιακός κρατήρας από τις αρχές του 6ου αι. π.Χ. Οι νεόνυμφοι βρίσκονται επάνω στην άμαξα (Μουσείο Βατικανού)

αναλάβαινε ο πατέρας. Αυτός έδρισκε κόρη για νύφη του και νέο για γαμπρό του.

Υπάρχουν πολλές γραφτές μαρτυρίες για το ρόλο αυτό του πατέρα ή του αρχηγού της οικογένειας. Ο Ευριπίδης λ.χ. στο έργο του «Ανδρομάχη» λέει με τα χείλη της Ερμιόνης: «...για τους γάμους μου θα φροντίσει ο πατέρας μου, γιατί δεν είναι δική μου δουλειά να αποφασίζω γι' αυτό το θέμα...». Εξόν α-

Ακόμα, από τους αθηναίους χρόνους συνηθίζονταν κι η απαγωγή της νέας, όταν υπήρχαν προβλήματα...

Κάτι ανάλογο γινόταν και με τους Πόντιους. Το πρώτο λόγο για την παντρεία των παιδιών τον είχαν οι γονείς. Αυτοί έψαχναν («αράβευαν») να βρουν την κατάλληλη νύφη. «Να γυναικίξ ν'άτον με τ' έναν καλόν και έμορφον κορίτσ».

Επίσης, το έργο της προξενιάς το

Οι αρχαίοι λόγω της μεγάλης σημασίας που έδιναν στο γάμο καθιέρωσαν και ιδιαίτερη περίοδο σύναψης γάμων. Η περίοδος αυτή ονομαζόταν «γαμηλιών» κι αντιστοιχούσε στη χρονική περίοδο από 15 Φεβρουαρίου έως 15 Μαρτίου. Το ίδιο περίπου και οι Πόντιοι. Οι γάμοι γίνονταν κυρίως το Χειμώνα. Πάντως όχι στην περίοδο της νηστείας του Πάσχα και των Χριστουγέννων. Αυτό θέβαια δε ση-

μαινε ότι αποκλείονταν οι άλλες εποχές.

Η προτίμηση του Χειμώνα ίσως να οφείλονταν στο διαθέσιμο χρόνο που είχαν από πλευράς εργασιών - απασχολήσεων κλπ.

Στην αρχαία εποχή θεωρούσαν ακόμα απαραίτητη προϋπόθεση να γίνονταν οι γάμοι κατά την περίοδο της πανσέληνου. Είχε αυτό τη σημασία, ότι ο γάμος θα ήταν καρποφόρος από την πλευρά της τεκνοποιίας. Καλό σημάδι για το γάμο τους θεωρούσαν επίσης κι οι Πόντιοι την πανσέληνο.

Από την άποψη του χώρου οι αρχαίοι γάμοι γίνονταν κατ' αρχήν στα σπίτια. Όταν όμως, υπήρχαν ναοί και ιερείς οι γάμοι γίνονταν στους ναούς και αποκτούσαν ιερότητα.

Το να πηγαίνουν δηλαδή οι μελλόνυμφοι να συνάψουν το γάμο τους στο ναό και να τελούν εκεί τα «Προτέλεια» ή «Προγάμια», ήταν γι' αυτούς μια προσφορά θυσίας στους θεούς και συγχρόνως μια επίκληση για τη δόξασή τους. Η νύφη λ.χ. πρόσφερε στη θεά Άρτεμη την πλεξούδα των μαλλιών της («δότρυχος») κι ο γαμπρός θυσίαζε στον Απόλλωνα, θεό του φωτός, για να φωτίζει το γάμο του. Να, κι οι Πόντιοι: «Σην Σουμελάν την Παναγιά, θα πάγω στεφανούμαι» ή εκπλήρωση κάποιου τάματος στον Άγιο ή την Παναγία για το στεφάνι που αξιώθηκε...

Ένα άλλο γαμήλιο έθιμο που το διατήρησαν οι Πόντιοι ήταν και το «λούσιμο» των νεόνυμφων.

Ο γάμος στην αρχαιότητα ακολουθούσε τα εξής τρία στάδια: Την «Εγγύηση», την «Πομπή» και το «Τέλος».

Η Εγγύηση γινόταν στο πατρικό σπίτι της νύφης κι ήταν μια σπουδαία τελετή. Τότε, κάθε οικογένεια εκτός από τους κοινούς θεούς λάτρευε και τους ιδιαίτερους οικογενειακούς θεούς (Εφέστιους) και κυρίως τη θεά Εστία. Για το σκοπό αυτό κάθε σπίτι είχε και το θωμό του. Με το γάμο η νύφη ήταν επό-

μενο, αφού θα άλλαζε κατοικία να λάτρευε στο εξής τους Εφέστιους θεούς του συζύγου της. Η λατρεία των «Πατρών Θεών» (οικογενειακών) αποτελούσε πράξη ιερή και κάθε παρέκκλιση από αυτήν την θεωρούσαν ασέβεια. Έτσι, ο πατέρας ή ο αρχηγός της οικογένειας, ζητούσε από τους Εφέστιους θεούς συγγνώμη για το ότι η κόρη του λόγω της εγκατάστασής της στο σπίτι του γαμπρού θα έπαυε να τους λατρεύει και ότι στο εξής θα αναλάβαινε την υποχρέωση να προσφέρει θυσίες και να λατρεύει τους οικογενειακούς θεούς του συζύγου της. Εγγυόταν δηλαδή στους θεούς, ότι το γεγονός αυτό, οφειλόταν σε ανώτερη δία (εξαίτιας του γάμου της) και όχι στην πρόθεση της κόρης του να τους απαρνηθεί θεληματικά. Ακόμα ο πατέρας, αφού πρόσφερε θυσία στους Εφέστιους θεούς, ζητούσε την έγκρισή και τη συγκατάθεσή τους για το γάμο της κόρης του. Μάλιστα τότε, για πρώτη φορά γινόταν επίσημη η αναγγελία του ονόματος του γαμπρού. Επίσης, κατά την Εγγύηση γινόταν και συζήτηση για προίκα. Θα μπορούσαμε να χαρακτηρίσουμε την Εγγύηση σαν ένα είδος αρραβώνα.

Αν σταθούμε, έστω και για λίγο, στον ποντιακό αρραβώνα θα θρούμε στοιχεία, που με δεβαιότητα μπορούμε να πούμε ότι έχουν προέλευση από τη Εγγύηση.

Μετά την Εγγύηση ακολουθούσε η Πομπή. Η Πομπή είχε σαν σκοπό να οδηγήσουν τη νύφη από το πατρικό της σπίτι, στο σπίτι του γαμπρού. Πήγαιναν «σο νυφέπαρμαν», έλεγαν οι Πόντιοι.

Ο γαμπρός και η συνοδεία του (συγγενείς και φίλοι) πήγαιναν στο σπίτι της νύφης με αμάξια ανθοστολισμένα, που τα έσερναν αλογα ή βόδια. Σχηματιζόνταν έτσι, η γαμήλια Πομπή ή «γαμόστολος» - «οφίχ», όπως συνηθίζονταν να λέγεται στο Πόντο. (Απομίμηση της Λεωάννας της περιφέρειας - θέματος

«Οφίκιον», από το σφικεύω = συνοδεύω).

Η υποδοχή της Πομπής γινόταν με μεγάλο ενθουσιασμό. Στην αρχή η οικοδέσποινα πρόσφερε γλυκίσματα και μετά ακολουθούσε πλούσιο φαγοπότι «εν καλοῖς ὕμνοις» (ανάμεσα σε ωραίους ὕμνους, συνοδεύοντας το πιστό με ὁμορφα τραγούδια). Τα χαρούμενα (γαμήλια) αυτά τραγούδια που ήταν ἕνας ὕμνος στους νεόνυμφους («νέγαμους») τραγουδιόνταν, ενώ χόρευαν με τη συνοδεία λύρας ή αυλού. («Γλυκείαν καναχάν αυλών» = τον γλυκόν ἦχο των αυλών).

Σ' ὅλη τη διάρκεια της διασκέδασης η νύφη ήταν συντροφιά με τις φίλες της («τα συγχόρτσια») σε ιδιαίτερο δωμάτιο κι είχε σκεπασμένο το πρόσωπό της με την καλύπτρα («καμαρωτέρ»). Στο κεφάλι είχε πλεκτό στεφάνι από λουλούδια. Ήταν ντυμένη με λευκό φόρεμα. (Φανέρωνε την ιερότητα του γάμου).

Με το σούρουπο δινόταν το σύνθημα για αναχώρηση. Η νύφη έβγαινε λυπημένη και με διστακτικότητα απ' το πατρικό της σπίτι. Οι γονείς της την αγκάλιαζαν, ενώ της έδιναν τις τελευταίες ευχές και συμβουλές, όπως λ.χ. το ότι στο νέο σπίτι της θα ήταν οικοδέσποινα και ὀφείλε να μοιάζει με τη θασίλισσα στην κυφέλη των μελισσών....

Για την περιγραφή της ψυχολογικής κατάστασης της νέας κατά την ὥρα του αποχωρισμού ας δώσουμε το λόγο στον επιφανή Γερμανό Ελληνιστή Βιλαμμόβιτς:

«Για την Ελληνίδα κόρη, λέγει η ημέρα του γάμου της ήταν αληθινά η μεγαλύτερη και σπουδαιότερη της ζωής της... Ήταν τόσο νέα, όταν αποκτούσε σύζυγον, ὥστε τα αισθήματά της ἦσαν ἀνάμικτα με κάποιο δέος...

Εσκεπτόταν προφανώς, ότι επέρασαν πολύ γρήγορα οι ὥρες της ελευθερίας και των παιχνιδιών της... Έτσι, έπαιρνε την κούκλα

της και τη σφαίρα της, ήτοι τα όργανα με τα οποία έπαιζε, και έπαιγαινε να τα αφιερώσει στη θεά Άρτεμη, που επέδλεπε τα παιδικά της χρόνια, τα οποία, φευ! έχάθηκαν για πάντα... Γιατί από τη στιγμή αυτή άρχιζε πια περίοδος περισυλλογής, σοβαρότητας, εργασίας και αυταπαρνήσεως...

«Επειδή ήταν άπειρη από τη ζωή, η νέα έφευγε, ως νύμφη, από το πατρικό της σπίτι με μιá πιστή της υπηρέτρια, ως συνοδό. Από τη στιγμή δε αυτή όλοι οι δεσμοί της με την οικογένειά της εθραύοντο πιά, δοθέντος ότι με κανένα τρόπο και με ουδεμία δικαιολογία μπορούσε να επανέλθει εκεί, ούτε καν για να επανίδει τους γονείς και τ' αδέλφια της... Εφεξής δεν θα έπλεκε πιά στεφάνια για το θωμό, στην είσοδο του πατρικού σπιτιού... Ούτε θ' έφερνε προσφορές στα μνήματα των προγόνων της, με κάθε εμφάνιση νέας σελήνης... Ούτε θα εχόρευε, στο μέλλον, με τους συντρόφους των παιδικών της χρόνων, ούτε θα έφερνε το κánιστρο της θεάς στην πομπή της μεγάλης πανηγύρεως...». (Τα Παναθήναια δηλαδή).

«Τώρα έχετε τον εαυτόν της υπό την κυριαρχία άλλων οικογενειακών θεών και ώφειλε να φέρει, με θαρύ πόνο πολλές φορές, προσφορές σε άλλα μνήματα... Και στα πόδια της θεάς Αρτέμιδος δεν επρόκειτο να κλαύσει πια στ' αστήα, όπως έκανε στα παιδικά της χρόνια, αλλά στ' αληθινά... Εφεξής ώφειλε να κάθεται παρά την Εστία, όπου η καλή της μητέρα θα στρέψει τον ταχύ τροχό... Θα δίδει διαταγές στις υπηρέτριες και, εργαζομένη και καθοδηγούσα, θα σηκώνεται κάθε βράδυ να τρέχει με χαρά στην είσοδο του σπιτιού, για να υποδέχεται τον επιστρέφοντα σύζυγόν της, που θα είναι ο νέος της κύριος...».

Ας αφήσουμε τώρα τον Πόντιο λυράρη να τραγουδήσει τους καη-

μούς του αποχωρισμού, όπως αυτός ξέρει:

«Σήμερα άλλοι ουρανοί, σήμερα άλλη μέρα
σήμερα ξεχωρίζονται μάνα και θυγατέρα
σήμερα το κοράσιον δύο καρδόπα έχει
τ' έναν αφίνει ση κυρού και τ' άλλο παίρ' και πάγει
Οσήμερον το κοράσιον δύο πορτόπ' ανοίγει.
Τ' έναν ανοίγει και εμπαιν', τ' άλλο σπαλί' και πάγει
Αφ'σόν κόρη την μάνα σου, και ποίσον άλλην μάναν
Αφ'σόν κόρη τον κύρη σου και ποίσον άλλον κύρη
Αφ'σόν κόρη τ' αδέλφια σου, και ποίσον άλλα δέλφια
Ντό είχες κόρη κ' έργευες; Ντό είχες κ' εργοπόρνες;
Είχα τον κύρι μ' τον καλόν και χωρισιάν κ' επέρνε.
Ντο είχες κόρη κ' έργευες; Ντο είχες κι' εργοπόρνες;
Είχα την μάνα μ' την καλήν και χωρισιάν κ' είχα.
Είχα τ' αδέλφια μ' τα καλά και χωρισίας κ' είχα.
Τίμα κόρη την πεθερά σ' να είσ' αγαπημέντσα.
Τίμα κόρη τον πεθερό να είσαι τιμημέντσα.
Κόρη μάθα την αγρυπνιάν και την κακοπειριάν
Λύριο θα πας ση πεθερά σ' να είσαι μαθειμέντσα».

Με την έξοδο της νύφης ετοιμαζόταν κι η Πομπή για αναχώρηση. Το αμάξι του γαμπρού ήταν έτοιμο. Ανέβαινε η νύφη και καθόταν δίπλα στο γαμπρό μαζί με τον «Πάροχον» (παράνυμφο) κι η Πομπή ξεκινούσε.

Μπροστά πήγαιναν νέοι οι οποίοι κρατούσαν αναμμένα δαδιά κι έψαλλαν γαμήλια άσματα. Κυριαρχούσε ο ιερός ύμνος που ονομαζόταν «Υμένιας» κι ο οποίος κατέληγε «ω! Υμέν, ω! Υμέναιε... (Υμένιας, θεός του γάμου)».

Πίσω από το αμάξι του γαμπρού ακολουθούσαν τα αμάξια των συγγενών της νύφης, το ιδιαίτερο αμάξι της νύφης το οποίο συνόδευαν οι φίλες της. Το αμάξι αυτό μετέφερε τα είδη νυκοκυρίου της νύφης, όπως εργαλεία για το γνέσιμο του μαλλιού και το πλύσιμο των ρούχων, ενδυμασίες κλπ. Μετά το αμάξι της νύφης ακολουθούσαν τα αμάξια της συνοδείας του γαμπρού.

Καθώς η Πομπή διέσχιζε τους δρόμους, ο κόσμος έδγαινε από τα σπίτια για να ευχηθεί τους νέονυμους.

Όταν η Πομπή έφτανε στο σπίτι του γαμπρού άρχιζε και το τρίτο

μέρος της τελετής του γάμου, «το Τέλος».

Η υποδοχή της νύφης γινόταν στο κατώφλι από τους γονείς του γαμπρού. Μετά την οδηγούσαν μπροστά στο θωμό του νέου της σπιτιού. Εκεί, την ενημέρωναν για τους οικογενειακούς θεούς, έδιναν ευχές και έκαναν δεήσεις στους Εφέστιους θεούς. Στη συνέχεια ακολουθούσε τραπέζι όπου κάθονταν και οι νέονυμοι. Μετά από το τραπέζι αποχωρούσαν για το ιδιαίτερό τους δωμάτιο (νυμφίο), ενώ νέοι τραγουδούσαν τα «επιθαλάμια» άσματα (γαμήλια τραγούδια). Ακολουθούσε στη συνέχεια διασκέδαση με τραγούδια και χορούς. Από τους χορούς δεν έλειπε κι ο Πυρρύχιος.

Μετά από το τρίτο αυτό μέρος ακολούθησε η ειδική τελετή, τα «οπτήρια» ή τα αποκαλυπτήρια («αποκαμύρωμα»). Εμφανιζόταν δηλαδή τότε η νύφη μπροστά στους νέους συγγενείς της και στους καλεσμένους χωρίς την καλύπτρα την οποία προηγούμενα είχε δωρίσει στη θεά Ήρα. Κάτι ανάλογο έκανε κι η Πόντια νύφη. Τοποθετούσε τα στέφανα και το καμαρωτέρ (καλύπτρα)
(Συνέχεια στη σελ. 130)

Οι φυσικές επιστήμες στην περίοδο της Τουρκοκρατίας

Η πτώση της Κωνσταντινούπολης ήταν μια λογική συνέπεια της αποσύνθεσης της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας σαν αποτέλεσμα της κατάρρευσης του φεουδαρχικού τρόπου παραγωγής στην Ευρώπη που κράτησε περίπου δέκα αιώνες από την πτώση δηλ. της Ρώμης τον πέμπτο μ.Χ. αιώνα μέχρι την πτώση της Κων/πολης το 1453.

Η Οθωμανική Αυτοκρατορία τον 15ον και 16ον αιώνα βρίσκεται σε συνεχή άνοδο και αφού κατακτά μια σειρά χώρες επιβάλλει το κοινωνικό - οικονομικό και πολιτικό της σύστημα στα Βαλκάνια μέχρι και την Ανατολική Ευρώπη. Οσοδήποτε από τα τέλη του 17ου και τις αρχές του 18ου αιώνα βρίσκεται σε γενική παρακμή με συνέπεια οι δυνάμεις της Αυστρίας, Γαλλίας και Αγγλίας, να αρχίσουν προοδευτικά να διευρύνουν την πολιτική και οικονομική επιρροή τους ως τις παρυφές των Βαλκανίων.

Μέσα στις συνθήκες αυτές συντελούνται σοβαρές αλλαγές στον Ελλαδικό χώρο. Διαμορφώνεται το Ελληνικό Έθνος και σχηματίζεται μια νέα τάξη, η αστική τάξη, που εμπνεομένη από τις επαναστατικές εξελίξεις στην Ευρώπη θέτει μπροστά της τον ιστορικό της ρόλο και χρέος της δημιουργίας κράτους ανεξαρτητου. Έτσι στα τέλη του 18ου αρχές του 19ου αιώνα πραγματοποιείται μια όλο και μεγαλύτερη οικονομική σύνδεση της Ευρώπης με την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Το εμπορικό κεφάλαιο της Ευρώπης διεισδύει ολοένα και βαθύτερα στις περιοχές που κατοικούσαν οι υπόδουλοι λαοί. Όμως η οπισθοδρομική δομή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας έπνιγε τα φυτό των αναπτυσσόμενων καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής και στεκόταν εμπόδιο τόσο στην ανάπτυξη των υποδούλων λαών, όσο και στην ανάπτυξη των κοινωνικών σχέσεων και επιστημών.

Οσοδήποτε οι Έλληνες για μια σειρά λόγους αποτελούσαν το πιο προχωρημένο οικονομικό - πολιτικό τμήμα της Ο.Α. Το εμπορικό κεφάλαιο που δημιουργήθηκε στις Ελληνικές παροικίες του εξωτερικού, στην Βιέννη, στη Βουδαπέστη, στην Τεργέστη, στο Βουκουρέστι, στη Μασσαλία και στην Οδησό, αναπτύσσει στενές εμπορικές σχέσεις με την Ελλάδα.

Στο ίδιο διάστημα ύστερα κυρίως από την συνθήκη του Κιοκτσουκ - Καϊναρτζη το 1774, τη συνθήκη αυτή που είναι η πρώτη διεθνής αναγνώριση του

Ελληνικού Έθνους, σημειώνεται σοβαρή πρόοδος στην Ελληνική εμπορική ναυπηγία. Τα ελληνικά εμπορικά καράβια διασχίζουν τη Μεσόγειο και την Μαύρη θάλασσα και αποκομίζουν τεράστια κέρδη. Τότε η Ύδρα γίνεται το πρώτο εμπορικό ναυπηγικό και τραπεζικό κέντρο στην Ανατολική Μεσόγειο.

Αλλά με την ανάπτυξη των εμπορικών σχέσεων μεγαλώνει και η απόσταση της βιοτεχνίας από τη γεωργία και από τα τέλη του 18ου αιώνα πολλές κοινότητες στην Ελλάδα άρχισαν να ειδικεύονται στην παραγωγή ειδών βιοτεχνίας. Αναπτύσσονται βιοτεχνικά χωριά - κέντρα που παράγουν είδη νηματουργίας, υφαν-

Του Γιάννη Μυλωνά Φυσικού - Μαθηματικού

τουργίας κ.ά., που εξαγονται στο εξωτερικό, καθώς και η ναυπηγική για τις εγχώριες ανάγκες. Αυτές οι βιομηχανίες έτειναν να δημιουργήσουν εδώ κι εκεί τα πρώτα κύτταρα των καπιταλιστικών σχέσεων παραγωγής. Όμως ο αφορητός τουρκικός ζυγός με τις απηρχαιωμένες στρατιωτικό - φεουδαρχικές σχέσεις, η έλλειψη των πιο στοιχειωδών εγγυήσεων ως προς την προσωπική ζωή και την παρουσία των πολιτών, οι βαριές φορολογίες (αιώνιοι φόροι!), οι επιδρομές των Τούρκων πασάδων, οι δολοφονίες, οι ληστείες, αποτελούσαν τροχοπέδη στην οικονομική ανάπτυξη. Η αρπαγή της γης από τους αγρότες, και η βαριά εκμετάλλευση και καταπίεση σε βάρος των Ελλήνων βιοτεχνών, τεχνιτών και εμπόρων, προκάλεσε και το φούντωμα του κινήματος των κλεφτών, που στάθηκε η μαγιά της επανάστασης του 1821. Τέλος η άμεση ανάγκη αποτίναξης του τουρκικού ζυγού και η δημιουργία κράτους ανεξαρτητου, εθνικής κρατικής εστίας, που θα άνοιγεν το δρόμο για την ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων, το δρόμο της πρόοδου και του πολιτισμού, οδήγησε στην εθνικοαπελευθερωτική επανάσταση του 1821.

Στην ελληνική ιστοριογραφία επικρατεί η αντίληψη ότι η άλωση της πόλης ήταν το τέλος μιας περιόδου άνθησης των ελληνικών γραμμάτων και τεχνών και την απαρχή μιας εποχής δεινών και πνευματικού σκοταδισμού. Αυτή είναι

μάλλον μια σχηματική παρουσίαση της ιστορικής αλήθειας. Οι λίγοι λόγιοι που έφυγαν στη Δύση δεν μπορούν να θεωρηθούν σαν καθοριστικής σημασίας, για την καθυστέρηση των μαζών στα χρόνια του οθωμανικού ζυγού. Τα αίτια είναι βαθύτερα. Η όξυνση των εσωτερικών αντιθέσεων, οι αστάθειες και ο πολιτικός κατακερματισμός, η κατάλυση διαφορών επαρχιών της Αυτοκρατορίας, μεταξύ των οποίων η πτώση της Θεσσαλονίκης, που έκρινε πλέον την τύχη του Βυζαντίου, η όξυνση της πολιτικής και κοινωνικής πόλωσης, οι πολύχρονες διενέξεις, γύρω από τα εκκλησιαστικά ζητήματα και τέλος η αποσάθρωση του φεουδαρχικού τρόπου παραγωγής, που ήταν και ο καταλυτικός παράγων της όλης κρίσης, έκριναν την τύχη του Βυζαντίου. Όπως γράφει και ο ιστορικός Γιάννης Καράς: Σπανίζουν οι λόγιοι, ενώ παράλληλα χάνεται και το ακροατήριο. Χάνεται σιγά - σιγά ο πομπός, αλλά και ο δέκτης.

Επίσης επικρατεί η αντίληψη ότι οι Τούρκοι εναντιώθηκαν στα γράμματα και απαγόρευαν την διδασκαλία τους. Αυτό είναι τελείως αβάσιμο. Ο τούρκος δυνάστης δεν ανακατέθηκε ποτέ στα προβλήματα της παιδείας, τουλάχιστον άμεσα. Ο Μωάμεθ ο Β' κατάλαβε σωστά την πολιτική κατάσταση της εποχής του και θέλησε να υψώσει αδιαπέραστο τείχος, μεταξύ των κατακτημένων χωρών και της Καθολικής Δυτικής Ευρώπης, για ευνοήτους λόγους. Έτσι για τον Μωάμεθ τον Β' η καλλιέργεια της Ελληνικής παράδοσης των ελληνικών γραμμάτων και της ορθοδοξίας, αποτελούσαν την διαχωριστική γραμμή, εναντίον του καθολικισμού και των νέων ιδεών στην Ευρώπη. Δεν είναι τυχαίο λοιπόν, που την επόμενη κιόλας της άλωσης, διόριζε πατριάρχη τον ανθενωτικό Γενάδιο, φανατικό αντίπαλο της δυτικής - καθολικής εκκλησίας, τον οποίο έχρισε με αίγλη και δικαιώματα, που μόνο ο Βυζαντινός αυτοκράτορας είχε. Οι επίσκοποι και ο καλύτερος κλήρος, είχαν τεράστια δικαιώματα, ιδιαίτερα στην παιδεία. Μάλιστα, εάν κάποιος λαϊκός δάσκαλος, για διαφόρους λόγους, κυνηγιόταν από τους τούρκους ντυνόταν παπάς και διδασκε ελεύθερα. Από εδώ βγαίνει και ο μύθος για το κρυφό σχολείο, το οποίο δεν υπήρξε ποτέ.

Την πνευματική ηγεσία του υποδούλου έθνους την είχε το πατριαρχείο. Οσοδήποτε λίγο μετά την άλωση ο πατριαρχικός

θρόνος γίνεται αντικείμενο εξαγοράς. Το 1470 ο Συμεών Τραπεζούντος, δίδει 1.000 χρυσά φλουριά, στο Σουλτάνο για να γίνει αυτός πατριάρχης. Ο Ιερεμίας ο Τρανός το 1572 δίδει 2.000 για να γίνει πατριάρχης και ο Παχωμιος ο Β' εξαγοράζει με 12.000 φλουριά το θρόνο από τον οποίο εκδιώχνεται από τον Τιμόθεο τον Α', που πλήρωσε 100.000 χρυσά φλουριά. Έτσι από το 1460 μέχρι το 1821 ανεδοκατεβαίνουν στον πατριαρχικό θρόνο 140 πατριάρχες, δηλ. κάθε 2,5 χρόνια, έχουμε αλλαγή πατριάρχων. Οσ-τόσο πρέπει να σημειωθεί ότι μεταξύ των πατριαρχών, δρέθηκαν και μερικά φωτεινά και ηρωικά πνεύματα, όπως ο Λουκα-ρης, ο Ιερεμίας ο Γ', ο Καλλίνικος ο Γ', ο Διονύσιος, που πάλαψαν με την βαθιά τους μόρφωση και την πίστη τους στην πατρίδα και στον υπόδουλο λαό, για την μόρφωση και προκοπή του ελληνικού έθνους και που πλήρωσαν με την ζωή τους, την πίστη τους, στα ιδανικά τους.

Γενικά μπορούμε να πούμε ότι, ενώ ο ανώτερος κλήρος, ταύτησε τα συμφέροντά του, με αυτά του Σουλτάνου, ο κατώτερος κλήρος εξ αντικειμένου και λόγω της θέσώς του, έπαιξε προορευτικό ρόλο στη διατήρηση και διάδοση των ο-λίγων γραμμάτων και της ελληνικής γλώσσας.

Για την μόρφωση των ελληνοπαίδων χρησιμοποιήθηκαν τα πινακίδια η Οκτω-ηχος (το κατ' εξοχήν βιβλίο της τουρ-κοκρατίας) το ψαλτήρι, ο Απόστολος και τα Μηναία απ' όπου οι νέοι απο-στηθίζαν μερικές μόνο παραγράφους με σκοπό την δημιουργία ανθρώπων, που να μπορούν να συλλαβίζουν μερικά γράμμα-τα, να διαβάζουν τον Απόστολο από τον αμβώνα της εκκλησίας και να κρατούν πρόχειρους λογαριασμούς.

Ταυτόχρονα η φυσική σκέψη στα χρό-νια του οθωμανικού ζυγού, συνδέεται με τη φιλοσοφία του Αριστοτέλη είναι δηλ. μια φυσική φιλοσοφία δίχως δική της υπόσταση και ολοκλήρωση. Εν τω μετα-ξύ στην Ευρώπη συντελούνται επαναστά-σεις στο χώρο των επιστημών και της φυσικής ιδιαίτερα. Οι μεγάλες ανακαλύ-ψεις των Μαγγελανού, Βάσκου, ντε Γκα-μα, Μάρκο Πόλο και στη φυσική μηχανι-κή του Κοπερνίκου, του Τυχο Μπραχέ, του Γιοχαν Κεπλερ, του Γαλιλαίου και του Νευτών, θέτουν την σφραγίδα τους τόσο στην εξέλιξη των ιδεών, όσο και στην οικονομία, εμπόριο και αναπτυσσό-μενη βιομηχανία. Στην υπόδουλη Ελλάδα με δυσκολία, φτάνουν τα νέα των ανα-καλύψεων στη φυσική και όταν φτάνουν είναι δύσκολο να διδασθούν και διαδο-θούν, διότι πρώτον δεν υπάρχουν λόγιοι,

εκτός ελαχίστων, και δεύτερον το βιβλίο είναι χειρόγραφο και ως εκ τούτου πα-νάκριβο και δύσκολο. Η κατάσταση αυ-τή αλλάζει όταν εμφανίζεται το έντυπο βι-βλίο, και αρχίζει να παρατηρείται μια μεγαλύτερη κίνηση και το οποίο μπαί-νει στο κύκλωμα της παιδείας. Όμως τούτα τα βιβλία της φυσικής, είναι για τους νέους και αρχάριους, περιέχουν λί-γες γνώσεις για την φυσική, όντας πε-ρισσότερο εκλαικευτικά, παρά αυστηρώς επιστημονικά. Οσ-τόσο αυτό αποτελεί μια καλή αρχή για τους φιλομαθείς νέους του υπόδουλου έθνους. Ο Νίκος Δαρβα-ρης, έγραψε ένα βιβλίο φυσικής, στα 1812 πολύ ενδεικτικό των τάσεων της φυσικής εκείνης της εποχής: γράφει λοι-πόν: «Η φυσική είναι και εις την υγιεί-αν ημών ωφελιμώτατη, διότι αυτή μας κάμνει να γνωρίσωμεν την φυσικήν των πραγμάτων και μας δεικνύει πως εμπο-ρούμεν να διατηρώμεν την υγείαν ημών και να προφυλαττώμεθα από τας αρρώ-στιας... Αφίνω δε να λέγω πολλὰς άλ-λας ωφέλειαις τας οποίας προξενεί αυτή η επωφελής επιστήμη, εις ημαί ότι πλουτίζει τον νούν με πολλὰς ιδέας, κο-σμεῖ την διάνοιαν με χρήσιμους ειδήσεις και μεταδίδει εις ημὰς την γνώσιν των ιδιοτήτων και ενεργειών των σωμάτων η οποία μας είναι τόσο αναγκαία εις ό-λας τας χρείας και αναπαύσεις της ζω-ής και εις την αποφυγήν πολλών κινδύ-νων. Η φυσική λοιπόν διδάσκει καθὼς πας τις βλέπει τερπνοτάτα και ωφελι-μώτατα, δια τούτο πρέπει ἕκαστος νέ-ος να κοπιᾷ εἰς αὐτὴν τὴν αναγκαίαν ἐπιστήμην, να προκόψῃ δια να μὴ τυ-φλωτῇ εἰς τὰ φαινόμενα τῆς φύσεως και να μὴ ονειρεῖται θάυματα ὑπ' α-γνοίας, ὅπου δεν εἶναι μῆτε να φοβῇται φαντάσματα τὰ ὁποῖα ὑπάρχουσι μόνο εἰς τὴν κενὴν κεφαλὴν».

Από τα βιβλία της Φυσικής που γρά-φονται τα τελευταία προεπαναστατικά χρόνια, γίνεται μια προσπάθεια να ε-ισαχθούν στην ελληνική σκέψη και να ε-ξηγηθούν για πρώτη φορά μια σειρά ε-πιστημονικοί όροι της φυσικής, όπως Μη-χανική - Στατιστική, Ηλεκτρισμός, Θερ-μότης, Οπτική, Υδροστατική κ.ά. Το 1766/7 έχουμε την έκδοση του διτομου έργου «Εισαγωγή Φυσική» του Νικηφό-ρου Θεοτόκη που αποτέλεσε αναμφίβολα σταθμό στην εξέλιξη της φυσικής σκέ-ψης στον Ελληνικό χώρο. Είναι το πρώ-το ολοκληρωμένο και από κάθε άποψη εκσυγχρονισμένο έργο γραμμένο για αν-θρώπους με αρκετή προσπάθεια και γνώ-σεις που να μπορούν να καταλάβουν το πλήθος των μαθηματικών πράξεων και εννοιών. Επίσης στην Ηγεμονική Ακαδη-

μία του Βουκουρεστίου ο Μανασσής Η-λιάδης πραγματοποιεί δημόσια πειράμα-τα με την μηχανή RAMSDEN, για την παραγωγή ηλεκτρισμού, ενώ στη Σμύρνη η σκληρότερη τιμωρία μαθητή από το Γυμνάσιο του Κούμα ήταν ο αποκλεισ-μός από το μάθημα φυσικής του Σαβ-δάτου. Για το μάθημα αυτό ο ίδιος ο Κούμας γράφει στον πρόλογο της φυσι-κής του. «Όχι μόνον των παιδιών η προ-θυμία είναι τοιαύτη ν' ακούωσι τας της Φυσικής Αληθείας, αλλά και πολλοί με-γάλοι την ηλικίαν και γεροντες ήδη συν-τρέχουσι με ζήλον διακαή εις του το Σαβ-δατον μάθημα. Πολλοί εμπορων γραμμα-τείς, πολλοί τεχνῆται, μ' όλον ότι αμέ-τοχοι από πάσαν ἄλλην ἐπιστημονικὴν γνῶσιν, συρρέουσι και ἐνώνονται μετὰ των παιδιῶν και γίνονται συνακροᾶται των ὥστε πολλάκις το ακροατήριον στε-νοχωρεῖται ἀπὸ των συναθροισομενων πληθων. Εξαπλύνεται λοιπὸν και εις πολ-λὸ μέρος των ἀνδρῶν τῆς πόλεως ταύ-της η εκ των φυσικῶν γνωστῶν ἐξηγησε-ως ὠφέλεια διότι δεν ἤθελαν ἄσμενοι α-φίνειν τὰ ἔργα των και τρέχειν εις το γυμνάσιον, εἴαν δεν ἐκαρπούτο καμμίαν ὠρέλειαν ἀπὸ τὰ διδασκόμενα».

Σιγά - σιγά τα τηλεσκόπια, όπως και τα άλλα εργαλεία της φυσικής, δεν απο-τελούν σατανικά έργα, αλλά εργαλεία στα χέρια του ανθρώπου για την διεί-σδυση στην απεραιτοσύνη του υλικού κῶ-σμου. «Μεγαλύνουν τας ιδέας μας ἐπὶ τῆς ἀπειρότητος του παντός».

Την προσπάθεια για την διερεύνηση της φύσης, εκφράζουν οι διάφορες ἀρε-κτά πρωτότυπες για τον Ελληνικό χώρο, θεωρίες που διατυπώνονται από λόγιους που έρχονται σ' επαφή με την Ευρωπαϊ-κή σκέψη. Εμφανίζονται νέοι λόγιοι επι-στήμονες, γεμάτοι πάθος για την φυσι-κή, όπως ο Βενιαμίν, ο Λέσβιος, Θεόφι-λος Καιρης, ο Μοισιοδακας, που όχι μό-νο γράφουν βιβλία και προσπαθούν με κάθε τρόπο να διαδώσουν την επιστήμη της Φυσικής, αλλά και διατυπώνουν θε-ωρίες, απλοϊκές δέβαια με τα σημερι-νά δεδομένα, για να ερμηνεύσουν την κί-νηση των σωμάτων και των πλανητών.

Το ίδιο αυτό νεωτεριστικό πνεύμα εκ-φράζει και η αντίληψη που με διάφορα μέσα επιχειρεί να διερευνήσει το εξωγη-νινο διάστημα και να δώσει μια απάντηση στο αν υπάρχουν εξωγήινοι πολιτισμοί σ' άλλα αστέρια του Σύμπαντος. Η δια-τύπωση του Ρήγα ότι το κάθε ένα από τα αστέρια του ηλιακού μας συστήμα-τος «είναι ένας ήλιος ο οποίος ίσως φω-τίσῃ τῶσους πλανήτες, ὅσους ο ἡλῖος μας», καθὼς και η διαβεβαίωσή του ότι δεν αποκλείεται να υπάρχουν ἀνθρώπι-

νες υπάρξεις σ' άλλους πλανήτες, προκαλεί εντύπωση, αλλά και θαυμασμό για την διορατική σκέψη του μεγάλου επαναστάτη. Επίσης ο Μοισιοδόκας γράφει: «Αυτά τα αυτόφωτα, τα σμικρότατα άστρα, τα οποία μόλις σοι φαίνονται από της Γης ως σημεία αμερη, ως σημεία Μαθηματικά, είναι σώματα υπερμεγέθη, πάντα κέντρα πλανητικά τα οποία μήτε ο λόγος, μήτε η θρησκεία, μήτε η σοφία, μήτε η δύναμις, μήτε η αγαθότης του Θεού κωλύει ποσώς ότι είναι κατοικήτα, έκανστον δηλονότι υπό κατοίκων ετεροειδών». Και ο Θεόφιλος Καίρης γράφει: «Το ότι τα ουράνια σώματα κατοικούνται, τούτο είναι αληθέστατον». Ο Δαρβαρις δεν αποκλείει να «ήναι άπειροι κόσμοι εις το άπείραντον διάστημα του παντος, οι οποίοι κατοικούνται, καθώς η ημετέρα γη, υπολογικών πλασμάτων», ενώ ο Παναγιώτης Κοδρίκας αναφερόμενος στην πρόδραση του Γάλλου Φοντενέλ ότι οι άνθρωποι «θέλουν υπαγή καμμιαν ημέρα και έως της σελήνης» σημειώνει πως «μπορεί κανείς ευλόγως να υποθέση τον Φοντενέλ προφήτην όλέωντάς των εις τον καθ' ημάς αιώνα πρόδο των αεροναυτών». Και αυτά όλα το 1794. Την ίδια ιδέα της οικησης των Πλανητών θα την συνανήσουμε και στην Φυσική του Βενιαμίν του Λεσβίου.

Ο Ελληνισμός της τουρκοκρατίας μνησθηκε στο επιστημονικό πνεύμα της επιστημονικής έρευνας και γνώστης, όχι μόνο από τα κείμενα που με διαφορους τρόπους ερχοταν από τη Δύση, όσο και από την μελέτη των Αριστοτελικών κειμένων. Ο Κοπερνίκος, ο Γαλιλαίος, ο Φραγκλίνος, ο Ράμπερ, ο Κπλερ, αρχίζουν να γίνονται γνωστοί και στον Ελληνικό χώρο. Και το όνομα του Νευτωνα, του μεγάλου Νεύτωνα, του μεγάλου ερευνητή της φύσης κυκλοφορεί πλατιά στα στρώματα των προοδευτικών λογίων της εποχής και για ορισμένους μάλιστα λόγιους επισκιάζει και αυτό ακόμη το όνομα του Αριστοτέλη. Στην «Προθεωρία της Φυσικής ακροάσεως» του Αριστοτέλη που εξέδωσε το 1779 ο Χρυσανθος αναφέρεται πλατιά στον Νεύτωνα, που όπως γράφει βρίσκεται πλησιέστερα στην αλήθεια από τον Αριστοτέλη και παρουσιάζει, όπως και ο Νικηφόρος Θεοτόκης, ο Κων)νος Κούμας, ο Κων)νος Βαρδαλάχος κι άλλοι, τους νόμους του μεγάλου σοφού, που πρέπει να σέβεται και να εφαρμόζει όποιος πραγματικά θέλει να σινηνέυσει τα μυστικά της φύσης, ενώ ο Μοισιοδόκας θεωρεί τον μεγάλο Νεύτωνα ασυγκρίτως ανώτερο όλων των μέχρι τότε στοχαστων αρχαίων και νεωτέρων. Η θεωρία του Νεύτωνα γράφει ο Πανα-

γιώτης Κοδρίκας «ως γλυκύτατον φως διέρηξε το σκοτεινόν της αγνοιας παραπετασμα, ευχαριστεί τον νουν, πείθει το πνεύμα, ευφραίνει την ψυχήν, και οικουθεν ως απλουστατη απλής τοις πασι γίνεται παραδεχτη, και ούτω με ακραν ευκολιαν και απλότητα εξηγείται το δικαί και πως κυκλοφορεί η Γη και οι λοιποί δορυφόροι περί τους ιδιους πλανήτας των και συν αυτοις περιστρέφονται κι εκείνοι περί τον 'Ηλιον ως προς γενικόν κέντρον τον καθ' ημάς πλανητικού συστήματος».

Επίσης δια μέσου της φυσικής γίνεται μια μεγάλη προσπάθεια να κτυπηθή η δεισιδαιμονία και να ξεσκεπαστούν και καταδικαστούν από την κοινή γνώμη οι υποστηρικτές της. Ο μεγαλύτερος λόγιος της εποχής, ο Αδαμάντιος Κοραής ο ευρωπαίος αυτός στοχαστής και αμείλικτος πολέμιος του σκοταδισμού και του στείρου παραδοσιακού πνεύματος, γράφει από το Παρίσι αναφερόμενος στους «σαρδανάπαλους θεράποντες του πατριαρχείου και στους αγραμμάτους καλόγερους» ότι «δεν θέλουν να χάσουν των ανοήτων τα αργύρια και γι αυτό δεν τους συμφέρει να ελευθερώσουν από την απάτη τον κοινό λαό του οποίου η μωρία τους πλουτίζει». Και ο Δημ. Δαρβαρις γράφει. «Η φυσική μας διδάσκει αληθείας των οποίων η γνώσις μας κάμνει πάντοτε τελειότερους και μας προφυλάτει από μωρας προληψεις και από δλαβεράς δεισιδαιμονίας».

Την καταπολέμηση της δεισιδαιμονίας, την αλλαγή του πνεύματος από τα σεδμά της καθυστέρησης και του σκοταδισμού, στοχεύει και η Φυσική του Ρήγα Φερραίου (1790). Ο Ρήγας αν και δεν είναι ειδικός στις φυσικές επιστήμες εν τούτοις θεωρεί την φυσική μέσο για την αφύπνιση των μαζων. Στηριγμένος σε διάφορα επιστημονικά συγγράμματα συγχρονων του, Γάλλων και Γερμανών επιστημόνων, ο Ρήγας ερμεινεύει μια σειρά φαινόμενα της φυσικής με σαφήνεια για να καταλάβουν όλοι και να αποκτήσουν όπως ο ίδιος γράφει, «μια παραμικρή ιδέα της ακατάληπτου φυσικής». Να δείξει ταυτόχρονα το δρόμο της ελευθεροσύνης: «Όποιοι συλλογάζονται ελεύθερα, συλλογάζονται σωστά».

Καθ' όλη την διάρκεια του οθωμανικού ζυγού η μελέτη και η ανάπτυξη της Φυσικής επιστήμης καθορίστηκε από έναν καθαρά πρακτικό χαρακτήρα για την εξυπηρέτηση των συγκεκριμένων αναγκών της καθημερινής ζωής. Έτσι παρ' όλη την φιλότιμη προσπάθεια πολλών ανθρώπων του πνεύματος της εποχής εκείνης, όπως του Βενιαμίν, του Λεσβί-

ου, του Κοραή, του Ρήγα Φερραίου, του Δαρβαρη, Θεοτόκη κ.ά., η φυσική παραμένει πρακτική επιστήμη με απλοϊκή μορφή και πολλές φορές αβθαίρετα συμπεράσματα κάνοντας δύσκολη την δομική της επεξεργασία σαν επιστήμη αυτοδύναμη μακριά από τις επιρροές της φυσιολογίας, αριστοτελικής φιλοσοφίας ακόμα και δεισιδαιμονίας.

Η μελέτη της Φυσικής καθώς και των Μαθηματικών της Χημείας ως και των άλλων επιστημων δρίσκονται στο επίκεντρο ενός νέου πνευματικού προβληματισμού, που ξεκίνησε από τις μεγάλες ανακαλύψεις και επιρρέασε την επιστημονική επανάσταση του 18ου αιώνα, στην ραγδαία δηλ. ανάπτυξη της τεχνολογίας και των μηχανών στην Ευρώπη.

Στην Ελλάδα της τουρκοκρατίας οι λόγιοι που θεράπευαν τις επιστήμες και τα γράμματα, προσπάθησαν όσο μπόρεσαν να φέρουν τον υπόδουλο λαό σ' επαφή με την ορθολογική σκέψη και να δημιουργήσουν μια νέα αντίληψη για την ζωή, να δώσουν ελπίδα και πίστη στον υπόδουλο ελληνισμό για την αποτύναξη του τουρκικού ζυγού. Ο τέτοιος χαρακτήρας λοιπόν της σκέψης είχε ένα βαθύ κοινωνικό περιεχόμενο που οι ιδέες της Γαλλικής Επανάστασης του έδωσαν ένα καθαρά δημοκρατικό χαρακτήρα, και αποτέλειαν του άξονα της ιδεολογίας των πνευματικών ανθρώπων του '21, δρίσκοντας ισχυρή απήχηση στα πλατιά στρώματα του καταδυναστευμένου λαού, αναφετερουγίζοντας τις δυνάμεις του για την απελευθέρωση της Πατρίδας μας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Βακαλόπουλος Απ.: Ιστορία του Νέου Ελληνισμού. Θεσ/νίκη 1968.
 BERNAL JOHN: SCIENCE IN HISTORY. LONDON.
 Ζακυνθινός Διον.: Η τουρκοκρατία. Εισαγωγή εις την Νεωτέραν ιστορίαν του Ελληνισμού. Αθήναι 1967.
 Ηλίου Φίλιππος: Σημειώσεις για τα τραβήγματα των Ελληνικών βιβλίων του 16ου αιώνα «Ελληνικά» 1975.
 Κορδάτος Γιάννης: Η κοινωνική σημασία της ελληνικής Επανάστασεως.
 Καρας Γιάννης: Οι φυσικές - θετικές επιστήμες στον Ελληνικό 15ον αιώνα CTUTENBERG Αθήνα 1977.
 Καρας Γιάννης: Οι φυσικές επιστήμες στην περίοδο της τουρκοκρατίας. Θεμέλια των επιστημών CTUTENBERG.
 Κυριαζόπουλος Σπ.: Η παρουσία της φυσικής επιστήμης Αθήνα 1963.

(Συνέχεια στη σελίδα 130)

ΣΧΟΛΕΙΟ ΚΑΙ ΓΟΝΕΙΣ (παρέμβαση σ' ένα διάλογο)

ΠΡΟΛΟΓΙΚΑ

Οι γραμμές που ακολουθούν αποτελούν καταγραφή των απόψεων που ακούστηκαν σε παρέμβαση που έγινε στην εκδήλωση (ομιλία - συζήτηση) που οργάνωσε η ΝΕΛΕ Ημαθίας με θέμα τις σχέσεις Σχολείου και γονιών, στη Στέγη Γραμμάτων και Τεχνών του Δήμου Βέροιας.

Η συμμετοχή των γονέων στην εκδήλωση, βέβαια, οδηγεί στο συμπέρασμα ότι ο νεο-βερσιώτης (γονιός ή μαθητής) δεν ενδιαφέρεται για θέματα τόσο γενικότερης παιδείας, όσο και ειδικότερα εκπαίδευσης των νεανθρώπων. Από 4000 προσκαλεσμένους γονείς, αναφέρθηκε, παρακολούθησαν μόνο 200.

Φυσικά δεν θα διαζόμεσταν να συμπεράνουμε για την αδιαφορία του νεοβερσιώτη γύρω από την εκπαίδευση των νέων από μία και μόνο εκδήλωση, όμως ανάλογη είναι και η συμμετοχή του και σε κάθε άλλη εκδήλωση, με θέματα εκπαίδευσης ενημέρωσης για δρόμους που ανοίγονται στους νέους σήμερα κλπ.

Θα πρέπει στο σημείο αυτό να αναφέρουμε πως καθόλου ίδια δεν είναι η συμπεριφορά για ανάλογα θέματα, στη γειτονική Νάουσα ή σε χωριά της περιοχής μας, όπου ίσως η αλλοτρίωση εν προχώρησε ή δεν είναι εμφανής ακόμη.

Όμως την ίδια απάθεια για θέματα εκπαίδευσης δεν την δείχνει μόνο ο απλός νεοβερσιώτης, αλλά και αυτό θα πρέπει να το δούμε, και ο Τύπος του Τόπου μας που σίγουρα (θέλει να λέει) πως προσπαθεί να προσανατολίσει.

Όχι πως αυτό αποτελεί δικαιολογία για τον απλό νεοβερσιώτη, όμως και από τον τοπικό τύπο σπάνιες είναι οι προσεγγίσεις τέτοιων θεμάτων όπως σπάνια αν όχι παντελώς είναι η παρουσία του σε εκδηλώσεις όπως η αναφερόμενη.

Αφού λοιπόν τα θέματα εκπαίδευσης των νέων ανθρώπων δεν φαίνεται να ακουμπούν τους νεο-βερσιώτες το πιο πιθανό είναι να μην ενδιαφέρουν και οι παρακάτω απόψεις.

Όμως η καταγραφή τους γίνεται σαν παρέμβαση στον διάλογο που η ΝΕΛΕ ανέφερε πως ξεκίνησε για το θέμα, (αξιόλογη προσπά-

Του

κ. Λ. Ζώκου

θεια), ευελπιστώντας πως θα συνφέρει λιθράκι στην διαμόρφωση άποψης. Έστω και αν προέρχεται από κάποιο μέλος της Βερσιώτικης κοινωνίας και όχι από προσκεκλημένο εκτός Βέροιας κοινωνιολόγο ή παιδαγωγό.

Η πολυπλοκότητα

του αντικειμένου

Οι έννοιες που φαίνεται ότι μπλέκονται στο θέμα όπως στον τίτλο τουλάχιστον παρουσιάζονται είναι: Σχολείο, γονείς, εκπαιδευτικοί - μαθητές, καθώς επίσης και οι σχέσεις που συνδέουν ουσιαστικά ή τυπικά τα μέρη μεταξύ τους.

Στην πραγματικότητα τα μέρη αυτά διαποτίζουν οι έννοιες αγωγή, παιδεία εκπαίδευση, κοινωνικοποίηση κ.ά.

Και όλο αυτό το πλέγμα των εννοιών ενεργοποιείται μέσα σ' ένα κοινωνικό σχηματισμό όπου επικρατεί ένας τρόπος παραγωγής και όπου (μπορεί να υποστηριχθεί πως) η παραγωγική διαδικασία θάζει σε κίνηση τις παραγωγικές δυνάμεις που υπάρχουν μέσα πάντα στο πλαίσιο ορισμένων σχέσεων παραγωγής.

Όλα δε αυτά «υπό το κράτος» των σχέσεων παραγωγής που υπάρχουν και με την βασική επιδίωξη

της ΔΙΑΙΩΝΙΣΗΣ — ΑΝΑΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΤΟΥΣ.

Μια τέτοια προσέγγιση (που δεν μπορούμε να πούμε πως έγινε στην ομιλία συζήτηση στη Στέγη, ούτε από την κοινωνιολόγο που προσκλήθηκε, αν και το περιμέναμε), είναι, όπως αρχίζει να φαίνεται, αρκετά περίπλοκη αν και σαφέστατα χρήσιμη για να πλευρίσουμε σ' ένα τόσο σοβαρό ζήτημα σε βάθος και σε πλάτος. ΑΠΟΦΕΥΓΟΝΤΑΣ τόσο τη ΣΥΝΘΗΜΑΤΟΛΟΓΙΑ όσο και τον ΤΕΧΝΟΚΡΑΤΙΣΜΟ.

Το περίπλοκο αυτό μας οδηγεί να αποφεύγουμε μια τέτοια προσέγγιση - προς το παρόν τουλάχιστον - και να προσπαθήσουμε να δούμε πιο απλά το θέμα αν και η απλούστευση (όπως κάθε απλούστευση) δημιουργεί κενά, ερωτηματικά και άλλα προβλήματα στις διερευνήσεις.

Μια τέτοια απλή προσέγγιση, θα ξεκινήσει με απλή αναφορά σε ορισμένες έννοιες, αφήνοντας τις άλλες να διαπερνούν τις πρώτες χωρίς όμως περισσότερες αναφορές ή λεπτομερέστερες προσεγγίσεις.

Θα προχωρήσει στη σημερινή εικόνα του αντικειμένου θα δει «για λίγο» τις σχέσεις γονιών σχολείου και θα οδηγηθεί σε μια θέση για τις σχέσεις αυτές.

ΑΝΑΦΟΡΑ ΣΤΑ ΜΕΡΗ

α. Το Σχολείο

Θα μπορούσε να καθοριστεί σαν ο κυρίαρχος θεσμός κοινωνικοποίησης των νεανθρώπων σήμερα. Η εξέλιξή του, συμβαδίζει με την οργάνωση και εξέλιξη του ΚΡΑΤΟΥΣ, του οποίου και αποτελεί ιδεολογικό μηχανισμό αναπαραγωγής των όρων της παραγωγής.

Μέσα στην χωρική και χρονική αυτή λειτουργία συντελείται «η δράση που κατευθύνεται από τις γενιές των ενηλίκων προς τους νέους και αποσκοπεί στο να προκαλέσει και να

αναπτύξει στο παιδί εκείνες τις φυσικές, διανοητικές και ηθικές ικανότητες και στάσεις ΠΟΥ ΑΝΑΜΕΝΟΥΝ από αυτό και η κοινωνία στο σύνολο και το ιδιαίτερο εκείνο περιβάλλον για το οποίο ΠΡΟΟΡΙΖΕΤΑΙ.

Από την παραπάνω προσέγγιση του ΝΤΥΡΚΕΜ γίνεται φανερό πως στο σχολείο το πρωταρχικό ΜΕΛΗΜΑ είναι η ΑΓΩΓΗ (δια - ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΑ σύμφωνα με τους ισχύοντες κανόνες συμπεριφοράς) και όχι η ΠΑΙΔΕΙΑ ή η ΜΟΡΦΩΣΗ των νεανθρώπων.

Και σαφώς, θα πρέπει να γίνει φανερό η διαφορά μεταξύ: ΠΑΙΔΕΙΑΣ ή ΜΟΡΦΩΣΗΣ των νεανθρώπων όπου μεταδίδονται αξιολογικές γνώσεις και όχι προσωπικές γνώσεις προκαταλήψεις ή δόγματα, με αδιαμφισβήτητη κριτήρια (γνωσιολογικά και αξιολογικά) που καθορίζουν την χρήση τους και ΑΓΩΓΗΣ των νεανθρώπων, με την οποία επιχειρείται η διαμόρφωση του χαρακτήρα σύμφωνα με τις αξίες που επικρατούν και τους κανόνες συμπεριφοράς, και ξέρουμε πόσο αυτές μεταβάλλονται ανάλογα με τους κυρίαρχους όρους παραγωγής της κοινωνίας.

6. Παιδαγωγός - μαθητής

Αχώριστο ζευγάρι στο κοινωνικό γεγονός της παιδευτικής πράξης. Συνεργάτες μιας πορείας εξελικτικής που ΔΕΝ ΕΙΝΑΙ δύο όντα, αλλά δύο λειτουργίες και οι μεταξύ τους σχέσεις.

Το παιδί - μαθητής μιά κατάσταση ανάμεσα στο «δυναμει και ενεργεία» πιά απλά στην ακατέργαστη ύλη και στην κατεργασμένη ύλη, (πρέπει να) λειτουργεί με ΣΥΝΕΙΔΗΤΗ ΘΕΛΗΣΗ και μετασχηματίζεται κάτω από την ΚΑΘΟΔΗΓΗΣΗ του ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΥ.

Ο παιδαγωγός διώνοντας το κοινωνικό γίγνεσθαι (ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ) οδηγεί το νέο μαθητή στη συνειδητοποίηση των ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΩΝ

ΣΧΕΣΕΩΝ, (ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ) γίνεται διατήρας από όπου το παιδί - μαθητής θα τιναχθεί και θα υπερβεί «εαυτόν» οδηγώντας και την κοινωνία σε υψηλότερα επίπεδα οργάνωσης και λειτουργίας.

Το παιδί - μαθητής πρέπει να ζήσει στο σχολείο την παιδική του ζωή, με όλο τον πλούτο και τη αυθορμησία και ο παιδαγωγός στο σχολείο πρέπει να αναζητεί το παιδί.

Όλες αυτές οι λειτουργίες (ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ) γίνονται πάντα στο πλαίσιο της ΟΜΑΔΑΣ, γιατί το παιδί δεν μπορεί να νοηθεί σαν ον που ζει μέσα σε φοβερή μοναξιά χρησιμοποιώντας μόνο τις εσωτερικές του δυνάμεις.

Από πολλά χρόνια πριν ο Πιαζέ παρατήρησε ότι το παιδί καταλάβαινε συχνά τις αδέξιες και απλοϊκές εξηγήσεις ενός από τους συντρόφους του, ενώ παρέμεινε «κλειστό», σχεδόν απελπιστικά, στις σαφείς απλοποιημένες και λογικές εξηγήσεις του ενήλικου.

γ. Οι γονείς

Θεμελιανά μέρη της πρώτης κοινωνικής ομάδας της ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ στην οποία ο νεάνθρωπος οφείλει την προέλευσή του και για τα δικά μας κοινωνικοπολιτιστικά δεδομένα τη πρώτη φυσική παιδαγωγική Κοινότητα. Επειδή η οικογένεια δεν (ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ) αποτελεί μόνο βιολογική κοινότητα, αλλά και βιολογική, όπου γεννιούνται και εμβρυάζονται όλες οι ανθρώπινες σχέσεις και οι πολιτιστικές αξίες οι γονείς (ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ) αποτελούν συστατικούς παράγοντες επίδρασης και επήρσεως στους νεανθρώπους.

Και μάλιστα υπάρχει μια πλεονεκτικότητα σε σχέση με άλλους παράγοντες επίδρασης στους νεανθρώπους εξ αιτίας: των φυσικών και ψυχικών δεσμών παιδιών και γονιών, βιολογικών, οικονομικών και συναισθηματικών εξαρτήσεων των νέων από τους γονείς, καθώς επίσης και της ΜΕΓΑΛΗΣ χρονικής

διάρκειας επίδρασης που (ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ) διαθέτουν οι γονείς για τους νεανθρώπους.

Η πρώτη προσπάθεια κοινωνικοποίησης των νέων ξεκινά κοντά τους αν και στηρίζεται σε εμπειρίες συμμετοχής στην λειτουργία της οικογένειας και όχι στην προγραμματισμένη και μεθοδευμένη προσέγγιση.

Κυρίαρχες οι στενές σχέσεις γονιών και νέων στην διαμόρφωση των τελευταίων, και γνωστές (από έρευνες) οι επιπτώσεις (με συμπτώματα παθολογικής συμπεριφοράς), που παρουσιάζονται στις αρρυθμίες των σχέσεων αυτών.

Από την άλλη μεριά οι γονείς διώνουν την κοινωνική πραγματικότητα σαν μέρη της υπόλοιπης κοινωνίας δεμένοι και αυτοί στο χορό των κοινωνικών διεργασιών.

Γίνονται φορείς της κυρίαρχης αντίληψης που προωθείται από τις κυρίαρχες κοινωνικές δυνάμεις, αλλά ταυτόχρονα (ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ) βρίσκονται σε εκείνο το επίπεδο νοητικής οργάνωσης που επιτρέπει την σύλληψη της υπέρβασης ή της συντήρησης του κοινωνικού στάτους το οποίο διώνουν.

Συμμετέχοντας λοιπόν σε δυο ταυτόχρονα διεργασίες γίνονται ιμάντες μεταφοράς, με τη βοήθεια των οποίων οι δύο παραπάνω διεργασίες συμπλέκονται και διαπερνούν δυναμικά η μία στην άλλη.

Γίνεται φανερό λοιπόν πως αφού η κοινωνία χαρακτηρίζεται από κινητικότητα η επίδραση των γονιών ιστορικά δεν χαρακτηρίζεται από στατικότητα, αλλά από μία διαρκή μεταβολή.

Μερικές παρατηρήσεις για το ΣΗΜΕΡΑ

(α.) Το σχολείο σήμερα ΔΕΝ παρέχει μόρφωση ή ΠΑΙΔΕΙΑ, αλλά ΑΓΩΓΗ και αυτό φαίνεται και από το ΕΛΛΗΝΙΚΟ σύνταγμα Άρθρο 16 παρ. 2 σύμφωνα με το οποίο η εκπαίδευση των νεανθρώπων, θα

σική υποχρέωση του Κράτους, «έχει ως σκοπό την ηθική πνευματική και φυσική ΑΓΩΓΗ των Ελλήνων...».

Εκείνο λοιπόν που θα πρέπει να τονιστεί είναι ότι η έννοια «Σχολείο» σήμερα είναι ΑΛΛΟΤΡΙΩΜΕΝΗ σε σχέση με αυτή ΟΠΟΥ κύριος σκοπός θα ήταν η παροχή ΜΟΡΦΩΣΗΣ ή ΠΑΙΔΕΙΑΣ στους νεανθρώπους.

Και τέτοια αλλοτριωμένη λειτουργία διαμορφώνει καταστάσεις που χαρακτηρίζεται από ΟΜΟΙΟΜΟΡΦΙΑ, από ένα αγελαίο κορφορμισμό που έρχεται σε αντίθεση με το καθήκον της ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΑΣ.

(β) Οι κοινωνικές δυνάμεις που κυριαρχούν σήμερα επιβάλλουν αυτή την αλλοτρίωση άμεσα και έμμεσα. Με τη βοήθεια δε της σύγχρονης τεχνολογίας, την χρήση της οποίας προωθούν άλλοι όπως θέλουν (VΙΔΕΟ κ.λ.π.), διαμορφώνουν και επιβάλλουν μια ΚΥΡΙΑΡΧΗ ΑΝΤΙΛΗΨΗ, πάνω σε ΓΟΝΕΙΣ και ΠΑΙΔΑΓΩΓΟΥΣ.

Και αυτοί με την σειρά τους επιδρώντας στους νεανθρώπους διαμορφώνουν καταστάσεις που χαρακτηρίζονται από ΕΓΩΪΣΜΟ και ΑΝΤΑΓΩΝΙΣΤΙΚΗ ΔΙΑΘΕΣΗ που έρχεται σε αντίθεση με το κυρίαρχο καθήκον τη κοινωνικής συγκρότησης, το καθήκον της ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ.

Μέσα σ' αυτή την κυρίαρχη αντίληψη οι γονείς, αλλά και οι παιδαγωγοί βλέπουν το παιδί σαν ον το οποίο θα δοθηθούν να κυριαρχήσει.

Η αντίληψη της έντονης, αλλά στρεβλής επιμεριστικοποίησης των δραστηριοτήτων στον κοινωνικό χώρο, οδηγεί τους γονείς να μη σέκονται αυτοί δίπλα στα παιδιά τους και να μήν καθοδηγούν και αυτοί την πρώτη - κοινωνικοποίησή τους στην αρχή και την μόρφωσή τους αργότερα, αλλά να αφήνουν «τον δρόμο προς την κυριαρχία» σε οι-

κοδιδασκάλους.

Είναι γνωστό τί γίνεται με τις «κατ' οίκον» διδασκαλίες, όχι μόνο στο Λύκειο και στο Γυμνάσιο, αλλά και στο δημοτικό, και μάλιστα και στις πρώτες τάξεις του Δημοτικού.

Και φυσικά δεν θα πρέπει να ξεχνάμε και την εναπόθεση του γεμίσματος της «βαλίτσας» των γνώσεων (;) σε πολυπληθείς ομάδες για τους φτωχότερους.

Με πάντα όμως την ίδια αντίληψη την παράδοση του νέου στον οικοδιδάσκαλο.

Μια τέτοια λειτουργία γίνεται εύκολα κατανοητό από την προηγούμενη αναφορά μου σε παρατηρήσεις του Πιαζέ πως καταδικάζεται και απορρίπτεται από τη σύγχρονη παιδαγωγική παρ' όλο που οι γονείς την προωθούν σχεδόν με μανία.

(γ) Το παιδί μέσα σε μία τέτοια λειτουργία που οδηγεί, όπως είδαμε, σε ανάπτυξη εγωϊστικών και ανταγωνιστικών τάσεων, μπορεί να αναπτυχθεί:

Είτε προς την κατεύθυνση ενός ΚΑΤΑΚΤΗΤΙΚΟΥ ΑΤΟΜΙΚΙΣΜΟΥ όταν διαμορφώνει ισχυρή προσωπικότητα από την ΥΠΑΡΞΗ κυρίαρχων και απαιτητικών τάσεων.

Είτε προς την κατεύθυνση ενός ΑΝΑΡΧΙΚΟΥ ΑΤΟΜΙΚΙΣΜΟΥ όταν διαμορφώνει λιγότερο έντονη προσωπικότητα από την ΕΛΛΕΙΨΗ κυρίαρχων και απαιτητικών τάσεων.

Το σχολείο από την μεριά του οδηγεί με την λειτουργία του στην ικανοποίηση των νέων της πρώτης κατηγορίας, πράγμα που τα οδηγεί να τοποθετούνται θετικά μέσα σ' αυτό.

Και στη συμπίεση των νέων της άλλης κατηγορίας πράγμα που οδηγεί στην αρνητική θέση των νέων ατόμων απέναντι στο σχολείο.

Έτσι η πρώτη κατηγορία των νέων προωθείται τόσο στην σχολική όσο και στη κοινωνική διαδικασία, ενώ η δεύτερη παραμένει καταπιεσμένη και παραμορφωμένη στη σχο

λική διαδικασία και αν παραμείνει και άθικτη τότε απελευθερώνεται στην κοινωνική διαδικασία (ατομική αναρχία).

Υπάρχει φυσικά και μία τρίτη κατηγορία νέων των οποίων η παιδική φύση αποκτά την ευκαμψία της εμπάθειας και την συνήθεια της εκτέλεσης.

Σ' αυτή την κατηγορία των νεανθρώπων, που είναι και η μεγαλύτερη, η λειτουργία του σχολείου σαν μηχανισμού ΟΜΟΙΟΜΟΡΦΙΑΣ είναι καθοριστική.

Έτσι ώστε να οδηγούμαστε στην δημιουργία πανομοιότυπων ατόμων: σ' ένα ΑΓΕΛΑΙΟ ΚΟΝΦΟΡΜΙΣΜΟ.

Οι σχέσεις

Σχολείου - γονιών

Είναι φανερό πως αυτές δημιουργούνται και προσδιορίζονται από την κοινωνική κινητικότητα η οποία τις διαπερνά.

Και όχι μόνο η ύπαρξη ή η ανυπαρξία τους, αλλά και ο τρόπος εξέλιξής τους καθορίζονται από το κοινωνικό γίγνεσθαι στο οποίο συμμετέχουν Σχολείο και γονείς.

Και η ίδια η κοινωνική συγκρότηση δημιουργεί τις αντιφάσεις που χαρακτηρίζει τόσο τις σχέσεις γονιών - σχολείου, όσο και τη λειτουργία και των μέν και των δέ απέναντι στο παιδί.

Η διάκριση μεταξύ πνευματικής και χειρωνακτικής εργασίας που αποτελεί κυρίαρχη αντίληψη, οδηγεί σ' απομάκρυνση από την αναγνώριση των νέων και στο κυνήγι της πόρτας των ΑΕΙ.

Αυτό με την σειρά του έχει σαν αποτέλεσμα το κυνήγι του βαθμού (και όχι της γνώσης) και αυτό σαφέστατα επηρεάζει την σχέση γονιών - σχολείου, με τις παθολογικές καταστάσεις που έχουν προαναφερθεί.

Η στρεβλή επιμεριστικότητα των λειτουργιών στην κοινωνική διαδικασία, αντανakλάται και στις σχέ-

σεις γονιών - σχολείου.

Έτσι υπάρχει η αντίληψη: «πώς αφού το σχολείο φροντίζει για τα παιδιά μας εμείς ησυχάζουμε». Παρατηρείται λοιπόν ότι οι γονείς πολύ σπάνια έρχονται σε επαφή με το σχολείο.

Έχουν στη μεγάλη τους πλειοψηφία την εντύπωση ότι τα προβλήματα του σχολείου δεν είναι δική τους υπόθεση.

Και έτσι τις πιο πολλές φορές όταν δεν έρχονται να διαμαρτυρηθούν για τους βαθμούς (στη β/βάθμια εκπαίδευση) έρχονται, όχι για να συζητήσουν, αλλά για να ακούσουν τις υποδείξεις κάποιου «επαίοντος».

Το σχολείο και οι γονείς λειτουργούν λίγο πολύ ξεκομμένα. Το σχολείο προωθώντας τη δική του κυρίαρχη άποψη και ο γονιός οδηγώντας το νέο άνθρωπο στη πραγματοποίηση των δικών του ανεκπλήρωτων ονείρων.

Αλλά και όταν ακόμη υπάρχει κάποια μορφή συνεργασίας αυτή αν τιμωρίζεται τις πιο πολλές φορές σαν ΕΥΚΑΙΡΙΑΚΗ στα πλαίσια ενός διαλλείματος ή ενός τηλεφωνήματος και περιορίζεται σε οικονομικής φύσης θέματα.

Η ύπαρξη όμως τέτοιων στρεβλών σχέσεων σχολείου γονιών οδηγεί στην ανάπτυξη δύο κύριων ελλειμμάτων της σημερινής μας ανθρωπότητας όπως τα αναφέρει ο Π. Λανζέδεν:

«Τα δύο ελαττώματα τα δύο θεωρήσιμα αμαρτήματα με τα οποία η τωρινή μας ανθρωπότητα θλάπτει τη ζωή είναι τα αμαρτήματα του ΚΟΜΦΟΡΜΙΣΜΟΥ, της αγγελλικής τάσης που αντιτίθεται στο καθήκον της αλληλεγγύης...».

Και προσθέτει: «η βαρύτερη μομφή που θα μπορούσε κανείς να προβάλλει στις παλιές διδακτικές μεθόδους μας, είναι ότι προετοιμάζουν το έδαφος για την ανάπτυξη των δυο αυτών ελαττωμάτων: με τον υπερβολικά δογματικό και δεκτικό χαρακτήρα τους και με την όχι με-

γάλη φροντίδα του, να παρακολουθήσουν και να ενθαρρύνουν την ανάπτυξη της παιδικής προσωπικότητας, τείνουν να σχηματίσουν ένα ομοιόμορφο τύπο.

Και από το άλλο μέρος η σχεδόν πλήρης απουσία της συλλογικής δραστηριότητας, το κλείσιμο του κάθε μαθητή και της οικογένειάς του μέσα στη ΦΡΟΝΤΙΔΑ ΤΩΝ ΒΑΘΜΩΝ και της σειράς του ή της επιτυχίας του στις εξετάσεις, καλλιεργούν τον εγωισμό.

Εύκολα γίνεται πια φανερό πως οι στρεβλές σχέσεις σχολείου γονιών δεν βοηθούν στη δημιουργία του ΝΕΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ, δεν δημιουργούν θατήρα για την υπέρβαση της σημερινής κατάστασης δεν οδηγούν σε μια ΝΕΑ ΚΟΙΝΩΝΙΑ. ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΑΛΛΑΞΟΥΝ.

Ένας δρόμος - Μία πρόταση

Μια τέτοια δομή των σχέσεων σχολείου - γονιών, οφείλεται στο ότι όλα αποφασίζονται «άνωθεν» και όλοι είναι υποχρεωμένοι να τα υποστούν. (Αυτό άλλωστε είναι και το βαθύτερο νόημα της προσέγγισης Ντυρκέμ για την εκπαιδευτική διαδικασία).

Μια τέτοια «άνωθεν» επιβολή απόψεων οδηγεί σε αυταρχικές λειτουργίες, σε ανταγωνιστικές σχέσεις, σε αδιαφορία κ.λπ.

Μία πρόταση λύση θα ήταν το ξεπέρασμα των αιτιών που δημιουργούν τέτοιες καταστάσεις.

Είναι αλήθεια πως κάθε πρόταση περνά πρώτα από το ποιά συνολική άποψη έχουμε για το κοινωνικό γίγνεσθαι και ποιά είναι η κοινωνία που οραματιζόμαστε.

Αν οραματιζόμαστε μία κοινωνία ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΤΙΚΗ τότε άλλο δρόμο θα ακολουθήσουμε.

Αν όμως οραματιζόμαστε μία κοινωνία όπου οι άνθρωποι Συλλογικά οι ίδιοι θα αποφασίζουν για τους αφορά, αν θα ΑΥΤΟΔΙΑΧΕΙΡΙΖΟΝΤΑΙ τις υποθέσεις τους τό-

σο σε επίπεδο παραγωγής, όσο και σε επίπεδο ελεύθερου χρόνου, χώρου ΖΩΗΣ κλπ. χωρίς διαχωρισμούς σε διευθύνοντες και εκτελεστικά όργανα, τότε το σχολείο θα πρέπει να ειδοωθεί σαν χώρος ΖΩΗΣ και δημιουργικής ΕΡΓΑΣΙΑΣ των φορέων των γονιών - παιδαγωγών - μαθητών.

Σ' ένα τέτοιο σχολείο η σχέση του με τους γονείς είναι κάτι το αυτονόητο. Και η σχέση αυτή χαρακτηρίζεται από αμοιβαία ΕΜΠΙΣΤΟΣΥΝΗ και διαρκή ΑΝΤΑΛΛΑΓΗ εμπειριών και γνώσεων, μια ανταλλαγή που στηρίζεται στην ισοτιμία και στην ελεύθερη έκφραση των διαφωνιών και των συγκρούσεων.

Μια τέτοια αντίληψη οδηγεί σε μια ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΟΥΜΕΝΗ, ΑΝΟΙΧΤΗ — ΣΥΜΜΕΤΟΧΟΚΗ, ΑΠΟΚΕΝΤΡΩΜΕΝΗ σχολική διαδικασία που θα δεθεί με το κοινωνικό γίγνεσθαι σ' ένα χορό διαρκούς ανανέωσης σε ψηλότερα επίπεδα οργάνωσης.

Δημιουργούνται έτσι καταστάσεις απεγκλωδισμού από την ΑΛΛΟΤΡΙΩΜΕΝΗ ΣΗΜΕΡΙΝΗ κατάσταση και γονείς μαζί με το σχολείο καθοδηγούν τον νέο άνθρωπο σε καταστάσεις σφαιρικής ΜΟΡΦΩΣΗΣ και ΠΑΙΔΕΙΑΣ.

Οι ιδιαιτερότητες των χώρων (παραγωγικές διαδικασίες, υποδαθμισμένες περιοχές) παίρνονται υπ' όψη και συνολικά επιχειρήται η υπέρβασή τους.

Οι απόψεις αυτές ίσως φαίνονται σαν ουτοπία. Όμως μπορούν εύκολα να εφαρμοστών από αυτούς που ΘΕΛΟΥΝ ΝΑ ΞΕΦΥΓΟΥΝ από τους σημερινούς εγκλωδισμούς και αντιφάσεις.

Αλλά για να συμβεί αυτό πρέπει να ξεπεραστεί η ΑΜΥΝΤΙΚΗ τάση που θεωρεί πως η έμπρακτη αμφισβήτηση περνάει μόνο μέσα από διεκδικήσεις ακύρωσης μέτρων και ρυθμίσεων της εξουσίας.

Εκείνο που πρέπει να κυριαρχεί είναι η ΘΕΤΙΚΗ ΠΡΑΞΗ.

Πρέπει σε κάθε σχολείο να προωθηθούν ΤΕΤΟΙΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ μεταξύ αυτού και του γονιού που να οδηγούν στην δημιουργία αντίληψης πως δεν υπάρχει διαφορά ανάμεσα σε πνευματική και χειρωνακτική εργασία.

Και αυτό μπορεί να ξεκινήσει από την ανάληψη από τους γονείς - μαθητές και παιδαγωγούς πρωτοδουλίας διαμόρφωσης των αυτών των σχολείων και η μετατροπή τους από τσιμέντο ή άσφαλτο που είναι σήμερα (αλήθεια δεν το πρόσεξε κανείς αυτό) σε χώρους πράσινου, σε κήπους με ύπαρξη τεχνικών ρυακιών ακόμη και ζώων (ΦΕΝΕ).

Και αυτό μπορεί να γίνει ΣΗΜΕΡΑ.

Ακόμη μπορεί να ξεκινήσουν προγράμματα ενημέρωσης των μαθητών με ομιλίες προγραμματισμένες από Σχολείο - γονείς και που θα γίνονται από τους γονείς. Συνεργασία γονιών και παιδαγωγών μπορούν να απογειώσουν το σχολείο σε καινούργιες παιδαγωγικές προσεγγίσεις σε καινούργιες απόψεις.

Και φυσικά ο κατάλογος με λειτουργίες που οδηγούν σε σωστές σχέσεις σχολείου γονιών μπορεί να μεγαλώσει και άλλο και άλλο.

Ένα πρόβλημα

Για να λειτουργήσουν όμως οι καινούργιες σχέσεις σχολείου - γονιών καθοριστικός είναι αυτή τη στιγμή ο ρόλος των εκπαιδευτικών, οι οποίοι θα πρέπει νάναι και παιδαγωγοί, καθώς επίσης και των σημερινών συλλόγων γονέων κηδεμόνων, οι οποίοι θα πρέπει να επιδιώξουν συμμετοχή και να συμμετέχουν.

Η αλήθεια είναι πως στην διαμορφωμένη σήμερα κυρίαρχη αντίληψη ο ρόλος των εκπαιδευτικών είναι πιο κύριος και καθοριστικός.

Γιατί από τα πράγματα, σήμερα οι εκπαιδευτικοί είναι εκείνοι που

κατά τεκμήριο (ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ) έχουν άποψη σε θέματα εκπαίδευσης, είναι κοντά στο αντικείμενο, και (ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ) μπορούν να καθοδηγήσουν (Α' μὴν ξεχνάμε την κυρίαρχη τάση της επιμεριστικοποίησης των λειτουργιών).

Γιατί αυτοί πρώτα (ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ) μπορούν λόγω της μόρφωσης που (ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ) διαθέτουν να μπορέσουν να ξεπεράσουν την δημοσιονομική νοοτροπία και να δράσουν οδηγώντας τις σχέσεις σχολείου - γονιών σε νέα επίπεδα και τη σχολική διαδικασία σε νέους ορίζοντες πράγμα που φυσικά δεν θα αφήσει ανεπηρέαστο το κοινωνικό γίγνεσθαι.

Όμως δυστυχώς η ανάγκη ξεπεράσιμος τόσο από τους γονείς, όσο και από παιδαγωγούς της τεχνοκρατικής αντίληψης που κυριαρχεί σήμερα αποτελεί ΠΡΟΒΛΗΜΑ.

Είναι το πρόβλημα της Αδράνειας με την έννοια της αντίστασης στις μεταβολές (εγγενής ιδιότητα της ύλης, τί να κάνουμε!).

Το πρόβλημα αυτό φυσικά δεν είναι κανούργιο, ούτε κάνει μόνο εδώ την εμφάνισή του.

Γράφει ο Μπερνάλ: «Από την εποχή που ο Κοπέρνικος επιβεβαίωσε την κίνηση της γής και ο Χάρδεϊ την κυκλοφορία του αίματος και ως την εποχή που ο Αϊνστάϊν κατέργησε τον αιθέρα και ο Πλάνκ διατύπωσε την υπόθεση για το κβάντο της δράσης ο ΠΡΑΓΜΑΤΙΚΟΣ ΑΓΩΝΑΣ δεν ήταν τόσο να διεισδύσουμε στα μυστικά της φύσης ΟΣΟ ΝΑ ΑΝΑΤΡΑΠΟΥΝ ΟΙ ΚΑΘΙΕΡΩΜΕΝΕΣ ΙΔΕΕΣ...».

Είναι βολικό να κρυβόμαστε πίσω από κάποιον ή κάποια προβλήματα και να μην προχωράμε σε καινούργιους δρόμους, σίγουρα πιο κοπιαστικούς, όπως είναι η ανάπτυξη επίσης νέων σχέσεων σχολείου - γονιών.

Ίσως φανούν «ασύμφοροι» τέτοιοι δρόμοι, όμως ως μεταφέρουμε (παρ'αφράζοντας λίγο) εδώ την απάν-

τηση του Πιαζέ στο «ασύμφορο» της ενεργητικής εκπαίδευσης που είχε υποστηριχθεί από πολλούς:

«Αν θέλουμε να διαμορφώσουμε το ΜΕΛΛΟΝ, με άτομα ικανά να παράγουν και να δημιουργούν, και όχι απλώς να επαναλαμβάνουν (και να εκτελούν) θα πρέπει να ακολουθήσουμε αυτούς ακριβώς τους δρόμους».

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Προσπαθήσαμε με την παρέμβαση αυτή να τοποθετήσουμε τις σχέσεις Σχολείου - γονιών μέσα στο χώρο που αυτές αναπτύσσονται.

Τις είδαμε πως εκφράζονται σήμερα και προσπαθήσαμε να δικαιολογήσουμε το γιατί, για να μπορέσουμε στη συνέχεια να αναφέρουμε την πρότασή μας.

Φάνηκε πως κυρίαρχα στοιχεία στη δόμηση σωστών σχέσεων αποτελούν πρώτα - πρώτα το ξεκαθάρισμα των εννοιών, ο ρόλος τους και η λειτουργία τους, σήμερα καθώς και το ξεκαθάρισμά του τί θέλουμε.

Καθοριστικός επίσης θεωρείται σ' αυτή τη φάση και ο ρόλος των εκπαιδευτικών που μπορούν να λειτουργήσουν σαν καταλύτες για μια σωστή σχέση σχολείου - γονιών σήμερα.

Και φυσικά για να συμβεί κάτι τέτοιο και για να ανεθεί το έργο των εκπαιδευτικών στο επίπεδο της συνολικής καθοδήγησης, για να ολοκληρωθεί στο επίπεδο της παροχής συνολικής ΠΑΙΔΕΙΑΣ ή ΜΟΡΦΩΣΗΣ, πρέπει ο εκπαιδευτικός να ξεπεράσει τις αναλύσεις και τις συζητήσεις στα πλαίσια των γενικών συνελεύσεων, να ξεπεράσει τη δημοσιονομική αντίληψη, να υπερβεί τις σημερινές καταστάσεις της γραφειοκρατίας και της κεντρικής κατεύθυνσης και να παλαίψει στο σχολείο μόνος του ή σε ομάδα για την αναβάθμιση του σχολείου στις κατευθύνσεις που το συνδικαλιστικό του όργανο δείχνει.

(Συνέχεια στη σελίδα 130)

Σκοπός της αγωγής

A1. Εισαγωγή

Το περιβάλλον φυσικό, κοινωνικό και ψυχολογικό, με τη μεγάλη του ποικιλία, με την απεραιτοσύνη του, με τις απροσδόκητες εκφάνσεις και με τις ακαθόριστες και ανεξέλεγκτες μορφές που παίρνει, είναι η ανεξάντλητη πηγή που δίνει τα πολύμορφα, τα πολυποίκιλα και τα πολύπλοκα ερεθίσματα στο άτομο, τα οποία μαζί με τις έμφυτες προδιαθέσεις και τις καταβολές που δίδονται από την κληρονομικότητα και κατάλληλα εναρμονισμένα, συμβάλλουν στην ανάπτυξη και στη διαμόρφωση της μοναδικής και ανεπαλήπτης ατομικότητάς του.

Το άτομο, ανάλογα με το περιβάλλον και με τη θέση μέσα στο οποίο βρίσκεται και ανάλογα με τη βιοφυσική και ψυχική επάρκεια ή ανεπάρκεια που είναι προικισμένο, δέχεται αυτά τα ερεθίσματα, τα οποία με την εσωτερική επεξεργασία που κάνει και σύμφωνα με την ιδιαιτερότητά του, δημιουργούν τις προϋποθέσεις για την ανάλογη ψυχосоψιατική ανάπτυξη.

Με αυτόν τον τρόπο το άτομο αποκτά την ανάλογη παιδεία, δηλαδή, μόρφωση και αγωγή. Με τη σωστή αγωγή το άτομο μαθαίνει να σκέφτεται, να κρίνει, να εκφράζεται ελεύθερα, να δημιουργεί, να είναι υπεύθυνο και δημοκρατικό. Μαθαίνει να σέβεται τον εαυτό του και τους άλλους. Γίνεται ένα άτομο πετυχημένο και ευτυχισμένο.

A2. Η ανάγκη της αγωγής

Από παρατηρήσεις, μελέτες και έρευνες που έκαναν βιολόγοι σε ζώα και στον άνθρωπο, κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι, ο άνθρωπος σε σχέση με τα ζώα γεννιέται βιολογικά, ψυχολογικά και κοινωνικά ανώριμος. Έχει, δηλαδή, πρόωρο τοκετό.

Για να μην υπάρξει πρόωρος το-

κετός, θα πρέπει η κύηση του ανθρώπου να παραταθεί μέχρι τον 21ο μήνα, ώστε να ωριμάσει το άτομο, να μπορέσει να επιδιώσει και να εξελιχθεί στο δυνατό όριο.

Τα ζώα, όταν έρθουν στον κόσμο, είναι προικισμένα με ένστικτα,

Του

Θωμά Ν. Βλαχάδη

Σχολ. Συμβούλου Π.Ε.

2ης Περιφέρειας Ημαθίας

τα οποία τα βοηθούν να εκτελούν με επιτυχία πράξεις και να προβαίνουν σε ενέργειες αποδίδοντας σε έναν ορισμένο σκοπό, χωρίς να έχουν προηγούμενη εμπειρία για την πράξη αυτή και χωρίς να συμμετέχει η συνείδηση.

Έτσι τα ζώα, με το φυσικό αυτό προικισμό βρίσκουν την τροφή τους, προσφύσσονται από τους εχθρούς τους και επιδιώνουν. Ενώ το νεογέννητο άτομο, ανώριμο βιολογικά, ψυχολογικά και κοινωνικά δεν μπορεί να επιδιώσει, κυρίως στα πρώτα χρόνια, χωρίς τη βοήθεια του μεγαλύτερου και του ώριμου ατόμου. Αλλά αν κατορθώσει και επιδιώσει, στερούμενο του ανθρώπινου περιβάλλοντος, απομακρύνεται από την ανθρώπινη κατάσταση και τείνει προς την ζωώδη. Αυτό απέδειξαν οι παρατηρήσεις του ψυχολόγου J. DAVIS, που έκανε σε ένα εγκαταλελειμμένο κοριτσάκι έξι χρόνων και του ιερέα SINGH που έκανε στο λυκόπαιδο KAMALA επτά ετών;

Τα παιδιά αυτά και τα δυο, επειδή στα πρώτα χρόνια της ζωής τους στερήθηκαν του ανθρώπινου περιβάλλοντος, δεν μπόρεσαν να αποκτήσουν ανθρώπινη συμπεριφορά.

Από τις μελέτες και έρευνες αυτές φαίνεται καθαρά ότι, το άτομο έχει ανάγκη προστασίας, βοήθειας

και αγωγής, για να εξελιχθεί και να αναπτυχθεί φυσιολογικά.

A3. Τί είναι αγωγή

Όταν λέμε αγωγή, εννοούμε τα ποικίλα ερεθίσματα και τις διάφορες επιδράσεις που δέχεται το άτομο από το φυσικό και το κοινωνικό περιβάλλον, οι οποίες επιδράσεις, αφού συναντηθούν με τις υπάρχουσες εμπειρίες και προδιαθέσεις του ατόμου, διαμορφώνουν και καθαρίζουν τις μετέπειτα ενέργειες και δραστηριότητες και γενικά την όλη συμπεριφορά του.

Οι επιδράσεις αυτές μπορεί να είναι ακαθόριστες ανεξέλεγκτες και ελεύθερες, οπότε μιλάμε για ελεύθερη αγωγή, που συντελείται στη φύση και στην ευρύτερη κοινωνία.

Οι επιδράσεις, όμως, μπορεί να είναι σκόπιμες, συστηματικές, προγραμματισμένες και προκαθορισμένες, οπότε μιλάμε για σκόπιμη αγωγή, που συντελείται σε όλους τους τύπους των εκπαιδευτηρίων.

Η ελεύθερη αγωγή δεν μπορεί να πετύχει την αρμονική και σφαιρική ανάπτυξη των διανοητικών και ψυχосоψιατικών δυνάμεων του ατόμου, γιατί αυτή είναι τυχαία και ακαθόριστη και ο άνθρωπος έχοντας εκ γενετής μόνο προδιαθέσεις με ελεύθερο και ακαθόριστο όριο ανάπτυξης, χωρίς προκαθορισμένους στόχους μέχρι που θα φθάσει, είναι αδύνατο να εξελιχθεί ομαλά και μέχρι το ανώτατο όριο, χωρίς τη συστηματική, τη μεθοδευμένη και σκόπιμη αγωγή.

Ο άνθρωπος έχει ανάγκη από συστηματική και σκόπιμη βοήθεια. Έχει ανάγκη από επιδράσεις με προκαθορισμένο σκοπό, που να αποδίδουν στην υποδοχή της εκδίπλωσης όλων των ψυχосоψιατικών και διανοητικοηθικών δυνάμεών του. Χρειάζεται ερεθίσματα που να γίνονται με προσδιορισμένες μεθόδους, με κατάλληλα μέσα και να

αποβλέπουν σε προκαθορισμένους σκοπούς. Έχει ανάγκη από επιδράσεις που να αποβλέπουν στην εξέλιξη των έμφυτων προδιαθέσεων του ατόμου, σύμφωνα με την ιδιαιτερότητά του και την ατομικότητά του.

Αυτές τις επιδράσεις μόνο η σκόπιμη, η μεθοδευμένη και η συστηματική αγωγή με τη θετική της επίδραση μπορεί να τις δώσει και να συμβάλει στην εκδίπλωση των έμφυτων προδιαθέσεων και καταβολών, ώστε αυτές να μορφοποιηθούν και να ενεργοποιηθούν και από δυναμικά στοιχεία που είναι να γίνουν δράση, ενέργεια και αποτελέσματα.

Γιατί μόνο η σκόπιμη αγωγή αποβλέπει να κάνει το άτομο ικανό να αποφασίζει μόνο του, μετά από ώριμη σκέψη και κρίση, λαμβάνοντας την ευθύνη της απόφασης και κάνοντας το άτομο ελεύθερο, υπεύθυνο και δημιουργικό.

Έτσι το άτομο γίνεται ικανό να κατανόει τον πολιτισμό, να τον προαγάγει και να πετυχαίνει αρμονική κοινωνική συμβίωση.

Γι' αυτό η αγωγή είναι ένα φαινόμενο γενικό και παγκόσμιο. Σε όλες τις εποχές υπήρχε μια μορφή αγωγής και σε όλο τον κόσμο υπάρχει και σήμερα. Είναι μια πραγματικότητα.

A4. Τί μπορεί να κάνει η αγωγή

Η αγωγή, σε φαινόμενο καθολικό και πραγματικό που είναι, απασχόλησε τον άνθρωπο από τα παλιά χρόνια και δεν παύει να τον απασχολεί και σήμερα.

Πολλοί φιλόσοφοι, παιδαγωγοί, ψυχολόγοι και κοινωνιολόγοι ασχολήθηκαν με το πρόβλημα της αγωγής και λαμβάνοντας υπόψη τους παράγοντες της αγωγής διατύπωσαν διάφορες αντιθέσεις, τόσο για το αν μπορεί η αγωγή να πραγματοποιήσει τους σκοπούς που θέλει, όσο και για τα όρια της παιδαγωγικής επίδρασης.

Μερικοί από αυτούς υποστήριξαν

ότι η αγωγή δεν μπορεί να κάνει τίποτε, γιατί η σωματική και η ψυχική κατάσταση του ατόμου είναι καθορισμένη εκ των προτέρων και ότι η φύση του δε μεταβάλλεται.

Έτσι ο Θέογνης υποστήριξε ότι: «διδάσκων οὐ ποτέ ποιήσεις τὸν κακὸν ἄνδρ' ἀγαθόν».

Για το Θέογνη η φύση και η κατγωγή παιζουν τον πρώτο ρόλο στην εξέλιξη του ανθρώπου. Πίστευε ότι το μεγαλύτερο αγαθό στον άνθρωπο είναι ο νους που του δίνει η φύση. Όπου απουσιάζει ο νους, είναι αδύνατο να αναπληρωθεί, ακόμη και με τη διδασκαλία. Τον κακό άνθρωπο ποτέ δεν μπορείς να τον κάνεις αγαθό με τη διδασκαλία ή να του δώσεις μυαλό. Γιατί αν αυτό γινόταν, ουδέποτε από αγαθό πατέρα θα γινόταν κακό παιδί, αφού θα πείθονταν με τους σωφρονες λόγους του και θα γινόταν συνετό.

Αλλά και ο Πίνδαρος αναγνώριζε «τὸ φυᾶ κράτιστον εἶναι» και να μην προσπαθεί κανείς να ξεπεράσει τις δυνάμεις τις δοσμένες από τη φύση, καθώς και ο Αριστοφάνης που διδασκε ότι είναι πολύ δύσκολο να απομακρυνθεί κανείς από τη φύση. «Τὸ γὰρ ἀποστήναι χαλεπὸν φύσει, ἦν ἔχοι τις αἰεῖ».

Από τους νεώτερους ο SCHOPENHAUER, ο DARWIN LOMBROSO, ο GALTON κ.ά. απέδαν ιδιαίτερη σημασία στην κληρονομικότητα και πίστευαν ότι οι έμφυτες δυνάμεις και οι προδιαθέσεις προδιαγράφουν τη μελλοντική ανάπτυξη του νέου ανθρώπου, όπως οι σιδηροτροχιές προκαθορίζουν τη διεύθυνση του τρένου. Αντίθετη θέση, με τους παραπάνω, πήραν οι οπαδοί του περιβαλλοντικού παράγοντα, που υποστήριξαν ότι η αγωγή έχει μεγάλη δύναμη και εξουσία και ότι μπορεί να μεταβάλει το νεαρό άτομο και στη συνέχεια να διαμορφώνει την κοινωνία.

Υποστηρικτές αυτής της άποψης ήταν ο Σωκράτης, που διδασκε ότι η αρετή υπάρχει στη γνώση, επο-

μένως είναι διδαχτή. Το κακό οφείλεται σε άγνοια και δεν υπάρχει κανείς που να γνωρίζει το κακό και όμως να το κάνει.

Επίσης οι σοφιστές πίστευαν στη δύναμη της αγωγής και σαν άριστο μέσον είχαν τη ρητορική.

Από τους νεώτερους ο Έρασμος υποστήριξε ότι ο άνθρωπος δε γεννιέται, αλλά μορφώνεται. Ερχόμενος στον κόσμο ο άνθρωπος είναι ακατέργαστη ύλη και το έργο της αγωγής είναι να δώσει σε αυτή την ύλη την άριστη μορφή. «Εάν αμεληθεί το παιδί, θα προκύψει κάτι το ζώοδες εάν τύχει φροντίδας θα προκύψει κάτι το θεϊκό».

Αισιόδοξες απόψεις για τη δύναμη της αγωγής εξέφρασαν και οι BACON, LOCKE, KANT, LEIBNIZ, HERBART κ.ά. Εκτός, όμως, από τις αντίθετες αυτές απόψεις για την αγωγή, υπάρχει η συνδυαστική άποψη, που συνδυάζοντας τις δυο ακραίες κατευθύνσεις δέχεται ότι η αγωγή μπορεί να επιδράσει πάνω στο νεαρό άτομο. Αναγνωρίζει, όμως, φραγμούς και όρια στο έργο της αγωγής, που εξαρτώνται από τη φύση και τις προδιαθέσεις του νέου ατόμου. Είναι οι υποστηρικτές και των δύο παραγόντων της αγωγής.

Υποστηρικτές αυτής της άποψης ήταν ο Πλάτων, που θεωρούσε ότι έχει μεγάλη σημασία για την εξέλιξη του ανθρώπου η φύση και η παιδεία.

Αλλά και ο μαθητής του ο Αριστοτέλης, θεωρούσε αναγκαίες προϋποθέσεις για την εξέλιξη του ανθρώπου τη φύση, το λόγο και το έθος.

Ο δε Πλούταρχος τονίζει ότι, για να γίνει κανείς τέλειος, πρέπει να συντελέσουν τρία πράγματα, η φύση, ο λόγος και το έθος. Η φύση χωρίς τη μάθηση είναι τυφλή, η μάθηση χωρίς τη φύση ελλειπής, η δε άσκηση χωρίς τη φύση και τη μάθηση ατελής.

Με τη συνδυαστική άποψη τάσ-

(Συνέχεια στη σελίδα 130)

Τα ροδάκινα μπορούν να δώσουν περισσότερο συνάλλαγμα

— Δενδρώδης καλλιέργεια με πολυδυναμική παρουσία στην οικονομική ανάπτυξη του Νομού.

— Το πρόβλημα της διάθεσης κάθε χρόνο παρουσιάζεται με ιδιαιτερότητες, η δε παραγωγή αυξάνεται.

— Η εξέλιξη και η ανάπτυξη της καλλιέργειας είναι συνεχής.

— Η παραγωγή των συμπυρήνων ξεπέρασε τα επιτραπέζια· σημαντική είναι η αύξηση στα νεκταρίνια.

Η αναδιάρθρωση των ποικιλιών στην καλλιέργεια της ροδακινιάς αποτελεί θετική επιλογή, γιατί θα ξεριζωθούν πλεονασματικές ή προβληματικές ποικιλίες και θα φυτευθούν οι ζητούμενες από την κατανάλωση και τις γεωργικές βιομηχανίες. Για να επιτύχουν οι αντικειμενικοί στόχοι της αναδιάρθρωσης, θα χρειασθούν συντονισμένες προσπάθειες για την επιλογή των ποικιλιών, την τεχνική της καλλιέργειας, την ποιότητα, την μεταφορά, την εμπορία, τις τιμές κ.ά., για να μη φθάσουμε πάλι στη μηδενική λύση, που είναι η απόσυρση και απειλεί το μέλλον της καλλιέργειας.

Η χώρα μας κατέχει την τέταρτη θέση στην παραγωγή ροδακινιών σ' όλο τον κόσμο. Η θέση αυτή φανερώνει ότι το Εθνικό προϊόν «ΡΟΔΑΚΙΝΑ» είναι μεγάλης οικονομικής σημασίας.

Τα τελευταία δέκα και πλέον χρόνια έχουμε σημαντική διαφοροποίηση της παραγωγής· με αλματώδη αύξηση στα συμπύρηνα, ικανοποιητική στα νεκταρίνια και με αντίστοιχη όμως μείωση στα επιτραπέζια. Η εναλλακτική λύση προς τα συμπύρηνα και τα νεκταρίνια έγινε στα χρόνια που

τα επιτραπέζια περνούσαν κρίση στη διάθεση, με ευνοϊκό αποτέλεσμα για τον κλάδο, γιατί τα συμπύρηνα τον έκαναν πιο δυναμικό - εξαγωγικό.

Τα επιτραπέζια ροδάκινα επικεντρώνουν το ενδιαφέρον της ανανέωσης, γιατί οι παραγωγοί, οι σκαπανείς της καλλιέργειας, εξακολουθούν να είναι δευτέροι μ' αυτά, η δε έρευνα μας δίνει καινούργιες αξιόλογες ποικιλίες.

Οι ανταγωνίστριες χώρες

1. ΙΤΑΛΙΑ. Τα τελευταία χρόνια έδωσαν πρωτεριότητα στα νεκταρίνια. Η παραγωγή τους στα προσεχή δυό χρόνια θα πλησιάσει το 30% της συνολικής παραγωγής των ροδακινιών. Επίσης για να επιτύχουν πρωιότητα καλλιεργούν με κάλυψη περί τα 4.000 στρέμματα με υπερπρώιμες και πρώιμες ποικιλίες σε περιοχές του Νότου. Η πρωίμηση ανάλογα με την ποικιλία και τα υλικά κάλυψης είναι 15—25 μέρες σε σύγκριση με τις μη καλυμμένες φυτείες. Η συνολική παραγωγή ροδακινιών τα τελευταία χρόνια κυμαίνεται σε 1.500.000 τόννους, η δε εξαγωγή ξεπερνά τους 350.000 τόννους. Οι τάσεις εξακολουθούν να είναι προς τα νεκταρίνια και τα επιτραπέζια ροδάκινα.

2. ΙΣΠΑΝΙΑ. Η παραγωγή κυμαίνεται σε 550.000 τόννους, από τους οποίους τα επιτραπέζια και τα νεκταρίνια αντιπροσωπεύουν το 40% περίπου της παραγωγής.

Οι τάσεις είναι προς τις υπερπρώιμες και πρώιμες ποικιλίες ροδακινιών και νεκταρινιών, που ανταγωνίζονται τις δικές μας

Του
Βασ. Κουκουργιάννη
Γεωπόν. Δ) νσης Γεωργίας
Ν. Ημαθίας

αντίστοιχες ποικιλίες λόγω της πρωιμότητας και το μέγεθος καρπών. Οι εξαγωγές τους το 1982 ήταν 12.475 τόννοι, το 1986 έφθασαν τους 32.793 τόννους. Το 90% και πλέον των εξαγωγών γίνεται τους μήνες Μάιο και Ιούνιο.

Τα Ισπανικά νεκταρίνια έκαναν την εμφάνισή τους και στο Νομό μας (Βέροια) στις αρχές του περασμένου Ιουνίου με τιμή πώλησης 500 δραχμές το κιλό.

3. ΓΑΛΛΙΑ. Η παραγωγή κυμαίνεται σε 450.000 τόννους περίπου. Το 90% της παραγωγής καταναλώνεται στη χώρα. Οι εξαγωγές φθάνουν σε 30—40.000 τόννους, ενώ οι εισαγωγές ξεπερνούν μερικές χρονιές τους 40.000 τόννους. Χώρες που εισάγουν ροδάκινα στη Γαλλία είναι κυρίως η Ιταλία και η Ισπανία, μικρές ποσότητες εισάγονται και από τη χώρα μας. Οι τάσεις είναι προς τα επιτραπέζια και τα νεκταρίνια. Οι Γάλλοι

διαθέτουν τον πιο μεγάλο αριθμό από καινούργιες αξιόλογες ποικιλίες ροδακίνων. Ένα άλλο χαρακτηριστικό είναι η προτίμηση του Γάλλου καταναλωτή στις λευκόσαρκες ποικιλίες.

Τέλος πρέπει να σημειώσουμε ότι το υπόκειμενο GF 677, το γνωστό μας αμυγδαλοροδάκινο είναι δημιούργημα της έρευνάς τους.

Επιλογή των ποικιλιών και αναδιάρθρωση

Κάθε χρόνο γίνονται νέες φυτεύσεις οπωρώνων ροδακινιάς —κατά κανόνα— με τις καλύτερες και ζητούμενες ποικιλίες. Το βασικό κριτήριο που παίζει καθοριστικό ρόλο στην επιλογή τα τελευταία χρόνια είναι τα χρήματα που έφερε η κάθε ποικιλία ή κάποια καινούργια ποικιλία από προοδευτικούς παραγωγούς.

Η εφαρμογή της προγραμματισμένης αναδιάρθρωσης θα παίξει κυρίαρχο ρόλο, τόσο για το ξεριζώμα πλεονασματικών ή προβληματικών ποικιλιών, όσο και για φύτευση των ζητούμενων ποικιλιών όσο τις αγορές.

Η επιλογή της ποικιλίας αποτελεί απόφαση μεγάλης σημασίας, γιατί οι νέες αξιόλογες ποικιλίες είναι αρκετές, έχουμε διαφοροποίηση στην τεχνική της καλλιέργειας (πυκνές φυτεύσεις), η εξέλιξη της εμπορίας είναι συνεχής και τέλος οι απαιτήσεις της κατανάλωσης αλλάζουν. Όλα τα παραπάνω αναγκάζουν τον δεντροκαλλιεργητή να προσαρμόζεται έγκαιρα στις καινούργιες τάσεις για να μπορέσει να σταθεί παραγωγικά και ανταγωνιστικά.

Οι γεωργικές βιομηχανίες με τις προκαθορισμένες τιμές για τα συμπύρηνα από την ΕΟΚ για τον παραγωγό —χάρis στις επι-

δοτήσεις στις βιομηχανίες — κατευθύνουν σε σημαντικό βαθμό χωρίς προγραμματισμό την επέκταση ή την αναδιάρθρωση των ποικιλιών. Οι δυνατότητες των γεωργικών βιομηχανιών δεν είναι αξεπέραστες και ήδη έχουμε δυσχέρειες στην ομαλή απορρόφηση της παραγωγής.

Η αναδιάρθρωση εδώ και αρκετά χρόνια είναι πάγιο αίτημα κυρίως των μικρών παραγωγών, συχνά μάλιστα στη μη πραγματοποίησή της —αίτια και αφορμές— αποδίδονται τα προβλήματα της διάθεσης.

Συνδυασμός καλλιεργειών

Η αναδιάρθρωση με οικονομική ενίσχυση δεν αποτελεί πανάκεια, ούτε πρόκειται διαμαγείας να λύσει το πρόβλημα της καλλιέργειας και το εισόδημα των παραγωγών, αν δεν αντιμετωπισθεί —αφού μελετηθεί— συνολικά μαζί μ' άλλα διαρθρωτικά προγράμματα παραγωγής σπωροκηπευτικών προϊόντων.

Η εξαγωγή μόνο ροδακίνων για μεγάλη χρονική περίοδο, αποτελεί βασικό μειονέκτημα για την διάθεση. Δεν είναι εύκολο ν' ανταγωνιστούμε τους Ιταλούς που εξάγουν στις ξένες αγορές πλήθος από σπωροκηπευτικά προϊόντα. Πρέπει να παράγουμε και άλλα προϊόντα για να επιτύχουμε ευχερή διάθεση και ικανοποιητικές τιμές. Τέτοια προϊόντα είναι το σπαράγγι, που ήδη αποτελεί αξιόλογο εξαγωγικό προϊόν, τα φασολάκια, που όλο το καλοκαίρι καταναλώνονται στην Ευρώπη με μορφή σαλάτας κ.ά. Οι δυνατότητες για την παραγωγή π.χ. φασολάκια υπάρχουν, αλλά θα πρέπει να διασφαλισθεί η διάθεση σε ικανοποιητικές τιμές, ώστε ν' ανταμείβεται ο παραγωγός.

Τεχνικά προβλήματα

Στο πρόγραμμα της αναδιάρθρωσης είναι και οι ποικιλίες Ρεντ Χάβεν και Χαλ. Πράγματι πριν μερικά χρόνια ήταν πλεονασματικές, τα τελευταία όμως χρόνια —τουλάχιστον για το Νομό μας— δεν αντιμετωπίζει πρόβλημα η διάθεσή τους. Οι παραγωγοί μάλιστα φυτεύουν την Ρεντ Χάβεν επιλέγοντας εμβολιοφόρους βλαστούς από δένδρα που παρουσιάζουν καλύτερα χαρακτηριστικά ποιότητας και παραγωγής.

Η ποικιλία Χαλ παρουσιάζει αστάθεια στην παραγωγή γι' αυτό οι φυτεύσεις είναι μηδαμινές. Το ξεριζώμα των ποικιλιών που αναφέραμε επαφίεται στους παραγωγούς.

Οι συμπύρηνες ποικιλίες της ομάδας Μπέιμπυ Γκόλντ θεωρούνται προβληματικές, γιατί κατά την ωρίμανση παρουσιάζουν κόκκινο χρώμα κοντά στον πυρήνα (μειονέκτημα για τη βιομηχανία). Στις ανταγωνίστριες χώρες θεωρούνται οι καλύτερες ενώ σ' εμάς η υπερβολική αζωτούχος λίπανση και η μη έγκαιρη σωστή συγκομιδή υποβαθμίζουν την ποιότητα. Η υπερπροσφορά άλλων ποικιλιών —που θεωρούνται καλύτερες— έχει ως αποτέλεσμα την μη προτίμηση της ομάδας Μπέιμπυ Γκόλντ.

Τα ροδάκινα ή τα νεκταρίνια μας που εξάγονται παρουσιάζουν πλεονεκτήματα αλλά και μειονεκτήματα, όταν φθάνουν στις μακρινές αγορές. Δεν φτάνει μόνο η καλή ποικιλία, η καλή ποιότητα, η γεύση, το μέγεθος, η καλή τυποποίηση και ο χρωματισμός των καρπών. Χρειάζονται υπεύθυνες φροντίδες πριν και μετά την συλλογή για να φθάσει το προϊόν στις αγορές του εξωτερικού με υψηλά

ποιοτικά χαρακτηριστικά.

Η υπερβολική αζωτούχος λίπανση, το πότισμα κατά την συγκομιδή, ο χρόνος και ο τρόπος συγκομιδής και γενικά οι χειρισμοί μετά την συγκομιδή υποβαθμίζουν σημαντικά την ποιότητα - ανθεκτικότητα του προϊόντος.

Η αναδιάρθρωση για να επιτύχει πρέπει να συνδυασθεί με τεχνικές θελτιώσεις, την έρευνα της αγοράς και την χωροταξική κατανομή των ποικιλιών π.χ. οι υπερπρώιμες - πρώιμες ποικιλίες πρέπει να φυτεύονται σε περιοχές που ευνοούν την πρωίμηση και την ποιότητα.

Ποικιλίες πλεονασματικές ή προβληματικές

Οι ποικιλίες που θα ξεριζωθούν με οικονομική ενίσχυση, σύμφωνα με το πρόγραμμα της αναδιάρθρωσης κατά την πενταετία (1987-1992) είναι: Ελνέρτα, Φαίρ Χάβεν, Ρεντ Χάβεν, Χαλ, Ντίξον, Καρολύν, Χάλφορντ, Γιούγκερμαν και Μπέιμπυ Γκόλντ.

Προτεινόμενες ποικιλίες

Οι ποικιλίες που σύμφωνα με το πρόγραμμα της αναδιάρθρωσης θ' αντικαταστήσουν τις πλεονασματικές ή προβληματικές ποικιλίες είναι:

ΕΠΙΤΡΑΠΕΖΙΕΣ: Ερλκρέστ, Μείκρεστ, Σπρινγκ κρεστ, Σπρινγκ λέντνι, Φλεϊθορκρέστ, όψιμο Ρεν Χάβεν, Σανκρέστ, Τζουλάϊ λέντνι, Φαγιέτ και οι λευκόσαρκες Δελησάβα, Ιρίς Ρόσσο, Μαρία Μπιάνκα και Χόνεϊ Ντιού Χέιλ.

ΝΕΚΤΑΡΙΝΙΑ: Αουρέλιο Γκράντ, Σνόου Κουϊν (λευκόσαρκα) και Σπρινρέντ.

ΣΥΜΠΥΡΗΝΑ: Κατερίνα, Μπόουεν, Βίβιαν, Εβέρτς και Μερράμ.

Ανανέωση οπωρώνων μεγάλης ηλικίας

Όπως είναι γνωστό σε οπωρώνες ροκαδιναίς μεγάλης ηλικίας με τις ποικιλίες Αρμγκόλντ, Σπρινγκτάϊμ, Καρντινάλ, Ντίξιφρέντ κ.ά. δεν προβλέπεται να γίνει αναδιάρθρωση με οικονομικές ενισχύσεις, ή στις ποικιλίες νεκταρινιάς Κρίμσον γκόλντ Ρεντ τζιούν, Έρλυ Μπλέζ, κ.ά., οι παραγωγοί με δική τους πρωτοβουλία θα κάνουν την ανανέωση. Γι' αυτές τις περιπτώσεις προτείνονται εκτός από τις βασικές ποικιλίες, που αναφέρονται στο πρόγραμμα και οι εξής άλλες δοκιμασμένες, που έχουμε στοιχεία, ή εμπειρίες, γιατί στο πρόγραμμα της αναδιάρθρωσης μπορεί να χρησιμοποιηθεί κάθε νέα ποικιλία που θα αξιολογώσει η έρευνα, ως κατάλληλη, αυτές είναι:

ΕΠΙΤΡΑΠΕΖΙΕΣ: Σπρινγκμπέλε, Γκλοχάβεν, Κρεστ χάβεν, Φλαμίνια και οι λευκόσαρκες Πάολα Καβίκι Πρεκότσε και η Δούκισα.

ΝΕΚΤΑΡΙΝΙΑ: Μαρία Εμίλια, Σουπέρ Κρίμσον, Γουαϊνμπέργκερ, Φίρμπράϊτ, Πεγκάσο, Νέκταρος, Ρεν γκόλντ, Φανταζία, Μαρία Αουρέλια, Καζιοπέα και Τέϊστου Φρή.

Οι προτεινόμενες ποικιλίες για την αναδιάρθρωση θα πρέπει να καλύψουν τόσο έκταση, ώστε η παραγωγή να είναι ανάλογη με την ζήτηση σ' όλη την περίοδο εμπορίας, για να αποφύγουμε χρονικές ή ποικιλιών αιχμές παραγωγής. Η εξαγωγική περίοδος ν' αρχίζει με την ποικιλία Μείκρεστ και να τελειώνει με την πολύ όψιμη ποικιλία Φλαμίνια.

Θ' αναφερθώ με συντομία για τις λευκόσαρκες ποικιλίες επιτραπέζιων ροδακίνων και νεκταρινιών. Για τις πρώτες υπάρχει

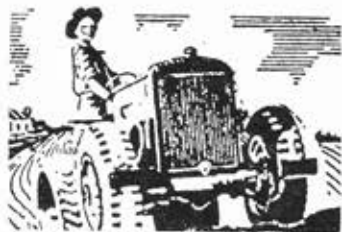
εμπορικό ενδιαφέρον από την εσωτερική αγορά, γι' αυτό οι παραγωγοί φυτεύουν, με προτίμηση στην όψιμη Χόνεϊ Ντιού Χέιλ. Για την μεσοπρώιμη ποικιλία «Δούκισα» υπάρχει ενδιαφέρον για φυτεύσεις οπωρώνων.

Τα λευκόσαρκα ροδάκινα προτιμούνται στην αγορά των Αθηνών, ενώ στην αγορά της Θεσλονίκης η ζήτηση είναι ασήμαντη. Η αλόγιστη φύτευση - επέκταση των λευκόσαρκων ποικιλιών θα δημιουργήσει πρόβλημα στη διάθεσή τους, γι' αυτό θα χρειασθεί έγκαιρα ν' αρχίσει και η εξαγωγή τους, για να προετοιμάσουμε τις αγορές του εξωτερικού.

Από τις λευκόσαρκες ποικιλίες νεκταρινιάς η πιο αξιόλογη, που άρχισε η διάδοσή της και στη χώρα μας είναι η «Σνόου Κουϊν», η οποία όμως παρουσιάζει ευαισθησία στην ίωση «Σάρκα». Τις ποικιλίες της ομάδας «Καλντέζι» δεν τις έχουμε ακόμη στην χώρα μας.

Από όσα αναφέραμε, φαίνεται ότι το Εθνικό προϊόν ΡΟΔΑΚΙΝΑ, έχει πολλές ιδιαιτερότητες, γι' αυτό χρειάζεται βαθιά μελέτη στους τομείς παραγωγής και εμπορίας για να φέρει περισσότερο συνάλλαγμα.

Βασ. Κουκουργιάννης



Οι ψώρες της Ελιάς

(Β')

Μέτρα φυτοϋγιεινής και καλλιεργητικά

Ο κυριότερος τρόπος εισόδου κοκκοειδών σε μια περιοχή αμόλυντη είναι αυτός με την μεταφορά τους πάνω σε προσβλημένο πολλαπλασιαστικό υλικό. Οι προμηθευόμενοι δεντρούλλια ελιάς, εμβόλια ή υποκείμενα του δέντρου, πρέπει να έχουν υπόψη τους πως το πολλαπλασιαστικό αυτό υλικό είναι αναγκαίο να προέρχεται από περιοχές που δεν είναι προσβλημένες από κοκκοειδή και για περισσότερη ασφάλεια, το υλικό αυτό να είναι απεντομωμένο. Ειδικές Υπηρεσίες του Υπουργείου Γεωργίας ενεργούν απεντομώσεις σε απολυμαντικούς θαλάμους.

Παραπέρα, νέοι και παλιοί ελαιώνες πρέπει να ελέγχονται τακτικά για να επισημαίνεται έγκαιρα είτε μια καινούργια προσβολή, είτε ενδεχόμενη επιδείνωση προσβολής που υπήρχε προηγουμένα. Και στις δύο αυτές περιπτώσεις θα πρέπει να λαμβάνονται άμεσα κατασταλτικά μέτρα, συνιστάμενα κυρίως σε ψεκασμούς με εντομοκτόνα. Αν η προσβολή είναι πολύ σοβαρή και η επιτυχία της εφαρμογής εντομοκτόνων φαίνεται προβληματική, είναι αξιόσυστατο να απομακρύνονται προηγουμένως με αυστηρό κλάδευμα τα σοβαρότερα προσβλημένα τμήματα των δέντρων και κατόπιν να ακολουθούν οι κατάλληλοι ψεκασμοί.

Εξάλλου, ορισμένα καλλιεργητικά μέτρα συμβάλλουν ουσιαστικά στη μείωση των πληθυσμών των κοκκοειδών. Τέτοια μέτρα είναι κυρίως δύο:

— Η κανονική και όχι υπερβολική λίπανση. Πλούσια αζωτούχος λίπανση, έχει ως συνέπεια τη δημιουργία άφθονης χυμώδους βλάστησης που ευνοεί τον πολλαπλασιασμό και τη δράση των κοκκοειδών.

— Η αποφυγή παρουσίας περσισσίας υγρασίας στο περιβάλλον.

Του

Στέλιου Παλούκη

λον, που προέρχεται από πυκνή φύτευση και άλλους παράγοντες. Έτσι, το αραίωμα της κόμης, που επιτρέπει τον καλλίτερο αερισμό και φωτισμό, είναι κάτι που, πολλές φορές συστήνεται.

Χημική καταπολέμηση

Η χημική καταπολέμηση παραμένει βασικά στα χέρια του παραγωγού ως το κυριότερο όπλο για την αντιμετώπιση των σοβαρών αυτών εχθρών του δέντρου. Ανάλογα με την εποχή εφαρμογής και την αναμενόμενη δράση, επιλέγονται κυρίως τα χρησιμοποιούμενα εντομοκτόνα. Αλλά και η ποικιλία του δέντρου μπορεί να επηρεάζει την επιλογή αυτή. Μερικές ποικιλίες είναι ευπαθείς σε ορισμένα σκευάσματα, ιδιαίτερα όταν οι ψεκασμοί γίνονται κάτω από κατάλληλες συνθήκες, όπως π.χ. με πολύ υψηλές θερμοκρασίες. Σε τέτοιες περιπτώσεις, αποφεύγονται οι ψεκασμοί μεσημεριατικές ώρες το καλοκαίρι και, αν είναι απαραίτητο να γίνουν, τότε η εκτέλεσή τους περιορίζεται στις πρωινές ώρες ή αργά το απόγευμα. Ιδιαίτερη προσοχή απαιτείται για την εφαρμογή των θερινών πολτών,

για τους οποίους γίνεται περισσότερος λόγος αμέσως παρακάτω.

Εντομοκτόνα χρησιμοποιούμενα σε ψεκασμούς εναντίον των κοκκοειδών της ελιάς και οι συνιστώμενες δόσεις τους αντιστοιχα περιλαμβάνονται στον πίνακα 2.

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, τα κοκκοειδή είναι πιο εύτρωτα στο στάδιο της νεαρής κινητής προνύμφης. Συνεπώς, θα πρέπει για κάθε γενιά, εφόσον παρίσταται ανάγκη, να ενεργείται ένας ψεκασμός την εποχή που παρατηρείται το μέγιστο εξόδου των νεαρών κινητών προνυμφών. Για κάθε κοκκοειδές, οι χρόνοι αυτοί επισημαίνονται με σχετική ακρίβεια στον πίνακα 1. Έτσι, για το Παρλατόρια, π.χ. που έχει δύο γενιές το χρόνο, θα γίνει ένας ψεκασμός στις αρχές Μαΐου και, εφόσον παρίσταται ανάγκη, ένας δεύτερος ψεκασμός στο χρονικό διάστημα τέλη Αυγούστου - αρχές Σεπτεμβρίου. Ο πρώτος ψεκασμός, ο οποίος θεωρείται και ο πιο βασικός, θα πρέπει να επαναλαμβάνεται ύστερα από 15-20 ημέρες αν το εύρος του χρονικού διαστήματος της εκκόλαψης της πρώτης γενιάς είναι πολύ μεγάλο και δεν μας καλύπτει ένας μόνο ψεκασμός. Για τους ψεκασμούς αυτούς χρησιμοποιούνται είτε τα οργανοφωσφορικά είτε οι θερινοί λευκοί πολτοί. Οι τελευταίοι προτιμώνται όταν έχουμε να προστατεύσουμε μια αξιόλογη δράση παρσίτων ή αρπακτικών, για την οποία γίνεται περισσότερος λόγος παρακάτω.

Σε ψώρες που διαχειμάζουν κυρίως ως προνύμφη, π.χ. το λεκάνιο, παρίσταται μερικές φο-

ρές ανάγκη, όταν η προσβολή είναι πολύ σοβαρή, να γίνεται ένας συμπληρωματικός ψεκασμός στη διάρκεια του χειμώνα. Ο ψεκασμός αυτός γίνεται κατά προτίμηση με ένα θερινό λευκό πολτό.

Θεωρούμε σκόπιμο, πριν κλείσουμε το θέμα της χημικής καταπολέμησης του κοκκοειδούς, να σημειώσουμε ότι, γενικά, για την εκτέλεση των ψεκασμών είναι προτιμότερο να χρησιμοποιούνται μηχανοκίνητοι ψεκαστήρες και αυτοί να λειτουργούν με υψηλή πίεση και με κατευθυνόμενη με το χέρι εκτόξευση υγρού. Επίσης, θα πρέπει να δίνεται προσοχή, ώστε κατά τον ψεκασμό να περιβρέχεται καλά όλη η επιφάνεια του δέντρου, μέχρι σημείου που να αρχίζει η απορροή του ψεκαστικού υγρού.

Ένα άλλο σημείο που πρέπει να προσεχθεί στην εκτέλεση των ψεκασμών, είναι η προστασία του ψεκαστού από την τοξικότητα του εντομοκτόνου. Γενικά, ο ψεκαστής θα πρέπει να φέρει πάντα ειδική μάσκα και κατάλληλα γάντια, υποδημάτα και φόρμα εργασίες, οπωσδήποτε δε, ο ψεκαστής θα πρέπει να φροντίζει να τηρεί τα νώτα του προς την κατεύθυνση από την οποία έρχεται ο άνεμος.

Βιολογική Καταπολέμηση

Εκτός από την χημική καταπολέμηση, αξιόλογο ενδιαφέρον παρουσιάζει η καταπολέμηση των κοκκοειδών με βιολογικά μέσα. Υπάρχουν στη φύση πολλά ωφέλιμα έντομα και χρήσιμοι μικροοργανισμοί που τρέφονται από τα κοκκοειδή.

Η χρησιμότητα και η προσφορά των ωφέλιμων εντόμων θα πρέπει να προσεχθεί ιδιαίτερα. Υπάρχουν, μάλιστα, περιπτώ-

ΠΙΝΑΚΑΣ 2. Εντομοκτόνα χρησιμοποιούμενα προς καταπολέμηση των κοκκοειδών στην ελιά*

Κοινό όνομα εντομοκτόνου	Εμπορικό όνομα εντομοκτόνου	Συνιστώμενη συνήθως δόση**
Οργανοφωσφορικά		
METHIDATHION	ULTRACIDE 40-WP	140
PHOSMET	IMIDAN 50-WP	140
AZINPHOS METHYL	GUSATHION 25-WP	200
PHOSALONE	ZOLON 30-WP	200
Θερινοί λευκοί πολτοί		
	SUN-OIL 7E	1.200
	TRIONA	1.200
	ORHEX	1.400

* Τα περιλαμβανόμενα στον πίνακα εντομοκτόνα είναι αυτά που δοκιμάστηκαν με επιτυχία από τον συγγραφέα σε πολυετείς πειραματικές εργασίες του κάτω από τις δικές μας συνθήκες. Βέβαια, εκτός από αυτά υπάρχουν στην αγορά και άλλα εντομοκτόνα εναντίον των κοκκοειδών, που είτε δοκιμάζονται τώρα είτε δεν έχουν αρχίσει ακόμη να δοκιμάζονται από τον ίδιο.

** γραμ. σκευάσματος/100 λίτρα νερού

σεις, στις οποίες με τη βιολογική καταπολέμηση κατορθώνει να λυθεί το πρόβλημα της αντιμετώπισης των κοκκοειδών, εκεί που απέτυχε η χημική καταπολέμηση.

Γενικά, τα ωφέλιμα αυτά έντομα τα χωρίζουμε σε δυο βασικές κατηγορίες, στα παράσιτα και στα αρπακτικά.

Τα παράσιτα των κοκκοειδών είναι πολύ μικρά έντομα που ανήκουν στην τάξη των Υμενοπτέρων.

Τα ακμαία τους τρέφονται γενικά από το νέκταρ λουλουδιών και από μελιτώματα των κοκκοειδών. Οι προνύμφες όμως των Υμενοπτέρων αυτών τρέφονται σε βάρος του σώματος των κοκκοειδών. Σ' ένα άτομο κοκκοειδούς μπορεί να συναντήσει κανείς μία ή και περισσότερες προνύμφες παρασίτων. Τα παράσιτα διακρίνονται σε ενδοπαράσιτα και εκτοπαράσιτα.

Τα ενδοπαράσιτα ή ενδοφάγα παράσιτα ζουν και μεγαλώνουν μέσα στο σώμα του κοκ-

κοειδούς. Όταν γίνουν ακμαία τρυπούν το υπόλειμα του σώματος του κοκκοειδούς και το σπινθίριό του κι εξέρχονται.

Τα εκτοπαράσιτα ή εκτοφάγα ζουν και μεγαλώνουν επίσης σε βάρος του κοκκοειδούς παραμένουν όμως έξω και πάνω στο σώμα του. Όταν γίνουν ακμαία τρυπούν τ' ασπίδιο και εξέρχονται. Τα αρπακτικά ανήκουν στην τάξη των Κολεοπτέρων. Ξεχωριστό ενδιαφέρον παρουσιάζουν μερικά αρπακτικά που ανήκουν στην οικογένεια COCCINELIDAE, διάφορα είδη πασχαλίτσας που τρώνε τα κοκκοειδή και μάλιστα σ' όλα τα στάδια της εξέλιξής τους, δηλαδή από τη νεαρή προνύμφη μέχρι και το ακμαίο. Γενικά, υπάρχει μεγάλη σκοπιμότητα για την ενίσχυση του ωφέλιμου έργου που επιτελούν τα εντομοφάγα έντομα. Έχουμε κάθε συμφέρον να ευνοούμε την αύξηση του πληθυσμού των ωφέλιμων αυ-

(Συνέχεια στη σελίδα 130)

ΔΕΝΤΡΟΚΟΜΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ

1. Το ακτινίδιο

Το ακτινίδιο χωρίς αμφιβολία είναι ένας καρπός με μεγάλη θρεπτική και διαιτητική αξία. Αυτός είναι ο λόγος που η κατανάλωσή του αυξάνεται εντυπωσιακά παντού: Ν. Ζηλανδία - Ευρώπη - Αμερική - Αυστραλία κλπ. καθώς και στη χώρα μας. Το τί κρύβει ένας καρπός ακτινιδίου φαίνεται στους επόμενους πίνακες. Η σύγκριση γίνεται με άλλους καρπούς που καταναλίσκονται ταυτόχρονα κατά την χειμερινή περίοδο. Τα θρεπτικά στοιχεία υπολογίζονται σε 100 γραμμάρια νωπών καρπών (εδώδιμο τμήμα).

ΠΙΝΑΚΑΣ 1

Καρπός	Οργανικές ουσίες σε γραμμ. Πρωτείν. Υδατάνθρ. Λίπη		
Ακτινίδιο	1,6	0,3	11
Λεμόνι	0,7	0,5	9
Πορτοκάλι	0,7	0,2	11
Αχλάδι	0,4	0,4	14
Μήλο	0,3	0,4	14

ΠΙΝΑΚΑΣ 2

Καρπός	Μέταλλα σε χιλιοστά γραμμ. Φωσφ. Ασβέστ. Σίδηρ.		
Ακτινίδιο	42	56	1,6
Λεμόνι	20	60	0,4
Πορτοκάλι	22	43	0,4
Αχλάδι	9	9	0,4
Μήλο	10	5	0,3

ΠΙΝΑΚΑΣ 3

Καρπός	Βιταμίνες		
	C	B1	A
Ακτινίδιο	300	0,01	0,035
Λεμόνι	45	0,06	0,12
Πορτοκάλι	50	0,1	0,15
Αχλάδι	5	0,05	0,01
Μήλο	5	0,04	0,05

ΠΙΝΑΚΑΣ 4

Θρεπτικά στοιχεία σε 100 γραμμ. νωπού βάρους ακτινιδίου	
Θείο	25,5 χλστ. γραμ.
Φωσφόρος	42,5 " "
Χλώριο	26,1 " "
Νάτριο	3,3 " "
Κάλιο	320 " "
Μαγνήσιο	19,7 " "
Ασβέστιο	56,1 " "
Σίδηρος	1,6 " "

Του
Οδυσσέα Π. Ντινόπουλου

Όπως προκύπτει από τους αναφερόμενους πίνακες το ακτινίδιο είναι ένας καρπός πλούσιος σε μέταλλα, ιδιαιτέρως σε φωσφόρο, κάλιο, ασβέστιο και σίδηρο. Συγκρινόμενο το ακτινίδιο με άλλους καρπούς της χειμερινής περιόδου υπερτερεί εντυπωσιακά σε πρωτεΐνες, φωσφόρο, σίδηρο και σε βιταμίνη C.

2. Επίδραση του αζώτου στη βλάστηση και καρποφορία των δένδρων

Αναμφισβήτητα το άζωτο είναι ένα θρεπτικό στοιχείο «θεμελειακό» στην ανάπτυξη των φυτών (ετήσια και πολυετή). Έχει διαπιστωθεί ότι από την χορήγηση αζώτου περισσότεροι οπωρώνες ωφελούνται από την χορήγηση οποιουδήποτε άλλου στοιχείου. Εδώ τίθεται ένα ερώτημα. Μπορούμε να προσθέσουμε άζωτο αλόγιστα στα δέντρα παραπάνω από ότι πρέπει; Ασφαλώς όχι. Βρέθηκε ότι όταν τα αποθέματα του εδάφους σε άζωτο είναι επαρκή για την δημιουργία μέτριας βλάστησης, η προσθήκη και άλλης ποσότητας μπορεί στα σίγουρα να αυξήσει την βλάστηση, χωρίς να αυξήσει και την παραγωγή των καρπών.

Βλέπει κανείς τα δέντρα που είναι «πολύ περιποιημένα» να έχουν πλούσια βλάστηση, πολλούς λαίμαργους και ετήσια βλάστηση ζωηρή που πολλές φορές ξεπερνάναι τα δύο μέτρα. Η καρ-

ποφορία των δέντρων αυτών είναι λίγη. Αντίθετα όσα είναι «πολύ ταλαιπωρημένα» στον ίδιο οπωρώνα, παρουσιάζουν πλούσια καρποφορία αλλά περιορισμένη βλάστηση.

Ο δενδροκαλλιεργητής σπάνια απασχολείται με τον κίνδυνο της υπέρμετρης βλάστησης και της μειωμένης καρποφορίας συνεπεία της υπερβολικής χρήσης του αζώτου. Και τα λάθη επαναλαμβάνονται. Το πρόβλημα συνίσταται στον καθορισμό εκείνης της ποσότητας του αζώτου πέραν της οποίας τα δέντρα του, αντί να δίνουν καρπούς, δίνουν βλάστηση.

Στις μηλιές και αχλαδιές λόγω του ειδικού τρόπου καρποφορίας τους, η περίσσεια αζώτου στο έδαφος οδηγεί σε έντονη βλάστηση, και η κατάσταση χειροτερεύει ακόμα περισσότερο όσο αυξάνεται η χορήγηση του αζώτου στα δέντρα.

— Συνιστάται σε τέτοια δέντρα να περιορίζεται ή να καταργείται η αζωτούχος λίπανση. Περιορίζεται το κλάδεμα (αφαίρεση βραχίωνων βλαστών κλπ.). Λυγίζονται βραχίονες κλαδίσκοι βλαστοί κάθε κατηγορίας, έως ότου τα δέντρα μπουν στην καρποφορία και «σταθεροποιηθούν». Είναι δύο μέτρα που δίνουν άμεσα αποτελέσματα.

Περιττόν να τονισθεί, προκειμένου για τις μηλιές, ότι εάν οι

ποικιλίες μηλιάς είχαν μπολιασθεί σε νάνα υποκείμενα M9 και M26 δεν θα υπήρχαν τα αναφερόμενα προβλήματα της μη καρποφορίας. Αυτό ισχύει ιδιαίτερα στα γόνιμα εδάφη.

Περιττόν να τονισθεί ότι υπάρχουν ποικιλίες με σταθερή καρπόδεση που δεν δημιουργούν προβλήματα. Σύγκριση Μουτσού και Τζόναγκολντ με κλώνους Στάνταρ της Ντελίτσιους (Ιμπέριαλ, Στάρκιν κλπ.).

γ) ΑΓΡΙΟΑΧΛΑΔΙΕΣ, ΑΓΡΙΟΓΚΟΡΤΣΙΕΣ. Είναι πολύ ευαίσθητες. Μπορεί να ιδεί κανείς στη φύση, βραχίονες Ξηρούς και δέντρα Ξηρά ολόκληρα.

δ) ΜΗΛΙΕΣ. Η μηλιά αμύνεται ικανοποιητικά στην ασθένεια. Η ομάδα Ντελίτσιους είναι αρκετά ανθεκτική. Η ασθένεια προσβάλλει τις γνωστές ποικιλίες Γκράννη Σμιθ, Γκόλντεν, Τζόναγκολντ κλπ. χωρίς τα δέντρα να παρουσιάζουν ιδιαίτερα προβλήματα.

ε) ΠΥΡΑΚΑΝΘΟΣ ΚΡΑΤΑΙΓΟΣ. Οι αναφερόμενοι καλλωπιστικοί θάμνοι είναι επίσης ξενιστές της ασθένειας.

Β' Καταπολέμηση

α) Απομακρύνονται οι προσβλημένοι βλαστοί, κλάδοι, και τα προσβλημένα δέντρα εγκαίρως. Η κοπή των προσβλημένων βλαστών και κλάδων θα πραγματοποιείται 20 πόντους πιο κάτω τουλάχιστο, στο υγιές τμήμα. Οι προσβλημένοι κλάδοι καίγονται άμεσα. Κατά την κοπή χρησιμοποιούμε δύο ή τρία ψαλίδια τα οποία είναι βουτυγμένα σε διάλυμα φορμόλης 4% ή σε οινόπνευμα. Πρέπει το ψαλίδι να μείνει λίγο χρόνο στο διάλυμα για να σκοτωθούν τα βακτήρια. Αυτό λένε οι ειδικοί. Οι τομές αλοιφονται με επιμέλεια με χαλκούχο αλοιφή ή με βορδιγάλειο πολτό πυκνής διάλυσης (10%).

β) Εφαρμόζεται ιδιαίτερο πρόγραμμα καταπολέμησης, χρησιμοποιώντας ως βάση τα χαλκούχα παρασκευάσματα και ιδιαίτερα τον βορδιγάλειο πολτό. Το φθινόπωρο 2% και την άνοιξη λίγες μέρες πριν φουσκώσουν τα μπουμπούκια βορδιγάλειο πολτό με 1%. Οι ειδικοί συνιστούν κατά την περίοδο της ανθοφορίας αραιά διάλυση των χαλκού (Συνέχεια στη σελίδα 130)

3. Το «βακτηριακό κάψικο» των μηλοειδών

Α' Γενικά

Για το «βακτηριακό κάψικο» των μηλοειδών η «Νιάουστα» ασχολήθηκε και παλιότερα (Δεσ. τεύχος 23ον 1983). Τότε τα στοιχεία που είχαν αναφερθεί, γύρω από την αναφερόμενη ασθένεια προερχόταν κυρίως από την ξένη βιβλιογραφία. Σήμερα έχουμε στοιχεία από την Ελληνική πραγματικότητα. Φέτος λίγο ή πολύ πήραμε μια γεύση τι είναι το «βακτηριακό κάψικο» και έτσι μπορούμε να εκτιμήσουμε πόσο σοβαρή ασθένεια είναι. Ο δεντροκαλλιεργητής αντιμετωπίζει μια νέα πραγματικότητα. Αν' εδώ και πέρα θα συνυπάρχει με την ασθένεια.

Η ασθένεια ονομάζεται «βακτηριακό κάψικο» επειδή σε προχωρημένη προσβολή, το δέντρο δίνει την εικόνα του καμένου δέντρου. Η ασθένεια οφείλεται στο βακτήριο *ERWINIA AMYLOBORA* (ερβίνια αμυλοβόρα). Η διάδοσή της εξαρτάται από τις καιρικές συνθήκες (βοοχές και υψηλές θερμοκρασίες που θα επικρατήσουν την περίοδο της ανθοφορίας. Η φετινή ά-

νοιξη ήταν ιδιαίτερη ευνοϊκή για την ασθένεια. Σε γενικές γραμμές φάνηκε ότι οι κυδωνιές και οι αχλαδιές είναι περισσότερο ευαίσθητες από τις μηλιές. Αναλυτικότερα η εικόνα που παρουσίασαν τα διάφορα είδη είναι η εξής:

α) ΚΥΔΩΝΙΕΣ. Εξαιτίας της ασθένειας η καλλιέργεια της κυδωνιάς καθίσταται προβληματική. Ευαίσθητες δεν είναι μόνο οι επιτραπέζιες ποικιλίες, αλλά και εκείνες που χρησιμοποιούνται ως υποκείμενα της αχλαδιάς, όπως είναι οι κυδωνιές τύπου Α και ΒΑ29. Χρειάζεται ιδιαίτερη φροντίδα για την προστασία της κυδωνιάς.

β) ΑΧΛΑΔΙΕΣ. Από τις καλλιεργούμενες ποικιλίες μεγάλη ευαισθησία έχουν η Σάντα Μασία και Πάσα Κρασάνα. Αρκετά ανθεκτικές είναι οι ποικιλίες Κόσια και Μπερέ Αρντύ. Κάπως ανθεκτικές είναι η Ντεκάνα ντελ Κομίτσιο και η Πάκαμς Τράιφ. Ευαισθησία παρουσιάζουν η Τσακωνική (Κρυστάλλι Κοντούλα, Χάιλαν και Ζενεράλ Λεκέρ.

Δεντροκομικά θέματα

(Συνέχεια από τη σελ. 129)

χων παρασκευασμάτων. Οι Αμερικανοί δεντροκαλλιεργητές φαίνεται ότι είναι ικανοποιημένοι ψεκάζοντας τα άνθη με πολύ αραιό βορδιγάλειο πολτό (ανά 60 γραμ.θειικό χαλκό (γαλαζόπετρα) και ασβέστη σε 100 κιλά νερό.) Ο Γάλλος Πολίν συνιστά 100 γραμ. δραστική ουσία σκευάσματος χαλκού σε 100 κιλά νερό. Απαιτείται να γίνει προηγούμενος δοκιμή για να βρεθεί το ανώτερο επιτρεπτό όριο του κάθε χαλκούχου σκευάσματος το οποίο δεν καταστρέφει τα άνθη. Πρόβλημα παραμένει επίσης η σκουριά που προξενούν τα χαλκούχα παρασκευάσματα στους καρπούς και ιδιαίτερα επί της Γκόλντεν Ντελίτσιους.

γ) Τα αντιβιοτικά στορεπτομικίνη και τετραμικίνη που δοκιμάσθηκαν έδωσαν καλά αποτελέσματα. Περίπου 100 PPM (6 μέρη στο εκατομμύριο) στρεπτομικίνης σε νερό χρησιμοποιούνται ανά 3—4 ημέρες κατά την διάρκεια της ανθοφορίας.

δ) Περιορίζεται η αζωτούχος λίπανση και λαμβάνονται μέτρα για να μη δημιουργείται τρυφερή βλάστηση.

ε) Κόβονται όλα τα άνθη της δεύτερης και τρίτης άνθησης που εμφανίζονται ιδιαίτερα στις ποικιλίες Ουίλιαμς Πάσα Κρασάνα, κλπ. το θέρος και το φθινόπωρο.

(Συνεχίζεται)

Ποντιακός γάμος

(Συνέχεια από τη σελίδα 112)

τρα) στο εικονστάσι του νέου της σπιτιού.

Στη νέα οικοδέσποινα οι συγγενείς και οι καλεσμένοι πρόσφεραν δώρα. Στο σημείο αυτό έκλεινε κι ό-

Σκοπός της αγωγής

(Συνέχεια από την σελίδα 122)

σονται και οι σύγχρονοι παιδαγωγοί. Όλοι σήμερα, που ασχολούνται με τα προβλήματα της αγωγής, υποστηρίζουν ότι, αν το άτομο έχει υγιείς κληρονομικές καταβολές, με την κατάλληλη αγωγή μπορεί να αναπτύξει στον ανώτατο βαθμό, τις διανοητικές και ψυχοσωματικές ικανότητες, να εξελιχθεί σε μια ολοκληρωμένη προσωπικότητα και να συμβάλει δημιουργικά στο κοινωνικό σύνολο.

Η κληρονομικότητα και το περιβάλλον, δηλαδή, είναι οι δυο βασικοί και εξίσου σημαντικοί παράγοντες για την εξέλιξη του ατόμου.

(Συνεχίζεται)

Οι ψώρες της Ελιάς

(Συνέχεια από τη σελίδα 127)

τών εντόμων. Δυστυχώς, άκαιροι και αλόγιστοι ψεκασμοί δε σκοτώνουν μόνο τα βλαβερά έντομα, αλλά μαζί με αυτά και ωφέλιμα. Αυτό πρέπει να το έχουν καλά υπόψη τους εκείνοι που εφαρμόζουν χημική καταπολέμηση.

Γενικά, από τα χρησιμοποιούμενα στην πράξη σήμερα εντομοκτόνα, εναντίον των κοκκοειδών, οι θερινοί λευκοί πολτοί θεωρούνται ως λιγότερο καταστροφικοί για τα εντομοφάγα έντομα.

λας ο κύκλος του αρχαίου γάμου.

Η μικρή αυτή περιγραφή του αρχαίου γάμου μας οδηγεί, νομίζουμε, στις ρίζες του ποντιακού γάμου.

Μια συνέχεια μέσα στις αιώνες!

Σχολείο και γονείς

(Συνέχεια από τη σελίδα 120)

Αν γίνει αυτό, καθώς αναφέρθηκαν, θεωρείται δέδωτη τόσο η αναβάθμιση του σχολείου, όσο και αναβάθμιση των σχέσεων σχολείου - γονιών.

Το ίδιο φυσικά ισχύει και για τους γονείς. Πρέπει να επιδιώξουν την αναβάθμιση, την ποιοτική και ποσοτική του ρόλου τους, πρέπει να ξεπεράσουν την κατάσταση στην οποία τους οδηγεί ο σημερινός ρυθμός του κοινωνικού γίγνεσθαι, να ξεπεράσουν το πρόγραμμά: δουλειά και μετά VINDEO και να μπουρδουνακίσουν στο σχολείο, όπου σε συνεργασία με τους μαθητές και εκπαιδευτικούς να οδηγηθούν σε σχέσεις νέας ποιότητας.

Και για να γίνει αυτό δεν χρειάζεται τίποτε περισσότερο από την ενεργοποίηση του ρήματος ΘΕΛΩ.

Γιατί είναι γεγονός. ΚΑΤΙ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΓΙΝΕΙ. Πρέπει να σταματήσουμε την συμπεριφορά που εξουδετερώνει τις προθέσεις μας. Ο καθένας χωριστά και όλοι μαζί σε συνεργασία γιατί το πρόβλημα είναι: το ΑΥΡΙΟ και οι ΠΡΟΕΚΤΑΣΕΙΣ ΜΑΣ Σ' ΑΥΤΟ, δηλαδή τα ΠΑΙΔΙΑ.

Οι φυσικές επιστήμες στην περίοδο της Τουρκοκρατίας

(Συνέχεια από τη σελίδα 115)

Παπανούτσος Ευαγ.: Νεοελληνική Φιλοσοφία Αθήναι.

Σβορώνος Νίκος: Επισκόπηση της νεοελληνικής ιστορίας. Αθήναι 1976.

Σβορώνος Νίκος: Το εμπόριο της Θεσ/νίκης τον 18 αιώνα. Παρίσι 1956.

Σκαρμύρας Γιάννης: Η αλήθεια για το '21 τρεις τόμοι

Στεφάνης Ευαγ.: Η Ελληνική Επιστήμη. Αθήναι 1968.

Κυκλοφόρησε ένα γεωργικό βιβλίο

“Ένα βιβλίο κατατοπιστικό έπιστημονικό με χρωματιστές εικόνες

Τι είναι τα κοκκοειδή (ψώρες) και πώς καταπολεμούνται

Δέν πρέπει να λείπει από κανένα αγροτικό σπίτι

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΠΑΛΟΥΚΗ

Μπορείτε να το προμηθευθείτε από τα γραφεία

του Άγροτικού Συλλόγου Ναούσης

ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΕΩΣ 1000 ΔΡΑΧΜΕΣ

Μόλις κυκλοφόρησε ένα γεωργικό βιβλίο μοναδικό στο είδος του

«ΤΑ ΓΕΩΡΓΙΚΑ ΦΑΡΜΑΚΑ ΠΟΥ ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΓΟΡΑ»

ΣΤΕΡΓΙΟΥ ΠΑΛΟΥΚΗ

ΧΡΗΣΤΟΥ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

- Τι περιέχει κάθε «φάρμακο» και πως ταξινομούνται
- Πίνακες κατατοπιστικοί χρήσιμοι και διαφωτιστικοί
- Ένα βιβλίο απαραίτητο για κάθε αγροτική βιβλιοθήκη

ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ 600 Δραχμές

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΣΥΛΛΟΓΟΥ «ΓΙΑΝΙΤΣΑΡΟΙ ΚΑΙ ΜΠΟΥΛΕΣ»

1. ΤΑ ΔΗΜΟΤΙΚΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ

2. ΚΩΝΣΤΑΝΤΟΥΛΗΣ - Ο ΛΑΪΚΟΣ ΠΟΙΗΤΗΣ

ΤΗΣ ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ

3. ΓΙΑΝΙΤΣΑΡΟΙ ΚΑΙ ΜΠΟΥΛΕΣ

Του Τάκη Μπάιτον

ΜΠΟΡΕΙΤΕ ΝΑ ΤΑ ΠΡΟΜΗΘΕΥΤΕΙΤΕ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ ΚΑΙ

ΑΠΟ ΤΑ ΓΡΑΦΕΙΑ ΤΟΥ ΣΥΛΛΟΓΟΥ ΑΠΟΦΟΙΤΩΝ ΝΑΟΥΣΗΣ
